

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

«На правах рукопису»

УДК 334.012

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри менеджменту
_____ д.е.н., проф. Дергачова В.В.
«09» грудня 2019 року

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

**за освітньо-професійною програмою
«Менеджмент і бізнес-адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»**

**на тему «Управління економічною безпекою підприємства в
умовах нестабільності»**

Виконав: студент 6-го курсу, групи УВ-81мп
АРТЕМЕНКО ДЕНИС ТАРАСОВИЧ _____

Науковий керівник: професор кафедри менеджменту,
к.е.н., доц. КОЦКО Т.А. _____

Рецензент: професор кафедри промислового
маркетингу
к.е.н., проф. Зозульов О.В. _____

*Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних посилань*

Студент _____

Київ – 2019 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ДРУГИЙ (МАГІСТЕРСЬКИЙ)

ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ

«МЕНЕДЖМЕНТ І БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ»

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 073 «МЕНЕДЖМЕНТ»

«Затверджую»

Завідувач кафедри менеджменту

_____ д.е.н., проф. Дергачова В.В.

07 листопада 2018 року

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію студенту

АРТЕМЕНКУ ДЕНИСУ ТАРАСОВИЧУ

1. Тема дисертації «Управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності»

науковий керівник дисертації Коцко Т.А., к.е.н., доц.,

затверджені наказом по університету від 08 листопада 2019 року № 3863-с.

2. Строк подання студентом дисертації 29 листопада 2019 року.

3. Об'єкт дослідження: процес управління економічною безпекою підприємства.

4. Предмет дослідження: є теоретичні основи та практичні засади управління економічною безпекою підприємства.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

а) теоретико-методологічна частина:

- розкриття економічної сутності та структури економічної безпеки підприємства;
- розглянути теоретичні підхід до управління економічною безпекою підприємства;
- розглянути методичні інструменти оцінки функціональних складових економічної безпеки підприємства;

б) дослідницько-аналітична частина:

- проведення діагностики впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств щодо виготовлення будівельних матеріалів України;
- оцінювання фінансового стану ТОВ «Трейд Лайт»;
- проведення інтегрального аналізу рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»;

в) проектно-рекомендаційна частина:

- обґрунтувати напрями управління економічною безпекою ТОВ «Трейд Лайт»;
- провести оцінку економічної ефективності впровадженого проекту;
- аналіз ризиків проекту та проведення діагностики впливу реалізації проекту на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт».

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу

- 1) Структура економічної безпеки підприємства;
- 2) Стратегії управління економічною безпекою підприємства залежно від зон економічної безпеки;
- 3) Вплив факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів
- 4) Організаційна структура підприємства ТОВ «Трейд Лайт»;
- 5) Динаміка основних показників діяльності підприємства ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.;
- 6) Рівні безпеки функціональних складових економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.;
- 7) Динаміка рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» протягом 2014 – 2018 рр.;
- 8) Заходи зміцнення функціональних складових економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»;
- 9) Розрахунок вихідних показників ефективності для оцінки доцільності інвестицій в проект;
- 10) Динаміка рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» до 2022 рр.

7. Орієнтований перелік публікацій за напрямом роботи:

1. Артеменко Д.Т., Ситник Н. І. Вибір напрямку стратегічного розвитку підприємства // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції на тему: «Тридцять треті економіко-правові дискусії» 27 грудня 2018 р. "РІНЦ/RSCI". – 2018. – С. 45-47. – Електронний доступ: url (<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2759/>)
2. Коцко Т.А., Артеменко Д.Т. Формування системи економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища // Сучасні підходи до управління підприємством: збірник тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. – С. 88.
3. Коцко Т.А., Артеменко Д.Т. Управління економічною безпекою підприємства // Збірник наукових праць молодих вчених «Актуальні проблеми економіки та управління». -№12. – 2019.

8. Дата видачі завдання: 07 листопада 2018 року.

9. Календарний план

<i>№ з/п</i>	<i>Назва етапів виконання магістерської дисертації</i>	<i>Строк виконання етапів магістерської дисертації</i>	<i>Примітка</i>
1.	Збір необхідної інформації, вивчення та аналіз літературних та періодичних джерел з обраної тематики	07.11.2018 – 31.12.2018	
2.	Дослідження теоретико-методичних засад формування управління економічною безпекою підприємства	01.01.2019 – 28.02.2019	
3.	Проведення діагностики впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств щодо виготовлення будівельних матеріалів України; оцінювання фінансового стану ТОВ «Трейд Лайт	01.03.2019 – 31.03.2019	
4.	Аналіз діяльності ТОВ «Трейд Лайт» для виявлення можливостей забезпечення економічної безпеки підприємства	01.04.2019 – 30.04.2019	
5.	Виявлення напрямів ефективного управління економічною безпекою ТОВ «Трейд Лайт»	01.05.2019 – 31.06.2019	
6.	Економічне оцінювання та прогнозування наслідків впровадження проекту	01.09.2019 – 30.09.2019	
7.	Аналіз ризиків проекту та проведення діагностики впливу реалізації проекту на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт»	01.10.2019 – 31.10.2019	
8.	Оформлення магістерської дисертації	01.11.2019 – 20.11.2019	

Студент _____ Артеменко Д.Т.

Науковий керівник дисертації _____ Коцко Т.А.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота на тему: «Управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності» містить 123 сторінки, 34 таблиць, 15 рисунків, 2 додатки. Перелік посилань нараховує 63 найменувань.

Актуальність даної теми зумовлює те, що для українських підприємств, котрі стикаються з сучасними викликами конкуренції, існування в жорстких умовах конкурентного ринкового середовища, саме інноваційна діяльність та результативність є головною умовою продуктивної та сприятливої роботи.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних, методичних та практичних положень щодо управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності.

Об'єкт дослідження – процес управління економічною безпекою підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні засади управління економічною безпекою підприємства.

Під час виконання дипломної роботи застосовувалася комплекс загальних та виняткових **наукових методів**: методи економічного і статистичного аналізу, системний підхід, графічне моделювання організаційних структур, експертна оцінка.

Наукова новизна дослідження полягає у наступному: набути сталого розвитку поняття «економічна безпека підприємства» як стан максимальної ефективності використання корпоративних ресурсів; класифікація функціональних складових економічної безпеки була доповнена інноваційною статтею, з огляду на те, що більшість підприємств впроваджують все більше модернізацій; вдосконалено методику оцінки стану економічної безпеки підприємств у сфері матеріального виробництва під час нестабільності середовища.

Практичне значення одержаних результатів. У дипломній роботі сформовано теоретичні узагальнення котрі є внеском у теорію управління економічною безпекою суб'єкта господарювання, які можуть бути використані при розробці системи економічної безпеки на підприємстві. Пропозиції щодо удосконалення рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» впроваджено у діяльність ТОВ «Трейд Лайт» (Акт впровадження № ____ від ____).

Апробація результатів роботи. За результатами дослідження було опубліковано наукову статтю у збірнику наукових праць молодих вчених «Актуальні проблеми економіки і управління» за темою: «Управління економічною безпекою підприємства». Пропозиції щодо покращення рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» плануються до впровадження у його роботі (Акт впровадження).

Ключові слова: економічна безпека підприємства, нестабільність середовища, функціональні складові системи економічної безпеки, управління економічною безпекою.

ABSTRACT

Thesis on the topic: "Management of economic security of the enterprise in the conditions of instability" contains 123 pages, 34 tables, 15 figures, 2 appendices. The list of links has 63 names.

The relevance of this topic determines that for Ukrainian enterprises, which face the current challenges of competition, existence in the harsh conditions of a competitive market environment, innovation and efficiency is the main condition for productive and favorable work.

The aim of the thesis is to develop theoretical, methodological and practical provisions on managing the economic security of an enterprise in conditions of instability.

The object of study is the process of managing the economic security of an enterprise.

The subject of research is the theoretical basis and practical principles of managing the economic security of the enterprise.

During the diploma work, a set of general and exceptional scientific methods was applied: methods of economic and statistical analysis, systematic approach, graphical modeling of organizational structures, expert evaluation.

The scientific novelty of the research is the following: to acquire sustainable development of the concept of "economic security of the enterprise" as a state of maximum efficiency of use of corporate resources; the classification of functional components of economic security has been supplemented by an innovative article, given that most businesses are implementing more and more upgrades; the methodology for assessing the economic security of enterprises in the field of material production in times of environmental instability has been improved.

The practical significance of the results obtained. The thesis generates theoretical generalizations that contribute to the theory of economic security management of an entity that can be used in the development of economic security at the enterprise. Offers to improve the level of economic security of Trade Light LLC were implemented in the activities of Trade Light LLC (Implementation Act No. ____ of _____).

Testing of results of work. According to the results of the research, a scientific article was published in the collection of scientific works of young scientists "Actual problems of economy and management" on the topic: "Management of economic security of the enterprise". Proposals to improve the level of economic security of Trade Light LLC are planned for implementation in its work (Implementation Act).

Keywords: economic security of the enterprise, instability of the environment, functional components of economic security systems, management of economic security.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	11
1.1. Сутність та структура економічної безпеки підприємства.....	11
1.2. Теоретичні підходи щодо управління економічною безпекою підприємства.....	27
1.3. Методика оцінювання економічної безпеки підприємства.....	33
Висновки до розділу 1.....	46
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ТРЕЙД ЛАЙТ».....	48
2.1. Діагностика впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів України.....	48
2.2. Оцінювання фінансового стану ТОВ «Трейд Лайт»	53
2.3. Інтегральний аналіз рівня економічної безпеки підприємства.....	70
Висновки до розділу 2.....	81
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ТРЕЙД ЛАЙТ»	83
3.1. Напрями формування управління економічною безпекою ТОВ «Трейд Лайт».....	83
3.2. Оцінка економічної ефективності запропонованого проекту	95
3.3. Аналіз ризиків проекту та вплив на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт».....	99
Висновки до розділу 3.....	108
ВИСНОВКИ.....	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	114
ДОДАТКИ.....	121

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що в умовах ринкової економіки підприємства функціонують в непередбачуваних, нестабільних умовах. Економічна криза в країні спричиняє багато непередбачуваних небезпек та загроз для бізнесу. На розвиток підприємництва впливають також й фактори, як нестабільна політична та соціально-економічна ситуація в країні, криміналізація суспільства, влади та бізнесу, недосконале комерційне законодавство, шахрайство, корупція тощо [1, с. 17]. Крім того, криза не сприяє розвитку економіки, а саме через зростання кількості збиткових підприємств, та високий рівень банкрутства спонукають до пошуку шляхів покращення ефективності суб'єктів господарювання, створення та забезпечення їх стабільного середовища для подальшого функціонування. Для українських підприємств, котрі торкаються нових для них питань конкуренції, існування в суворих умовах конкурентного ринкового середовища, саме інноваційна діяльність та її результативність є головною умовою успішного та ефективного існування. З огляду на це актуальність напрямку сталого функціонування українських підприємств є управління економічною безпекою підприємств.

В Україні в умовах радикальних економічних змін все більш стає важливим питання захисту підприємництва. На сьогодні проблема економічної безпеки на підприємстві є достатньо актуальною та розглядається багатьма сучасними науковцями, серед яких: І.Н. Карпунь, О.В. Березін, В.П. Василенко, С.Ф. Покропивний, О.С. Іванілов, Т.М. Іванюта, Л.І. Шваб та інші. Питаннями вивчення змісту та сутності інноваційної безпеки підприємства займаються Філімонова О.В., Краснощокіна Ю.В., Магідов Є.Г., Максимова Т.С., Лиштван К.В., Нагорна І.І. Однак досі не є вирішеною проблема управління економічною безпекою підприємств.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних, методичних та практичних положень щодо управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення **наступних завдань**:

- розкриття економічної сутності та структури економічної безпеки підприємства;
- розглянути теоретичні підхід до управління економічною безпекою підприємства;
- розглянути методичні інструменти оцінки функціональних складових економічної безпеки підприємства;
- проведення діагностики впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств щодо виготовлення будівельних матеріалів України;
- оцінювання фінансового стану ТОВ «Трейд Лайт»;
- проведення інтегрального аналізу рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»;
- обґрунтувати напрямів управління економічною безпекою ТОВ «Трейд Лайт»;
- провести оцінку економічної ефективності впровадженого проекту;
- аналіз ризиків проекту та проведення діагностики впливу реалізації проекту на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт».

Об'єктом дослідження – являє собою процес управління економічною безпекою підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні засади управління економічною безпекою підприємства.

Під час виконання дипломної роботи освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» застосовувалася комплекс загальних та виняткових **наукових методів**. В ході дослідження інноваційних поглядів на управління економічною безпекою було використано: методи економічного і статистичного аналізу, системний підхід, графічне моделювання організаційних структур, експертна оцінка. Для отримання аналітичної

інформації використовувались дані бухгалтерської звітності підприємства, статистична звітність та внутрішня звітність. Для вибору та підтвердження шляхів зростання економічної безпеки підприємства використовувався статистичний аналіз показників діяльності підприємства, що надав можливість оцінити існуючий рівень економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» та метод порівняння, завдяки якого було виявлено ефективність впровадження заходів для підвищення рівня економічної безпеки.

Наукова новизна дослідження полягає у наступному:

1) набути сталого розвитку поняття «економічна безпека підприємства» як стан максимальної ефективності використання корпоративних ресурсів, що дозволяє досягти стану неприступності від внутрішніх та зовнішніх економічних небезпек та набуття стійкого розвитку в умовах нестабільності національної економіки;

2) класифікація функціональних складових економічної безпеки була доповнена інноваційною статтею, з огляду на те, що більшість підприємств впроваджують все більше модернізацій.

3) вдосконалено методику оцінки стану економічної безпеки підприємств у сфері матеріального виробництва під час нестабільності середовища.

Практичне значення одержаних результатів. У дипломній роботі сформовано теоретичні узагальнення котрі є внеском у теорію управління економічною безпекою суб'єкта господарювання, які можуть бути використані при розробці системи економічної безпеки на підприємстві. Висновок і пропозиції щодо модернізації методики оцінки рівня економічної безпеки мають особливе практичне значення та поглиблюють методичну базу аналізу для підприємств сфери матеріального виробництва.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та структура економічної безпеки підприємства

Господарювання під час зростання динамічності ринку, підвищення активності конкурентної боротьби, глобалізації економіки ставить перед вітчизняними підприємствами вимоги щодо оперативного та ефективного захисту своїх економічних інтересів. В умовах ринкових відносин, коли держава непрямо впливає на результативність фінансово-господарської діяльності підприємства, забезпечити економічну безпеку стає однією з важливіших і актуальніших життєдіяльності підприємства.

На сьогодні проблематика економічної безпеки на підприємстві є досить актуальною та розглядається багатьма сучасними науковцями, серед яких: Березін О. В. [2], Василенко В.П. [3], Іванілов О.С. [4], Іванюта Т.М. [5], Карпунь І.Н. [6] та інші.

Щоб розуміти зміст категорії «економічна безпека» є необхідність дати характеристику поняттю «безпека» та його визначенню.

В перекладі з грецької мови «безпека» дослівно перекладається як «володіння ситуацією», тобто, «безпека – це стан суб'єкта, при якому ймовірність змін характерних цьому суб'єкту параметрів та характеристик зовнішнього середовища незначна, значно менша визначеного інтервалу» [14, с.190].

Економічну безпеку підприємства можна розглядати як одну з складових загального та досить широкого поняття безпека.

Збиток рано чи пізно отримує оцінку в грошовому еквіваленті, тобто

може бути виддаленність від чистої економічної складової збитку. Але варто зауважити, що розуміння збитку чи прибутку як фінансової категорії не показує реальності становища економічної безпеки підприємства, оскільки характеристика спекулює лише теперішнім станом фінансової активності підприємства.

Підтвердження актуальності проблем вивчення економічної безпеки підприємства являє собою усвідомлення актуальності керівництвом підприємства і відтворення (створення) в організаційній структурі управління підприємствами спеціальних, особливих підрозділів за для забезпечення даної безпеки, про те, ці структурні підрозділи зовсім не мають розробленої та ефективно спрямованої функціонуючої наукової системи оцінювання рівня безпеки, теоретичної ґрунту своєї роботи, що істотно зменшує ефективність та результативність даних структурних підрозділів [15, с.99].

Серед зарубіжних і вітчизняних учених-економістів немає досить повного та точного визначення поняттю «економічна безпека». Разом з тим, ми не маємо принципових розходжень у підходах до трактування змісту економічної категорії.

Досить велика кількість науковців дали визначення поняттю «економічна безпека підприємства».

Бендіков М. [16] розуміє «економічну безпеку підприємства, як захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих або непрямих загроз».

Н. Капустін [17] визначає «економічну безпеку підприємства, як сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів».

Дубецька С. П. під «економічною безпекою підприємства має на увазі стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників» [18].

Воронцов С.Б. визначає «економічну безпеку підприємства, як стан незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торгівельних організацій, від нераціональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків» [19].

В. Шликов розглядає «економічну безпеку підприємства, як «...стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки чи економічних загроз» [20].

Список робіт, що висвітлюють в собі проблематику безпеки зростає з кожним днем. На сьогоднішній день тільки в електронній книгарні (Amazon.com) доступно більш, ніж 2500 найменувань книг, присвячених проблемам безпеки в тій чи іншій сфері. Підвищення інтересу до даної проблеми можна спостерігати також і серед вітчизняних вчених.

Незважаючи на різноманітність й велику чисельність інформації в зазначеній галузі, досить багато дослідників мають думку, що дана проблема є недостатньо вивченою, при цьому практично кожен має своє визначення безпеки і варіативність способів забезпечення. Спостерігається тенденція до створення концептуально нових міждисциплінарних галузей знань про ризик та безпеку, наприклад: ризикологія, сек'юрітологія і т.п.

Проведення аналізу визначень безпеки, пропонованих в сучасній літературі, дозволяє зробити висновок, що в найзагальнішому сенсі - це є «стан, при якому немає загроз небезпеки, та є захист від небезпек».

Провівши аналіз наукової літератури, можна визначити комплексне і змістовне визначення даного поняття, а саме:

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) – стан корпоративних ресурсів (ресурсів інформації, персоналу, капіталу і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується максимально ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й

соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам) [20, с.527; 21, с.242; 1, с.534].

Отже, економічною безпекою підприємства можна вважати – захищеність підприємства й його діяльності від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, можливість максимально в короткі строки усунути різноманітні небезпеки або пристосуватися до зовнішніх умов без негативних наслідків для підприємства. Крім того, економічна безпека підприємства – це максимально ефективне використання ресурсів, що забезпечують стабільність функціонування підприємства.

Необхідність постійного підтримування економічної безпеки підприємства є головною метою, оскільки одним із головних завдань для суб'єкту господарювання є забезпечення можливості стабільного функціонування та досягнення поставлених цілей за для виконання прямого напрямку своєї діяльності. Рівень економічної безпеки компанії залежить від ефективності прийняття рішень керівництвом і працівниками (менеджерами), якщо є можливість уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища то усі у загалом у підприємстві мають мати ціль зберегти підприємство.

Виходячи з цього, головною метою економічної безпеки підприємства являється в тому, щоб гарантувати підприємству стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Економічна безпека підприємства характеризується сукупністю якісних і кількісних показників, на мою суб'єктивну думку найважливішим є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства.

Забезпечити економічну безпеку підприємства є важливою метою та передбачає виділення, аналіз і оцінку існуючих загроз з кожної

функціональної складової та розробка на їх основі системи протидіючих і застережних заходів. Функціональні складові економічної безпеки підприємства – це сукупність основних засобів та напрямків його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом. Система економічної безпеки підприємства традиційно включає такі внутрішньовиробничі складові:

- силову,
- техніко-технологічну,
- інформаційну,
- кадрову,
- екологічну,
- політико-правову,
- фінансову,
- інтелектуальну.

В свою чергу, І.Н. Карпунь доповнює систему економічної безпеки підприємства ще такими позавиробничими складовими, як інтерфейсна та ринкова, що представлено на рис.1.1.

Рис. 1.1. Традиційна (нормальна) структура економічної безпеки підприємства

Джерело: [6, с. 49].

Розглянувши основні *внутрішньовиробничі* функціональні складові економічної безпеки:

1) Інтелектуальна складова. Належний рівень економічної безпеки у більшості залежить від інтелектуального, професіонального рівня працюючих на підприємстві кадрів.

Негативний вплив на дану складову справляють: зниження питомої ваги інженерно-технічних працівників і науковців у загальній кількості працюючих; звільнення провідних висококваліфікованих працівників, що призводить до ослаблення інтелектуального потенціалу; зниження освітнього рівня працівників; зниження винахідницької та раціоналізаторської активності.

Фінансова складова – вважається досить важливою, навіть провідною й вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є “мотором” будь-якої економічної системи.

Про слабкість фінансової складової економічної безпеки свідчать такі фактори: зниження ліквідності підприємства, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової стійкості тощо.

3) Кадрова складова. Склад кадрів напряму впливає на рівень економічної безпеки на підприємстві.

Негативний вплив на кадрову складову спричиняють: відтік кадрів, плінність кадрів, фізичне старіння кадрів, не валідність знань, кваліфікацій; низька кваліфікація кадрів, праця за сумісництвом, що пов’язана з низькою віддачею працівника і можливим виходом конфіденційної інформації за межі підприємства.

4) Правова складова полягає в усебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, дотриманні чинного законодавства.

Правову небезпеку становлять: недостатня правова захищеність інтересів підприємства в договірній та іншій діловій документації; низька кваліфікація працівників юридичної служби відповідного суб'єкта господарювання та помилки у підборі персоналу цієї служби; порушення

юридичних прав підприємства і його працівників; навмисне чи ненавмисне розголошення комерційно важливих відомостей; порушення норм патентного права.

5) Технологічна складова полягає у ступені відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим аналогам по оптимізації витрат.

До негативних впливів на цю складову відносять: дії, спрямовані на підрив технологічного потенціалу підприємства; порушення технологічної дисципліни; моральне старіння використовуваних технологій.

За цю складову економічної безпеки повинна відповідати *технологічна служба*, а саме здійснювати контроль за технологічною дисципліною, удосконалювати існуючі і розробляти нові ефективні технології.

6) Інформаційна складова полягає у здійсненні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства. Належні служби підприємства виконують певні функції, які в сукупності характеризують процес створення та захисту інформаційної складової економічної безпеки.

7) Екологічна складова полягає в дотриманні існуючих екологічних норм та мінімізація втрат від забруднення навколишнього середовища.

Індикаторами екологічної складової економічної безпеки є: нормативи гранично допустимої концентрації шкідливих речовин, установлені діючим законодавством, а з іншого боку — аналіз ефективності заходів для забезпечення такої екологічної складової.

8) Силова складова полягає в забезпеченні фізичної безпеки працівників підприємства (перш за все керівників) і збереженні її майна.

Також до *поза-виробничих* складових економічної безпеки належать:

1) Ринкова складова: складова економічної безпеки характеризує ступінь відповідності внутрішніх можливостей подальшого розвитку підприємства зовнішнім, які генеруються ринковим середовищем.

Про ослаблення ринкової безпеки свідчать: ослаблення конкурентних позицій і спроможності протидіяти конкурентному тиску; зменшення частки ринку, яку займає підприємство; зниження адаптаційних можливостей підприємства до змін ситуації на ринку, відставання від вимог ринку і т. д.

2) Інтерфейсна складова характеризується надійністю взаємодії з економічними контрагентами.

Економічній безпеці підприємства становлять загрозу можливі непередбачені зміни умов взаємодії (навіть до розриву відносин) з економічними контрагентами: постачальниками, торговими і збутовими посередниками, інвесторами, споживачами і т. д.

На теперішній час розвиток економіки України та аналіз стану справ у державній господарській діяльності господарюючих суб'єктів всіх галузей свідчить, що нині настав час інноваційної діяльності, це набуває основної ролі у розвитку економіки загалом. Корпорації і фірми виявляють все більше інтересів до інноваційного інвестування, оскільки воно дає змогу створити нові види продукції, які задовольнятимуть зростаючі ринкові вимоги та даватимуть високий рівень прибутків на вкладений капітал.

Взявши за основу усе сказане до цього, я погоджуюся з науковцями, які окрім традиційних функціональних складових в структурі економічної безпеки підприємства виділяють інноваційну складову.

Питаннями вивчення змісту та сутності безпеки підприємства займаються Краснощокі Ю.В. [8, с. 181], Максимова Т.С., Філімонова О.В., Лиштван К.В. [9, с. 131], Магідов Є.Г. [10, с. 36] та інші. Теоретико-методологічні аспекти розвитку та економічної безпеки комплексно висвітлено у працях провідних вітчизняних науковців, зокрема, Мунтіяна В. І. [20], Сороківської О. А. [22], Шкарлет С. М. [23], Капустіна Н. [14] та ін. У цих працях досліджено економічну безпеку на рівні держави та підприємства, проблеми та перспективи економічної безпеки розвитку малого бізнесу, розглянуто економічну безпеку підприємства у функціональному аспекті його розвитку.

Не дивлячись на те, що вже є певні напрацювання в цій сфері досліджень, проте чітко не вивчено місце підприємницької безпеки у забезпеченні економічної безпеки підприємства.

В світовій економічній літературі є декілька підходів до визначення сутності модернізації економічної діяльності. Модернізація трактується як «інноваційна діяльність», «інноваційний менеджмент», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» чи просто «інновація», проте є дві точки зору щодо визначення сутності інновацій: в першому випадку нововведення вважається результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, в другому – процесом введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість діючих.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації - це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [24].

Отже, саме інновації покладені в основу забезпечення інноваційної складової системи економічної безпеки підприємства. На думку Краснощоквої Ю.В., в забезпеченні інноваційної складової економічної безпеки головною умовою є дотримання та втілення інтересів підприємства, а інноваційна безпека безпосередньо спрямована на формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій: продуктових, технологічних, економічних, організаційних і соціальних, з метою розроблення та впровадження конкурентоспроможності продукції й технологій на рівні світових стандартів [8, с. 177].

Провівши аналіз наукової літератури, можна визначити найбільш комплексне і змістовне визначення економічної безпеки підприємства, а саме:

Економічна безпека підприємства (фірми, організації) – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, що дозволяє

досягти стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз та подальшого стійкого розвитку в умовах нестабільності національної економіки.

У зв'язку з новими умовами господарювання, які постійно змінюються під впливом НТП інноваційна складова стає однією з найбільш вагомих для забезпечення високого рівня економічної безпеки. Тому пропонується доповнити структуру економічної безпеки інноваційною складовою (рис.1.2).

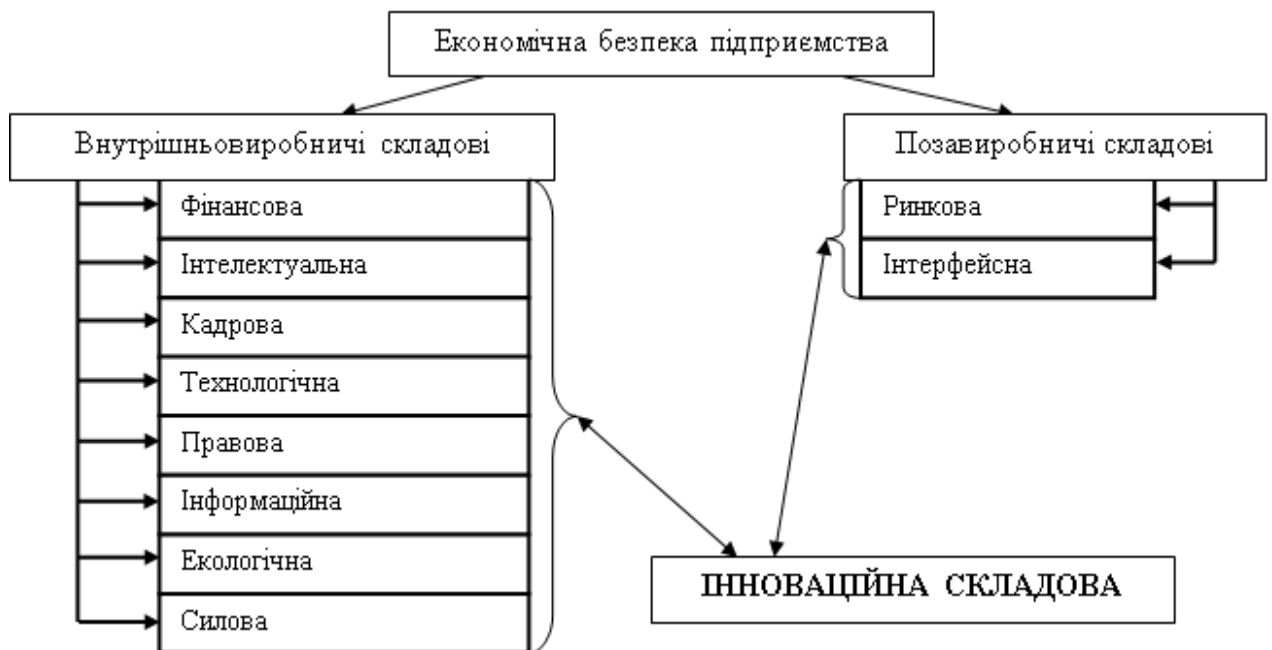

Рис.1.2. Структура економічної безпеки підприємства

розроблено автором

Джерело: [6, с. 49]

Розвиток ринкових відносин в Україні визначив дану діяльність як єдиний спосіб виживання українських підприємств незалежно від форми власності й сфери їх діяльності по всіх стадіях життєвих циклів організацій, технологій і продуктів праці.

Відповідно до Закону «Про інвестиційну діяльність» інноваційна діяльність – одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва та підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування та переробки;
- товарна продукція;
- механізм формування споживчого ринку та збуту товарної продукції.

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні або юридичні особи, які провадять інноваційну діяльність або залучають майнові та інтелектуальні цінності, складають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів.

Інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною або дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає таким вимогам:

- він є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення, тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для даного продукту;
- розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

- цей продукт вироблено (буде вироблено) вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Головна особливість інноваційної діяльності підприємства полягає в її надмірно великому ризику. Так введення в асортимент продукції нового товару не обов'язково викличе надмірний попит, а може негативно вплинути як на фінансове становище підприємства так і на його корпоративний імідж.

Інноваційний тип розвитку характеризується перенесенням акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними і управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку – створення нових технопарків, технополісів, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності, софтизації економіки.

Об'єктивні зміни в суспільному економічному розвитку економіки, для якої характерні принципово нові риси та пріоритети. Важливу роль в житті суспільства стали відігравати галузі, що ґрунтуються на так званих «високих технологіях», а також галузі, що безпосередньо задовольняють потреби людей.

Отже інноваційна складова економічної безпеки підприємства – це система заходів безпеки підприємства, покликана:

- 1) забезпечувати широке використання інноваційних нововведень як при збуті та виробництві, так і на інших стадіях;
- 2) створювати інноваційно-сприятливий клімат як у процесі виробництва, так і у захисті підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Одним з основних чинників, що стримують інноваційну активність підприємств, нарівні з браком фінансових ресурсів, слабкою результативністю механізмів державної підтримки, погано розвиненою законодавчою базою – є високий ризик.

Інноваційна діяльність, порівняно з іншими видами діяльності, більшою мірою пов'язана з ризиком, оскільки повна гарантія позитивного результату практично відсутня. У результаті інноваційні проекти більш залежні від чинників невизначеності, які і є причиною виникнення ризиків.

Інноваційний ризик – це ймовірність втрат, що виникають при вкладенні підприємницькою фірмою засобів у виробництво нових товарів (послуг), які, можливо, не знайдуть очікуваного попиту на ринку.

Можна виділити кілька видів ризику, найбільш характерних для сучасних умов інноваційної діяльності:

1) Ризики помилкового вибору інноваційних проектів.

Причинами виникнення даного виду ризиків може служити недостатньо обґрунтований вибір пріоритетів економічної і ринкової стратегії підприємства. Це можливо, наприклад, у разі переважання короткострокових інтересів при прийнятті рішень над довгостроковими (бажання швидше розподілити прибуток між власниками робить менш ймовірним збільшення частки продукції підприємства на ринку через кілька років).

Можуть бути помилково оцінені перспективи положення підприємства на ринку, його фінансова стійкість (бажання наростити прибуток за рахунок збільшення обсягу продажів вигідного продукту може, при різкому погіршенні фінансового стану і зміні кон'юнктури ринку, призвести до додаткових витрат на освоєння ресурсозберігаючих технологій).

Крім того, найчастіше автор інноваційного проекту переоцінює його значимість для споживача - в цьому випадку причиною виникнення ризику служить помилкова оцінка ринку споживання.

2) Ризик незабезпечення інноваційного проекту достатнім рівнем фінансування.

Включає в себе:

- ризик недоотримання коштів для розробки проекту (фірма не змогла залучити інвесторів через некоректно складений бізнес-плану проекту);

- ризик неправильного вибору джерел фінансування (неможливість здійснення проекту за рахунок власних коштів, відсутність доступних джерел позикових коштів і пр.)

3) Ризик невиконання господарських договорів.

Так само може бути декількох видів:

- ризик відмови партнера від укладення договору після проведення переговорів (у разі різкої зміни економічної кон'юнктури);

- ризик укладання договорів на не надто вигідних умовах (при диктаті постачальника або за відсутності достатнього досвіду у фірми);

- ризик укладання договорів з недієздатними (неплатоспроможними) партнерами;

- ризик невиконання партнерами договірних зобов'язань у строк (переважно залежить від різких коливань економічної кон'юнктури).

4) Маркетингові ризики поточного постачання і збуту.

Ця група досить велика. У більшості випадків визначається недостатнім рівнем професіоналізму маркетингових служб підприємства, або взагалі відсутністю таких.

5) Ризик, пов'язаний із забезпеченням прав власності.

Проблема виникнення цього виду ризику особливо актуальна для підприємств, що виробляють інноваційну продукцію. Основною причиною його виникнення у вітчизняних підприємств служить недосконалість патентного законодавства (одержання патенту (ліцензії) із запізненням, короткий термін дії патенту і пр.).

6) Ризики, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового забезпечення.

7) Ризики підвищення конкуренції.

Причинами можуть бути наступні:

- витік конфіденційної інформації (промислове шпигунство, з вини співробітників організації);
- вповільнене впровадження нововведень через відсутність необхідних засобів для проведення НДР; тощо.

Уникнути повністю ризику в інноваційної діяльності неможливо, оскільки інновації і соціальний ризик – дві взаємозалежних категорії. Проте існують методи зниження зазначених ризиків:

1. *Метод диверсифікації інноваційної діяльності*, яка полягає у розподілі зусиль розробників (дослідників) і капіталовкладень реалізації різноманітних інноваційних проектів, які безпосередньо пов'язані один з одним. Якщо в результаті настання непередбачених подій один із проектів буде збитковий, то інші проекти можуть бути успішними і даватимуть прибуток. Проте, практично диверсифікація може не лише зменшувати, а й збільшувати ризик інноваційної діяльності.

2. *Передача ризику через укладання контрактів*. Якщо проведення будь-яких робіт з інноваційного проекту занадто ризиковане й розмір можливого ризику неприйнятний для інноваційної організації, вони можуть передати ці ризики іншій організації. Передача ризику може бути вигідна обидвом організаціям, якщо:

- втрати, які великі для сторони, що передає ризик, можуть бути незначні для сторони, що приймає ризик;
- сторона, що приймає ризик може бути у кращому стані для скорочення втрат чи контролю над господарським ризиком.

3. Найефективніший метод зниження ризиків інноваційної діяльності – це *страхування*.

Страховання – це угода, за яким страховик (наприклад, страхова компанія) за певну обумовлену винагороду (страхову премію) приймає зобов'язання відшкодувати збитки чи їх частину (страхову суму) суб'єкту страхування (наприклад, власнику підприємства), у разі настання

передбачених у страховому договорі небезпек чи випадків (страховому випадку).

За допомогою страхування підприємство може мінімізувати майже всі майнові, і навіть багато політичних, кредитних, комерційних та виробничих ризики. Проте цей вид мінімізації ризиків має низку обмежень:

- високий розмір страхового внеску, який встановлюють організації під час укладання договору страхування;
- деякі ризики не приймаються до страхування (якщо можливість настання ризикової події дуже велика, страхові організації або не беруться страхувати даний вид ризику, або вводять непомірно високі платежі);
- страхуванню, зазвичай, не підлягають ризики, пов'язані з недобросовісністю партнерів.

Для повноцінного розвитку будь-якого підприємства, його керівник повинен чітко дотримуватись рекомендацій з забезпечення економічної безпеки, а особливо її інноваційної складової.

Використання інноваційного підходу до складової при забезпеченні економічної безпеки підприємства в нестабільних обставинах дуже позитивно впливає не лише на ступінь конкурентоспроможності, а також й на його товарні можливості чи навіть послуги, а й зменшує затрати часу та коштів на виробництво даної продукції, управління персоналом, дослідження ринку, призводить до такого стану економічної безпеки підприємства, за якого воно максимально захищене від всіх можливих внутрішніх та зовнішніх загроз для підприємства, це має особливе значення в умовах нестабільності.

1.2. Теоретичні підходи щодо управління економічною безпекою підприємства

Теоретичні основи розроблення механізмів управління економічною безпекою підприємства можна чітко побачити у працях вітчизняних, а також і зарубіжних авторів, таких, як М. М. Єрмошенко, Т. С. Клебанова, Г.Б. Клейнер [38], Г. В. Козаченко [25], С. М. Ілляшенко [26], Є. О. Олейников [27], Р. А. Руденський [28], В. Л. Тамбовцев, Л. Г. Шемаєва [29] та ін.

Сукупність стратегічних рішень у розрізі характеру реагування на зміни факторів, внутрішнього і зовнішнього середовищ ряд дослідників поділили на два основних елементи – групи стратегій підтримки економічної безпеки (стратегії усунення існуючих загроз, запобігання можливим загрозам, компенсації збитку) та групи стратегій відновлення економічної безпеки (стратегії збільшення прибутків, зниження витрат, продажу активів, комплексна стратегія відновлення) [32, с. 13].

Специфічна роль інноваційної діяльності підприємства в сучасній економічній системі та надзвичайна чутливість до стану економіки робить її більш ризикованою порівняно з іншими сферами діяльності. Її підвищена ризикованість може загрожувати стану економічної безпеки підприємства [33, с. 185].

Дуалістичний характер впливу інноваційної діяльності на стан економічної безпеки полягає саме в тому, що, з одного боку, безпечний розвиток підприємства є неможливим без впровадження продуктових та процесних інновацій, технічних змін, інвестиційної діяльності, але з іншого боку, – їх реалізація призведе до підвищення ризикованості діяльності підприємства при розміщенні продукції на ринку, віддаленості строків повернення вкладених коштів, що, як наслідок, може привести до погіршення рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Таким чином, специфічний характер процесу управління економічною безпекою характеризується наявністю саме ознак, що характеризують даний процес:

- прийняття рішення та розвиток особливої системи в часі може мати велику кількість стратегій;
- на етапі формування рішень та прийняття управлінського впливу аналітики не мають можливості подати повної картини розвитку ситуації;
- прийняття рішення ґрунтується на прогнозі тенденцій розвитку системи в часі;
- існує невизначеність, котра пов'язана з подальшим впливом прийнятого рішення на проблемну ситуацію.

При узагальненні, здатність до швидкого реагування на різноманітні зміни зовнішнього середовища формується шляхом створення нового або вдосконалення вже існуючого механізму управління економічною безпекою та надає підприємству конкурентних переваг задля досягнення цілей.

Управління економічною безпекою доцільно формувати як підсистему загальної системи управління, що тісно пов'язана з вирішенням підприємством інших проблем, а тому вона повинна мати підпорядкований характер. У цілому механізм управління економічною безпекою можна описати за допомогою схеми, основні параметри якої описують зміст управлінських дій, їх провідні функції та варіанти можливих рішень (рис. 1.3). Структурна схема механізму управління економічною безпекою підприємства дає найзагальніше уявлення про те, як працює система і від чого залежить її стан.

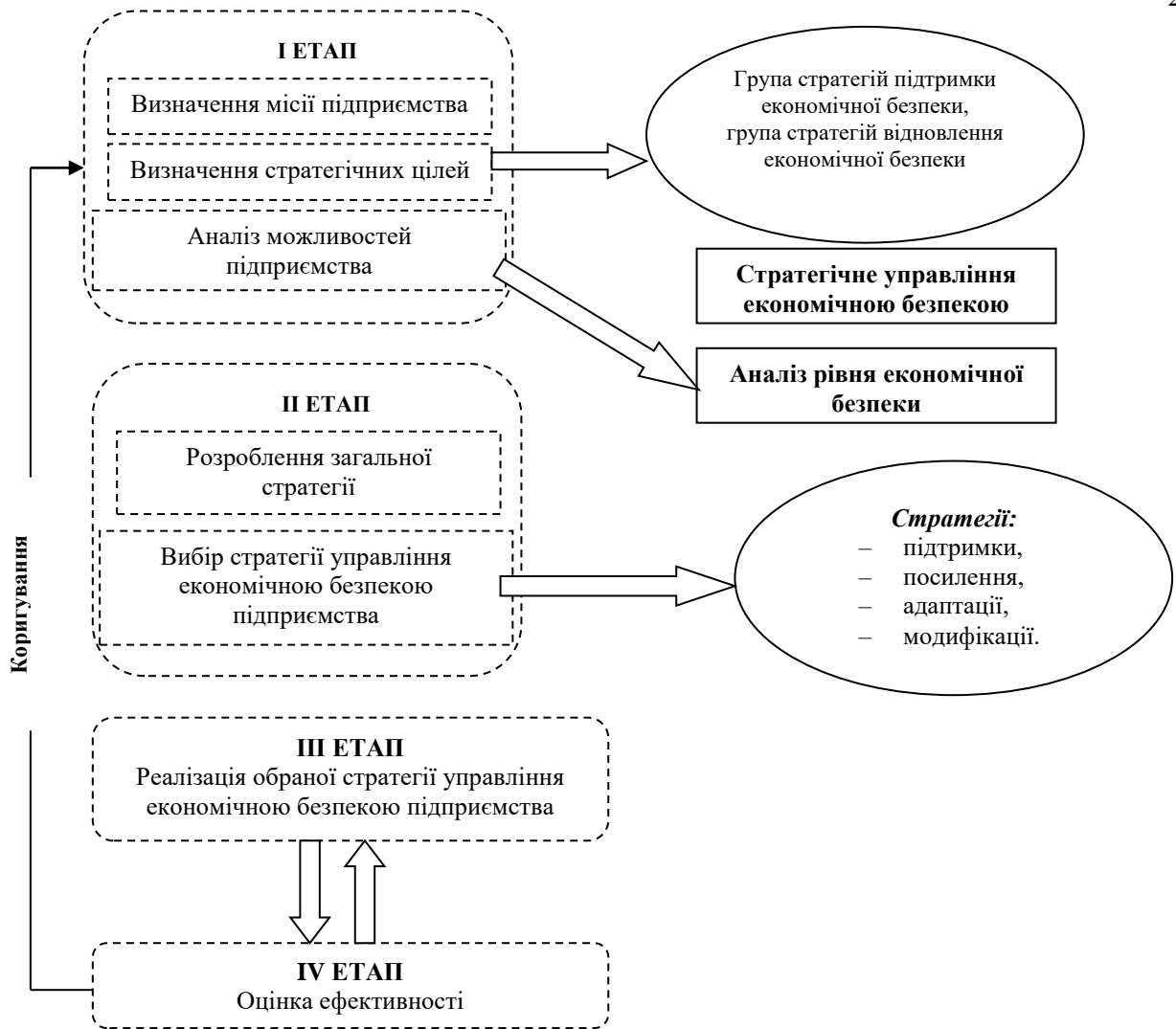

Рис.1.3. Схема механізму управління економічною безпекою підприємства

складено автором на основі [28]

Етап I. Перший етап – визначення місії та стратегічних цілей підприємства в рамках управління економічною безпекою слід також враховувати мету на, яку впливають як зовнішні відносно системи фактори (зовнішні та внутрішні вимоги, різноманітні потреби, програми), так і внутрішні фактори (потреби, можливості, програми системи та її елементів, виконавці). При цьому останні фактори є такими, що об’єктивно впливають на процес формування мети, особливо при використанні в системах управління дефініції «мета» як засобу спонукання до дії. Мета може формуватися на основі багатьох взаємодій, різноманітних суперечок або

коаліцій як між зовнішніми, так і між внутрішніми факторами, які існували раніше та перебувають в постійному русі та цілісності. Оцінкою радикальності та плинності змін зовнішнього та внутрішнього середовищ є основою створення та контролю балансу підприємства з зовнішнім середовищем, аналіз можливостей підприємства в умовах нестабільності.

Етап II. Під стратегією управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності середовища пропонуємо розуміти встановлення економічних цілей і напрямів діяльності, вибір оптимального та логічного інструментарію та всіма ймовірними можливостями їх досягнення для захисту діяльності підприємства в ринкових умовах.

Відзначимо, що стратегії управління економічною безпекою підприємства є частиною загальної стратегії розвитку підприємства і повинні бути спрямовані на підвищення рівня економічної безпеки в результаті зменшення негативного впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Розробку стратегій забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища пропоную проводити з урахуванням оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Стратегії управління економічною безпекою підприємства залежно від зон економічної безпеки [25], котрі можуть застосовуватись управлінським персоналом підприємства, пропоную розглядати виходячи з:

- зменшення рівня ризикованості видів діяльності підприємства шляхом адаптації підприємства до умов зовнішнього ринку;
- підвищення рівня економічної безпеки за основними складовими на підприємстві, шляхом аналізу та усунення існуючих недоліків.

Послідовністю процесу вибору підприємством оптимальних стратегій управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності середовища пропоную проводити за наступними етапами:

1. Визначення конкретних стратегій управління економічною безпекою в залежності від зон економічної безпеки. Метою даного етапу є визначення

специфічності особливостей зони економічної безпеки та реалізації всіх заходів, які є максимально доцільними та ефективними в межах обраних менеджментом підприємства стратегії.

2. Визначення комплексів показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства, які зумовлюють параметри досягненню визначеної стратегії управління економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища. На цьому етапі є необхідність виділити індикатори оцінки рівня економічної безпеки з визначенням достатнього і недостатнього значення показника для діяльності підприємства.

3. Впровадження стратегії забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємства за допомогою комплексів відповідних інструментів управління підприємством в умовах нестабільності середовища.

В основі даного аналізу зон економічної безпеки підприємства, пропонується визначити такі стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства з присвоєнням кожній стратегії ідентифікатора С (рис. 1.4).

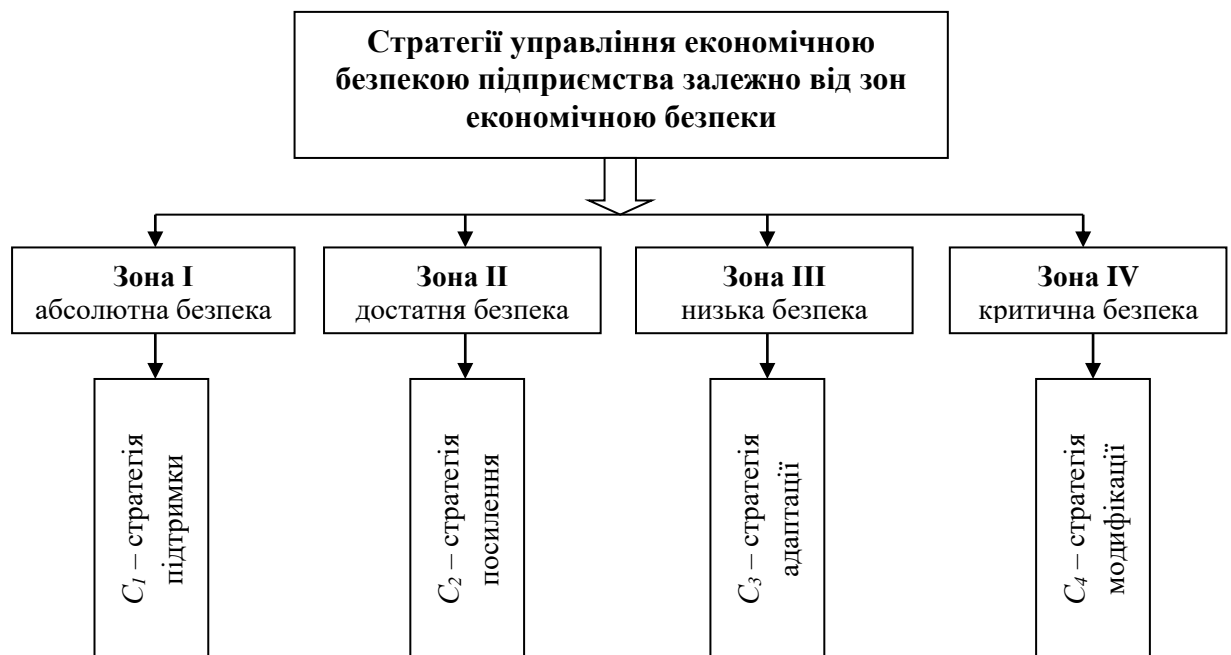

Рис.1.4. Стратегії управління економічною безпекою підприємства залежно від зон економічною безпеки

Джерело: [34, с. 49].

Виділивши чотири основні стратегії управління економічною безпекою підприємства ми маємо можливість їх розглянути, а саме:

- стратегія посилення спрямована на проведення заходів посилення від однієї до трьох функціональних складових економічної безпеки підприємства;

- стратегія підтримки, яка передбачає збереження економічної безпеки, контроль результатів діяльності та попередження виникнення можливих загроз економічним інтересам підприємства;

- стратегія адаптації спрямована на проведення заходів пристосування виду діяльності до певного ринку і навпаки, а також пристосування складових економічної безпеки до тих чи інших вимог зовнішнього середовища;

- стратегія модифікації передбачає проведення змін, які стосуються виду діяльності, зовнішнього ринку, а також проведенні необхідних змін складових економічної безпеки.

Процес вибору підприємством стратегії управління економічною безпекою в умовах нестабільності пропоную здійснювати, виходячи з виділених зон економічної безпеки підприємства, котрі формувалися на основі отриманих значень комплексного показника економічної безпеки підприємства.

I. Зона абсолютної безпеки. В даному випадку, підприємство зобов'язане застосовувати стратегію підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства.

II. Зона прийнятної (достатньої) безпеки. Підприємство має можливість застосувати стратегію посилення економічної безпеки. Місце посилення економічної безпеки визначається згідно з проблемною зоною діяльності підприємства.

III. Зона хиткої (низької, слабкої) безпеки. Запропоновано застосовувати стратегію адаптації. Пристосування діяльності підприємства одразу ж до декількох складових комплексного показника.

IV. Зона неприпустимої (критичної) безпеки. Підприємство повинно застосовувати стратегію модифікації економічної безпеки для продовження безпечного подальшого функціонування.

Дані стратегії розглядаються як система заходів, спрямованих на реалізацію завдань збільшення економічної безпеки та розвитку підприємства з урахуванням особливостей його діяльності.

Таким чином, в залежності від виділених зон економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища та її стратегій управління, виникає можливість розробки інструментарію управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності середовища, метою яких буде проведення заходів з підвищення та підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища.

1.3. Методика оцінювання економічної безпеки підприємства

Прагнення суб'єкта економічної діяльності стабільно та успішно розвиватися зіштовхується з складністю або навіть неможливістю оцінки рівня економічної безпеки підприємства або її цілковитою відсутністю. Тому встановлення оцінки економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища останнім часом має особливу актуальність.

Формування методики оцінки стійкої економічної безпеки підприємства потребує з'ясування визначеності з набором складових економічної безпеки підприємства, визначеності складу оціночних критеріїв складових економічної безпеки, а також їхньою градацією для різних рівнів безпеки.

Теоретичним питанням економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності та проблемам вимірювання її рівня присвятили свої

дослідження науковці Е. А. Олейніков, Р. Дронов, І. Євдокимов, О. А. Бородіна, В. Забродський, І. І. Нагорна.

Для оцінки економічної безпеки підприємств (ЕБП) пропонується велика варіативність моделей, методів та методичних вказівок, систематизувавши які можна виокремити (рис. 1.5):

- індикаторний підхід;
- ресурсно-функціональний підхід;
- програмно-цільовий підхід.

Олейніков Е. пропонує «оцінювати рівень економічної безпеки на основі семи складових, використовуючи сукупність критеріїв економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища. Визначення сукупного критерію економічної безпеки підприємства виглядає на перший погляд не достатньо вірогідним, оскільки в розрахунку цього критерію задіяна суб'єктивна думка експертів, а стверджувати про відповідну кваліфікацію цих працівників на вітчизняних підприємствах являє собою створення багатьох питань, та на мою думку являє собою неможливість даного твердження. Також маємо складності передбачити й розраховувати сукупні втрати згідно функціональних складових». Таким чином, практичне застосування ресурсно-функціонального методу для оцінки рівня економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища, можна вважати достатньо складним, досить неоптимізованим та досить неточним через причини представлені вище.

Рис. 1.5. Підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства

складено автором на основі [15], [11], [27], [36], [37], [35]

Дронов Р., Євдокимов І., Бородіна О., Забродський В. пропонують «різноманітні підходи до оцінки стану економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища з використанням інтегрального показника – рівня економічної безпеки, системи показників за частковими функціональними критеріями економічної безпеки, індикаторів економічної безпеки. Однак усі ці підходи можна використовувати досить в специфічних ситуаціях». Пристосуватись до сучасних умов може викликати багато ускладнень, оскільки деякі обчислювання є складними, а їх практичне застосування викликає очікувані сумніви.

Привертає увагу робота Нагорної І., яка виділяє «десять складових економічної безпеки: фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну, силову, інноваційну, ретроспективну».

Провівши аналіз наукової літератури та враховуючи те, що економічна безпека розглядається в розрізі підприємства, пропонуємо проводити оцінку наступних функціональних складових економічної безпеки: фінансової, інноваційної, інтелектуальної, технічної, правової, інформаційної, екологічної, силової, ринкової та інтерфейсної.

Проблема визначення рівня економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності є слабо-структурованою проблемою, яка має яскраво виражену ієрархічну та багаторівневу структуру. Складові економічної безпеки мають, як правило, досить якісні характеристики, що ускладнює використання формалізованих методів для їх оцінки. Пропоную детальніше розглянути оцінку рівнів безпеки ключових складових економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності середовища.

Фінансова складова. Діагностика фінансової складової економічної безпеки вважається провідною й вирішальною, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи [39, с. 427].

Фінансова безпека підприємства – кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його сталого зростання в поточному і перспективному періоді [40, с.24].

Існування адекватної методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства має важливе методологічне значення, яке пов'язане з необхідністю майже щоденного знання фінансового стану підприємства і завдяки цьому - підтримання в ринкових конкурентних умовах його належного рівня. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства важлива також при отриманні кредитів від комерційних банків.

На мій погляд, найбільш універсальним методом щодо оцінки фінансової безпеки є метод, запропонований професором Єпіфановим О.А. [41, с. 92].

«Як базу для побудови кількісної методики оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва пропонується використовувати метод, що ґрунтується на індикаторному підході і пов'язаний з використанням методики з інтегральним значенням – 100 балів.

Для розрахунку показників фінансової безпеки підприємства він пропонує розрахувати наступні показники (індикатори) фінансової діяльності підприємства:

- *коефіцієнт зносу* — характеризує ступінь зношеності основних засобів підприємства;

- *фондовіддача основних засобів* — характеризує ефективність використання основних засобів;

- *рентабельність активів* — показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи. Дозволяє визначити ефективність використання активів підприємства;

- *коефіцієнт оборотності активів* — визначає потенціал компанії з одержання доходу при існуючих інвестиціях і структурі капіталу;

- *коефіцієнт покриття* — характеризує достатність оборотних коштів для погашення своїх боргів;

- *коефіцієнт фінансування* — визначає співвідношення загальної заборгованості та власного капіталу;

- *коефіцієнт втрати платоспроможності* — показує, наскільки внаслідок негативних факторів можуть бути скорочені надходження коштів, щоб при цьому була можливість здійснювати необхідні платежі».

Основні показники фінансового стану підприємства можна подати вигляді таблиці 1.1, в якій наведено формули розрахунків показників та їх поточні нормативні значення, що рекомендовані як орієнтири в більшості підручників та методик з фінансово-економічного аналізу, зокрема роботах

А. М. Поддєрьогіна [42], В. В. Ковальова [43], А. Д. Шеремета, Р. С. Сайфуліна [44], а також в «Методиці проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, розробленій Агенством з питань банкрутства підприємств та організацій» [45].

Таблиця 1.1.

**Система показники аналізу діяльності
підприємства**

Назва коефіцієнта	Формула розрахунку	Нормативне значення за основними методиками
Коефіцієнт зносу основних засобів	$K_{з.оз.} = \frac{\Phi. 1., p. 032}{\Phi. 1., p. 031}$	Менше 0,5
Фондовіддача основних засобів	$K_{ф.од.} = \frac{\Phi. 2., p. 030}{\Phi. 1., ((p. 031 \text{ зр. 3} + p. 031 \text{ зр. 4}) / 2)}$	Більше 1
Рентабельність активів	$K_{рент.ак.} = \frac{\Phi. 2., p. 150}{\Phi. 1., ((p. 280 \text{ зр. 3} + p. 280 \text{ зр. 4}) / 2)}$	Більше 0,05
Коефіцієнт оборотності активів	$K_{об.ак.} = \frac{\Phi. 2., p. 030}{\Phi. 1., ((p. 280 \text{ зр. 3} + p. 280 \text{ зр. 4}) / 2)}$	Немає
Коефіцієнт покриття загальний	$K_{покр.} = \frac{\Phi. 1., p. 260}{\Phi. 1., 620}$	Критичне значення = 2. Значення = 2-2,5 свідчать, що фірма вчасно ліквідує свої борги
Коефіцієнт фінансування	$K_{фін} = \frac{\Phi. 1., p. (430 + 480 + 620 + 630)}{\Phi. 1., p. 380}$	Менше 1
Коефіцієнт втрати платоспроможності	$K_{втр.платоспр.} = K_{покр.на к.р.} + 3/12 ** (K_{покр.на к.р.} -$	Значення не повинно бути менше 1

Джерело [41, с.91]

За обраною методикою, оцінка рівня фінансової безпеки підприємства проводиться за формулою, що пропонує професор А.О. Єпіфанов [41, с.91]:

$$\left\{ \begin{array}{ll} I = \sum_{i=1}^n MAX_i * P_i & \\ P_i = 1 & k_i \geq t_i \\ P_i = 0,5 & k_i \in t_i \\ P_i = 0 & k_i \leq t_i \end{array} \right. \quad (1.1)$$

«де I – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки;

MAX_i – максимальна кількість балів за i-м коефіцієнтом;

P_i – поправочний коефіцієнт;

k_i – фактичне значення i-го коефіцієнта».

Пропонується наступний розподіл внеску кожного з семи коефіцієнтів (індикаторів) у загальний результат (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

**Максимальні бальні оцінки в розрізі окремих коефіцієнтів
(індикаторів)***

Назва коефіцієнта (індикатора)	Максимальна кількість балів
Коефіцієнт зносу основних засобів	10
Фондовіддача основних засобів	10
Рентабельність активів	10
Коефіцієнт оборотності активів	10
Коефіцієнт покриття	20
Коефіцієнт фінансування	20
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20
Максимально можлива кількість балів	100

*Примітка. Для підприємств сфери матеріального виробництва України

Наступним кроком є застосування поправочного коефіцієнту. Поправочний коефіцієнт ділиться на три діапазони (0; 0,5; 1) і залежить від того, в якому інтервалі знаходиться значення окремого коефіцієнта (індикатора) (табл. 1.3).

Цей поправочний коефіцієнт ґрунтується на реальних даних економіки України, при цьому логічно пов'язаний з економічним змістом кожного з наведених показників, що відображається у визначенні граничних значень діапазонів коефіцієнтів.

Таблиця 1.3.

**Визначення поправочного коефіцієнта за ключовими показниками
(індикаторами)***

Назва коефіцієнта (індикатора)	Поправочний коефіцієнт		
	0	0,5	1
Коефіцієнт зносу основних засобів	>0,60	0,45-0,60	<0,40
Фондовіддача основних засобів	<1,00	1,00-2,00	>2,00
Рентабельність активів	<0,00	0,00-0,05	>0,05
Коефіцієнт оборотності активів	<0,50	0,50-0,90	>0,90
Коефіцієнт покриття	<0,80	0,80-1,00>1,50	1,00-1,50
Коефіцієнт фінансування	>1,10	0,90-1,10	<0,90
Коефіцієнт втрати платоспроможності	<0,85	0,85-1,00	>1,00

*Примітка. Для підприємств сфери матеріального виробництва України

За результатами аналізу рівень фінансової безпеки підприємства може бути:

- 90 – 100 – високий рівень безпеки;
- 70 – 90 – нормальний рівень безпеки;
- 40 – 70 – передкризовий рівень безпеки;
- 0 – 40 – критичний рівень безпеки.

У разі отримання значення рівня фінансової безпеки, що є граничним між рівнями, то підприємству присвоюється вищий рівень безпеки. Так, наприклад, якщо рівень фінансової безпеки підприємства становить 40, то підприємство класифікується як підприємство з передкризовим рівнем безпеки.

Інноваційна складова. Інноваційна складова характеризує функціонування діяльності підприємства на якісно новому рівні. Стосовно підприємства – це сукупність прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі.

Для оцінки інноваційної безпеки (конкурентоспроможності) вироблена методика, що дозволяє кількісно і якісно оцінити рівень інноваційного розвитку з використанням факторного аналізу на основі розрахунку 12 показників (табл. 1.4).

Таблиця 1.4.

**Перелік показників оцінки інноваційної безпеки
(конкурентоспроможності)**

Мікрорівень (підприємство)
1) частка працівників з вищою освітою в загальній чисельності тих, що працюють на підприємстві;
2) співвідношення витрат на навчання і підготовку персоналу, пов'язаних з інноваціями, і загального обороту підприємства;
3) співвідношення витрат на дослідження і розробки і загального обороту підприємства;
4) співвідношення субсидій з різних джерел (регіонального, місцевого, благодійних фондів) на інноваційну діяльність і загальних витрат на інновації;
5) частка впроваджених інновацій на підприємстві в загальному числі інновацій, впроваджених в галузі;
6) питома вага контрактів співпраці з підприємствами середньої і малої форм з питань науково-технічного розвитку, що доводяться на дане підприємств, до загальної ~~кількості~~ <u>кількості</u> контрактів
7) співвідношення витрат підприємства на інновації і загального обороту підприємства;
8) питома вага обсягу продажів продукції, що піддані значним технологічним змінам або знов впроваджено, в загальному обороті продукції підприємства;
9) питома вага об'єму продажів продукції, що була удосконалена, в загальному обороті продукції підприємства;
10) питома вага патентів, що приходяться на дане підприємство, в загальному числі патентів, зареєстрованих в галузі;
11) частка використаних нових торгових марок, що доводяться на підприємство, в загальному числі використаних нових торгових марок в галузі;
12) частка кількості реєстрацій частин проекту, що доводяться на дане підприємство, в загальному числі реєстрацій в галузі.

Аналіз чинників для знаходження інтегрального показника дає відомості, що відображають рівень розвитку сфер життєдіяльності суспільства, які впливають на активізацію інноваційного процесу порівняно з аналогічними господарюючими суб'єктами. В свою чергу це дає можливість виявити сильні і слабкі сторони в розвитку інноваційної діяльності підприємства і модернізації, що проводиться; прослідити за якими позиціями

перевершують конкуренти, в чому їх основні переваги і за рахунок чого вони змогли досягти. Узагальнюючий індикатор інноваційної конкурентоспроможності характеризується рівнем інноваційного розвитку досліджуваного господарюючого суб'єкта та дозволяє на основі факторного аналізу показників, котрі входять до складу інноваційної конкурентоспроможності запропонувати заходи щодо розвитку інноваційної сфери в рамках економічної модернізації та інноваційного розвитку.

При використанні іншої методики, пропонується визначати рівень інноваційної безпеки за допомогою нижченаведених показників:

- коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів продукції ($Ki.n.$):

$$Ki.n. = \frac{Ni.n.}{Nz.n.}, \quad (1.2), [11]$$

де $Ni.n.$ – кількість інноваційних видів продукції, що випускаються підприємством;

$Nz.n.$ – загальна кількість видів продукції, що випускається підприємством;

- частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі ($Ki.nid.$):

$$Ki.nig. = \frac{\sum B_i}{\sum B_n}, \quad (1.3), [11]$$

де $\sum B_i$ – сума витрат на інновації;

$\sum B_n$ – загальна сума витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Завдяки методам математичної статистики досліджено та встановлено порогові значення рівнів інноваційної безпеки, наведені в табл. 1.5.

Таблиця 1.5.

Зведена таблиця показників за рівнями інноваційної безпеки

Показники	Рівень інноваційної безпеки			
	Абсолютна безпека	Задовільна безпека	Незадовільна безпека	Критична безпека
$Ki.n.$	$Ki.n. \geq 0,272$	$0,183 \leq Ki.n. < 0,272$	$0,094 \leq Ki.n. < 0,183$	$Ki.n. < 0,094$
$Ki.nid.$	$Ki.nid. \geq 0,138$	$0,09 \leq Ki.nid. < 0,138$	$0,044 \leq Ki.nid. < 0,09$	$Ki.nid. < 0,044$

Джерело [11]

Інтелектуальна складова. Дана складова відповідає за збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства.

Рівень інтелектуальної складової я пропоную визначати за допомогою таких коефіцієнтів:

- коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства (K_{kv}):
- інтелектуальноозброєність (K_{io}):
- норма доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності (K_d):

Чим вище значення коефіцієнтів кваліфікації працівників, інтелектуально озброєності та коефіцієнта норми доходності співробітників підприємства від використання інтелектуальної власності, тим вище рівень інтелектуальної безпеки підприємства. Інтелектуальна безпека підприємства, як і фінансова, має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний.

Технічна складова. Характеризує ступінь відповідності застосовуваної на підприємстві техніки та технології сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів. Пропонується використовувати нижченаведені показники, які характеризують технічний і технологічний потенціал підприємства (природно, з урахуванням економічних результатів їх діяльності):

- частка продукції підприємства, що перевершує та відповідає кращим світовим аналогам ($K_{n.prod}$):
- частка технологічного устаткування, що відповідає світовим аналогам ($K_{n.m.}$):
- частка продукції, що випускається підприємством, яка захищена патентами ($K_{pat.prod}$):

Чим вищі значення даних показників, відповідно тим вище рівень технічної безпеки підприємства. Технічна безпека, як і раніше складові

економічної безпеки підприємства має відповідно чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний.

Правова складова. Основними загрозами безпеці є: недостатня правова захищеність інтересів підприємства в договірній та іншій діловій документації; порушення юридичних прав підприємства та його працівників; умисне або ненавмисне розголошування комерційно важливих відомостей; порушення норм патентного права. Правову безпеку пропоную визначати за такими показниками:

- питома вага судових й арбітражних справ у загальній сумі господарських договорів підприємства (*Кс.ар*):

- частка виграних судових й арбітражних справ у загальній кількості юридичних справ, що розглядалися (*Квю*):

- питома вага одержаних і сплачених штрафних санкцій в загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства (*Ки*):

- частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в загальній структурі його виробничих витрат (*Кв.юр*):

Чим вищі значення показників часток виграних судових й арбітражних справ, у тому числі й тих, що розглядалися раніше, та частки витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в загальній структурі його виробничих витрат і чим нижчі значення показників питомої ваги судових й арбітражних справ загальній сумі господарських договорів підприємства та питомої ваги одержаних і сплачених штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства, тим вищий рівень політико-правової безпеки підприємства. Правова безпека підприємства має три рівні оцінювання: абсолютний, задовільний та критичний.

Інформаційна складова. Рівень даної складової економічної безпеки визначається часткою неповної, неточної й суперечливої інформації, котра використовується в процесі ухвалення управлінських рішень.

Для оцінки рівня інформаційної безпеки я вважаю доцільним використання запропонованих С.М. Ілляшенко коефіцієнтів [6, с. 160]:

«коефіцієнт повноти, коефіцієнт точності інформації, коефіцієнт суперечності інформації».

Обсяг інформації можна розрахувати у сторінках формату А4, кількості символів тексту, Кбайт, Мбайт тощо.

Екологічна складова. Характеризує дотримання екологічних норм технології та випуску продукції, мінімізацією втрат підприємства від забруднення навколишнього середовища.

Для оцінювання рівня екологічної безпеки я пропоную використовувати запропонований С.М. Ілляшенко показник [26, с. 156]: середньозваженого рівня окремих факторів.

Силова складова. До основних негативних дій, які характеризують цю складову, відносять:

- фізичні та моральні дії, спрямовані на конкретних осіб, особливо на керівництво та провідних фахівців підприємства, з метою завдання шкоди їх здоров'ю (фізичному й психологічному), а також репутації та матеріальному благополуччю, що є загрозою нормальній плинності справ у підприємстві;
- негативні дії, які завдають шкоди майну підприємства, загрожують зниженням вартості його активів та втратою економічної незалежності (доступ до конфіденційної інформації підприємства, промисловий шпідонаж, дезінформація, знищення інформації тощо).

Я пропоную оцінювати силову складову за наступними показниками:

- частка витрат на охорону підприємства в загальній структурі виробничих витрат ($K_{в.ох}$):
- забезпеченість працівників підприємства службою охорони ($K_{сб}$):

Чим вищим є значення даних показників, тим вищий рівень силової складової економічної безпеки. Силову складову економічної безпеки підприємства характеризують три рівні: високий, середній та низький.

Висновки до розділу 1

Питанню економічної безпеки підприємства завжди приділялось досить багато уваги як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, проте немає єдиного визначення терміну «економічна безпека». Разом з тим, принципових розходжень у підходах до трактування змісту даної економічної категорії не спостерігалось. Найбільш загальним є наступне визначення:

Економічна безпека фірми (підприємства, організації) – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується максимально ефективно їх використання для стабільного функціонування та стрімкого науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (перешкодам).

Однак вчені, на мою думку, недостатньо уваги приділяли економічній безпеці підприємств в умовах нестабільності. Провівши аналіз наукової літератури можна сформулювати наступне визначення:

Економічна безпека підприємства в умовах нестабільності – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів (у т.ч. його потенціалу), що дозволяє досягти стану максимальної захищеності та стійкості від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз задля подальшого сталого розвитку в умовах нестабільності ринкової системи та національної економіки.

Економічна безпека підприємства залежить від багатьох факторів, наскільки ефективно його керівництво і фахівці будуть здатні уникнути можливих погроз та ліквідовувати шкідливі наслідки негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Основні функціональні складові поняття економічної безпеки підприємства такі:

- *Фінансова складова* - досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів.
- *Інноваційна складова* – розвиток інноваційного потенціалу підприємства.
- *Інтелектуальна складова* - збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, тобто охорону сукупності прав на інтелектуальну власність, а також на використання накопичуваних знань і професійного досвіду працівників підприємства.
- *Технічна складова* - рівень застосування технологій, що відповідають сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів.
- *Правова складова* - правове забезпечення діяльності підприємства і дотримання чинного законодавства.
- *Інформаційна складова* - інформаційно-аналітичне забезпечення усієї діяльності підприємства.
- *Екологічна складова* - мінімізація забруднення довкілля.
- *Силова складова* - забезпечення фізичної безпеки працівників (керівників) підприємства і збереження його майна.
- *Ринкова складова* – відповідність внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім.
- *Інтерфейсна складова* – надійність взаємодії з економічними контрагентами.

Практичний досвід і наукові дослідження свідчать, що організація сучасної підприємницької діяльності потребує кардинальних доопрацювання і створення системи комплексної оцінки економічної безпеки та практичних підходів щодо управління економічною безпекою підприємства в умовах нестабільності, яка б ураховувала ті негативні чинники, які можуть спричинити кожна зі сторін або економічна дія щодо підприємства .

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ТРЕЙД ЛАЙТ»

2.1. Діагностика впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів України

Однією з передумов успішного функціонування підприємства в умовах мінливого середовища є ефективне управління економічною безпекою суб'єкта господарювання. На етапі розробки підходів до управління економічною безпекою підприємств відбувається виділення факторів впливу на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів. На мою думку, в системі управління економічною безпекою підприємства одне з найголовніших місць займає оцінка зовнішніх та внутрішніх впливів на підприємство. При цьому слід враховувати, що в процесі функціонування підприємства будівельних матеріалів мають постійно адаптуватися як до зміни факторів, що напряду впливають на безпеку функціонування так і до зовнішнього середовища, частина факторів якого опосередковано впливає на стійкість підприємства.

Прямий вплив на безпеку функціонування підприємств будівельних матеріалів здійснюють наступні групи факторів:

- політико-правові фактори (зміни в політичній системі країни, зміни законодавства, зміни в податковій сфері, політична нестабільність, неефективні системи державного регулювання, високий рівень корупції тощо);
- кадрові фактори (відтік кадрів, плинність кадрів, фізичне старіння кадрів, їх знань, кваліфікацій; праця за сумісництвом);

- ринкові фактори (частка ринку, конкурентні позиції);
- науково-технічні фактори (низький ступінь інноваційних розробок в даній сфері, складнощі з впровадженням інновацій у життя, відсутність підтримки інноваційно-активних підприємств тощо);
- економічні фактори (стан економіки, рівень інфляції, інвестиційний клімат у країні, розвиток інфраструктури, умови залучення кредитів та зміни в кредитній системі, конкуренція на ринку будматеріалів, зміна цін на будівельні матеріали, нестача кадрів робітничих спеціальностей);
- екологічні фактори (рівень забруднення довкілля, зміна екологічного законодавства тощо);
- соціально-культурні фактори (зміна рівня життя населення, соціальна нестабільність);
- природні фактори (доступність та наявність ресурсів).

В ході опитування були виявлені коефіцієнти вагомості кожної з цих груп факторів, які слід враховувати в ході забезпечення економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів.

Найбільш вагомою групою факторів є економічні (23% з усіх груп факторів). Це можна пояснити саме тим, що економічна ситуація в країні в окремих її регіонах є досить складною, в той же час, саме ця група факторів є вирішальною для більшості складових економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів (фінансової, виробничої, ринкової, інноваційної).

На другому місці з важливим коефіцієнтом вагомості 18% знаходяться політико-правові фактори, адже нестабільність у цій сфері, постійні законодавчі зміни значно зменшують функціональну стійкість будівельного підприємства.

Вагомими також є екологічні фактори (15%), науково-технічні (13%) та соціокультурні фактори (12%), адже від законодавства в сфері екології та охорони навколишнього середовища, швидкості протікання науково-технічного прогресу і досить важливої соціальної нестабільності в країні залежить стійкість економічної безпеки підприємств будматеріалів.

В ході експертного опитування виявлено ступінь впливу кожної з груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів. Політико-правові фактори найбільш впливають на ринкову складову економічної безпеки підприємства (по оцінці впливу 5 балів за 5-ти бальною системою). Трохи меншим є вплив політико-правових факторів на соціальну складову (4,5 балів) та фінансову стійкість (4 бали).

Група кадрових факторів найбільш суттєво може вплинути на соціальну стійкість (5 балів з 5-ти). За оцінкою експертів вплив цієї групи факторів на виробничу, організаційно-управлінську та інноваційну складові економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів може скласти 4 бали за 5-ти бальною шкалою.

Ринкові фактори найбільше впливають на ринкову складову стійкості функціонування будівельного підприємства (5 балів). Суттєвим є ступінь впливу на інноваційну та фінансову складові стійкості функціонування будівельного підприємства (4 бали).

Вплив науково-технічних факторів є найсуттєвішим за оцінками групи експертів для інноваційної складової безпеки (5 балів), виробничої (4,5 бали), ринкової безпеки (4 бали).

Економічні фактори є найвагомішою групою факторів впливу, котрий слід враховувати в процесі забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів. Ступінь впливу цієї групи факторів на всі складові економічної безпеки підприємства експерти визначили як надзвичайно-високий або навіть високий (від 5 до 4 балів).

Екологічні фактори відрізняються дещо меншим ступенем впливу на складові економічної безпеки, але все ж таки він лишається досить суттєвим (від 3,5 до 4,5 бали). Особливим визначають екологічні фактори котрі слід враховувати в процесі забезпечення виробничої, інноваційної та ринкової складових (по 4 бали).

Природні фактори для підприємств будівельних матеріалів впливають, перш за все на виробничу складову економічної безпеки підприємства. Саме

для цієї складової експертами встановлено найвищу бальну оцінку ступеня впливу природних факторів – 4,5 балів.

Що стосується соціально-культурних факторів зовнішнього середовища будівельних підприємств, то вони впливають найсуттєвіше на соціальну стійкість їхнього функціонування (4,5 бали), а також на виробничу та організаційно-управлінську складові (4 бали).

Як показали усереднені оцінки ступеня впливу на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів найсуттєвішим є вплив з боку групи економічних факторів (4,71 бали), політико-правових факторів (3,93 бали), кадрових та науково-технічних факторів (3,86 бали). Суттєвим є вплив екологічних факторів (3,71 бали).

Методом експертних оцінок були визначені також імовірності негативного впливу груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Вплив факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів

Складова економічної безпеки	Політико-правові фактори	Кадрові фактори	Ринкові фактори	Науково-технічні фактори	Економічні фактори	Екологічні фактори	Природні фактори	Соціально-культурні фактори
Виробнича	0,37	0,32	0,2	0,46	0,48	0,43	0,2	0,33
Організаційно-управлінська	0,31	0,41	0,22	0,22	0,4	0,24	0,2	0,37
Соціальна	0,46	0,35	0,31	0,2	0,41	0,22	0,19	0,46
Інноваційна	0,44	0,2	0,38	0,47	0,38	0,21	0,23	0,24
Фінансова	0,46	0,26	0,35	0,3	0,49	0,2	0,3	0,25
Інвестиційна	0,4	0,31	0,46	0,4	0,47	0,32	0,24	0,31
Ринкова	0,4	0,33	0,42	0,2	0,43	0,31	0,21	0,26
Загальна стійкість	0,41	0,31	0,33	0,32	0,44	0,28	0,22	0,32

Джерело: отримано на основі експертних оцінок на підприємстві

Як бачимо з даних табл.2.1, експерти досить високо оцінюють імовірність негативного впливу груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів, яка коливається від 22 до 44%. Це свідчить про нестабільність ситуації, в якій підприємствам будівельних

матеріалів та ще раз підкреслює необхідність розробки та впровадження на них ефективної системи управління економічною безпекою в умовах нестабільності. Найбільш ймовірним є негативний вплив з боку економічних факторів (44%) та політико-правових факторів (41%). Високу ймовірність негативного впливу ринкових факторів (33%) можна пояснити саме нестабільним положенням країни на світовому рівні, необхідністю нашої країни запроваджувати певні зміни, поступаючись іноді власними інтересами задля укріплення цього положення. Досить імовірним є негативний вплив науково-технічних та кадрових факторів зовнішнього середовища – по 31% та 32% відповідно. Це обумовлено демографічними процесами в нашій державі (скорочення населення, значні міграційні процеси тощо) та сповільнення протікання інноваційних перетворень в будівельній індустрії.

На основі оцінки ступеня впливу груп факторів та імовірності їхнього негативного впливу на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів будується графічна модель. Узагальнена графічна модель негативного впливу складових економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів в цілому наведена на рис.2.1.

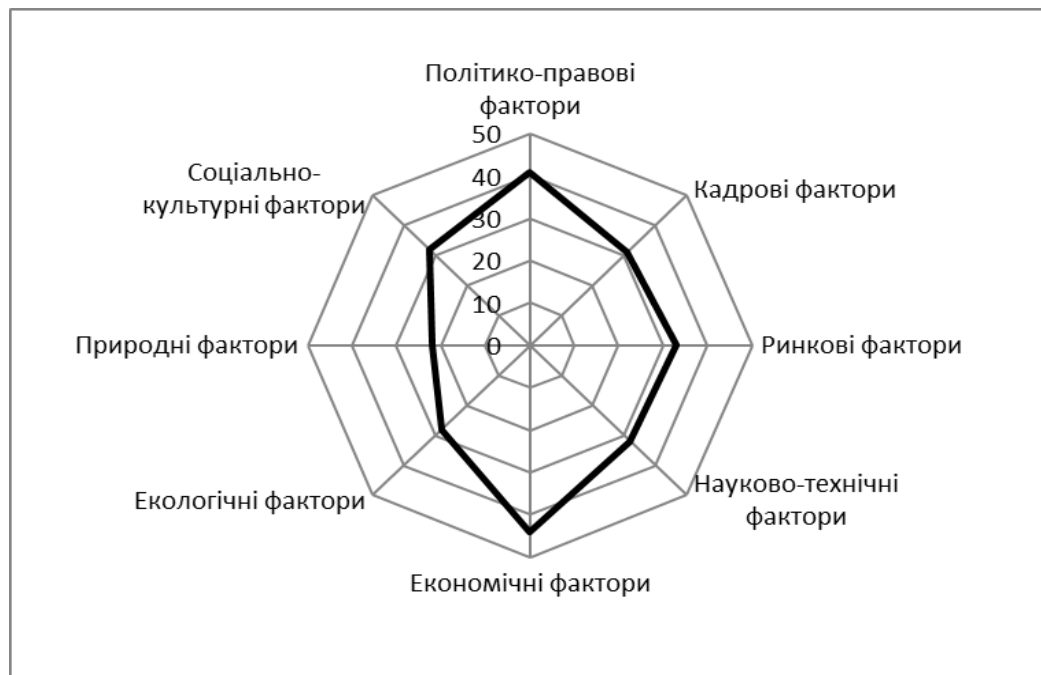

Рис. 2.1. Узагальнена графічна модель рівня негативного впливу складових економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів, %

Джерело: складено автором

Як видно з цієї моделі, найсуттєвішим є негативний вплив на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів по економічних факторам, таких як економічна нестабільність, умови кредитування, інфляційний фактор. Ці фактори, при несприятливому перебігу подій здатні призвести до втрати майже 40% економічної безпеки підприємства і навіть 60% в умовах нестабільності середовища. Це обумовлено тим, що дана група факторів чинить вагомий вплив майже на всі складові економічної безпеки підприємств будівельних матеріалів. На другому місці за ступенем впливу знаходиться політико-правові фактори, такі як нестабільність законодавства, зміни в податковій сфері, політична нестабільність, неефективність системи державного регулювання, високий рівень корупції тощо. Ці фактори можуть обумовити до 30% втрати загальної безпеки. Приблизно однаковим є вплив інших складових, окрім природних, вплив яких на економічну безпеку підприємств визнаний експертами як найнижчий. Однак навіть цей вплив є досить значимим і складає близько 15% загального рівня економічної безпеки. Узагальнена модель негативного впливу факторів зовнішнього середовища на безпеку підприємств будівельних матеріалів доводить, що для підприємств, які прагнуть зберегти достатній рівень економічної безпеки, вкрай важливим є врахування в своїй діяльності впливу окремих функціональних складових економічної безпеки підприємства.

2.2. Оцінювання фінансового стану ТОВ «Трейд Лайт»

Підприємство створено для здійснення підприємницької діяльності учасників з метою отримання прибутку від виробництва та постачання результатів своєї діяльності, направленої на задоволення потреб споживачів у товарах.

ТОВ «Трейд Лайт» - компанія, яка виробляє і постачає на будівельний ринок України вироби для армування залізобетонних конструкцій - арматурні каркаси, ковані вироби, скоби будівельні.

Арматурні каркаси та збірні металеві секційні конструкції випускаються у широкому асортименті: розсувні ворота, хвіртки, решітки, секційні огороження, виготовлені на кращому імпортному обладнанні провідних світових виробників. Виробничий процес передбачає використання гнутого прокату, кування, лиття, штампування, зварювання та інших сучасних технологій, що дозволяють дотримуватися стандартів зварювання, чіткої геометрії виробів та потрібного дизайну.

При виготовленні виробів використовується широкий асортимент високоякісних матеріалів як українських, так і зарубіжних виробників. Це різні смугові, квадратні та профільні сталеві заготовки. У зварювальних роботах застосовуються сучасні напівавтомати. Ґрунтовка і фарбування здійснюються методом занурення.

Перевага компанії полягає у використанні сучасних технологій і обладнання світових лідерів по виробництву в даному секторі.

За рахунок цього підприємство може запропонувати:

- низькі ціни;
- мінімальні відходи металу;
- максимальну продуктивність (30 тонн за зміну);
- ідеальну геометрію і якість продукції.

Підприємство «Трейд Лайт» являє собою товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ).

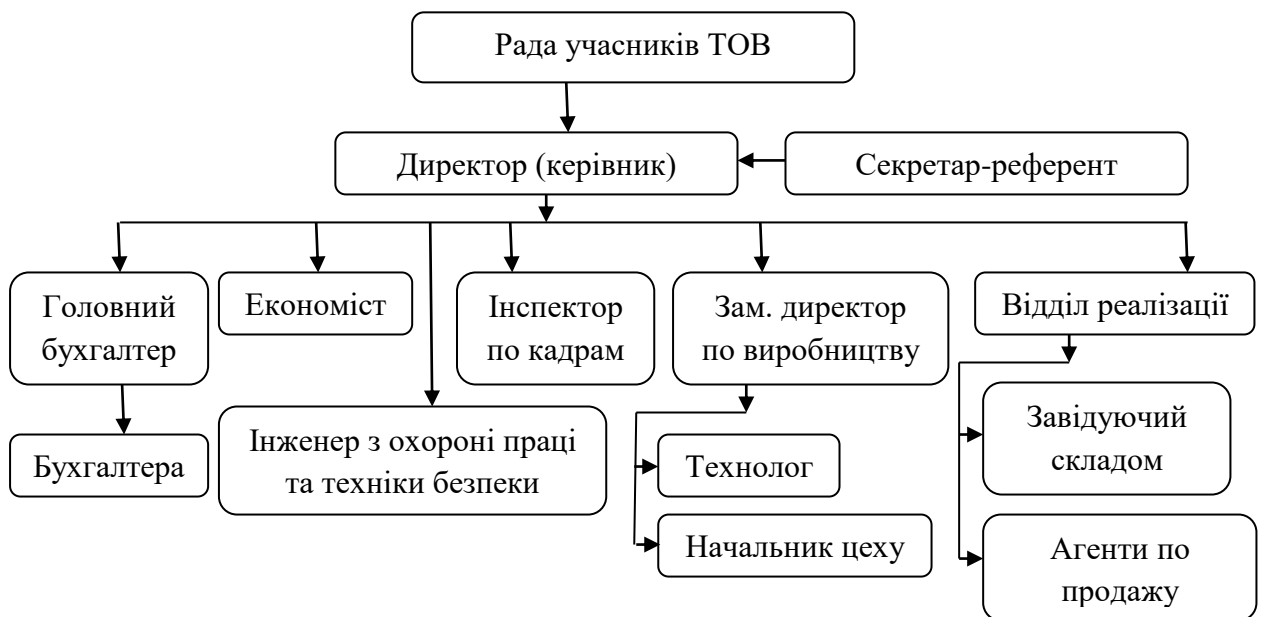
Товариством з обмеженою відповідальністю — засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом.

Учасники товариства з обмеженою відповідальністю не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів.

Майно товариства з обмеженою відповідальністю формується за рахунок внесків учасників, одержаних доходів і інших законних джерел, і належить його учасникам на праві пайової власності.

Вищим органом управління ТОВ «Трейд Лайт» є збір учасників. В його компетенції знаходяться питання визначення головних напрямів підприємницької діяльності, розгляд і затвердження кошторисів, звітів і балансів, обрання і відгук виконавчого органу і ревізійної комісії, визначення умов оплати праці посадовців, розподіл прибутку і визначення порядку покриття збитків та ін. Згідно протоколу збору учасників товариства виконавчим органом підприємства ТОВ «Трейд Лайт» є директор (керівник). Директором (керівником) компанії ТОВ «Трейд Лайт» протягом останніх чотирьох років є Оганісян Єрванд Суренович.

Організаційна структура підприємства ТОВ «ТРЕЙД ЛАЙТ» представлена на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Організаційна структура підприємства ТОВ «Трейд Лайт»

Джерело: складено автором

Підприємство з моменту державної реєстрації є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в банківських установах, печатку, штампи, та інші реквізити. Воно може створювати на

території України дочірні підприємства, філії та представництва, відповідно до чинного законодавства країни. Підприємство самостійно здійснює свою господарську діяльність на принципах повного господарського розрахунку, відповідає за результати своєї господарської діяльності, за винятком не взятих на себе обов'язків перед партнерами по укладеним договорам, перед державним бюджетом та банками, згідно діючого законодавства.

Самостійно планує свою діяльність і визначає перспективи розвитку, виходячи з попиту на продукцію, і необхідності забезпечення виробничого і соціального розвитку підприємства, підвищення особистих доходів його робітників. Підприємство враховує в своїй діяльності зацікавленість споживача в його потребах до якості послуг.

Основними джерелами інформації для проведення аналізу фінансового стану та техніко-економічних показників даного підприємства є документи фінансової звітності: форма №1 „Бухгалтерський баланс” (Додаток А), форма №2 „Звіт про фінансові результати” (Додаток Б).

Показниками, що характеризують діяльність підприємства є: статутний та власний капітали, дохід та чистий дохід від реалізації товарів, собівартість реалізованих товарів, валовий прибуток (збиток), фінансовий результат від операційної діяльності, чистий прибуток (чистий збиток).

Аналіз та оцінка основних показників діяльності підприємства ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр. представлені у таблиці 2.2.

Як видно з таблиці 2.2, власний капітал у 2014 році складав - 451,9 тис. грн. За рахунок чистого прибутку, отриманого протягом досліджуваного періоду власний капітал зріс на 4081,7 тис. грн. і на кінець 2018 року став складати 3629,8 тис. грн. За п'ять звітних періодів не відбувалося ніяких змін у статутному капіталі, тобто як на початок 2014 року, так і на кінець 2018 року він складає 51,5 тис. грн.

Таблиця 2.2.

Динаміка основних показників діяльності підприємства ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Код рядка	N /п	Показник, тис.грн.	Період					±Δ Абсолютні відхилення				% Відносні відхилення			
			2014	2015	2016	2017	2018	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017
300	1	Статутний капітал	51,5	51,5	51,5	51,5	51,5	0	0	0	0	0	0	0	0
380	2	Власний капітал	-451,9	-67,1	536,4	2145,4	3629,8	384,8	656,4	1556,1	1484,4	85,15	978,24	264,06	69,19
Фінансові результати															
010	3	Дохід (виручка) від реал.тов.прод. (роб., посл.)	846,4	6196,0	17643,4	14637,3	21513,4	5349,6	11447,4	-3006,1	6876,1	632,04	184,75	-17,04	46,98
035	4	Чистий дохід (ви- ручка) від реал. тов.прод. (роб., посл.)	705,3	5156,2	14668,6	12098,1	17506,1	4450,9	9512,4	-2570,5	5408,0	631,06	184,48	-17,52	44,70
080	5	Собівартість реалі- з. тов. прод. (роб., посл.)	-37,0	-126,3	-5274,5	-6270,2	-14500,9	89,3	5148,2	995,7	8230,7	241,35	4076,17	18,88	131,27
	6	Валовий прибуток/ збиток	668,3	5029,9	9394,1	5827,9	3005,2	4361,6	4364,2	-3566,2	-2822,7	652,64	86,77	-37,96	-48,43
	7	Фін.рез. від операційної д-ті (прибуток/збиток)	-458,7	924,9	-4630,0	1997,2	1265,4	1383,6	-5554,9	6627,2	-731,8	-301,64	-600,59	-143,14	-36,64
150	8	Чистий прибуток/ чистий збиток	-503,4	384,8	603,5	1609,0	1484,4	888,2	218,7	1005,5	-124,6	-176,44	56,83	166,61	-7,74

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Динаміка ОПД ТОВ «Трейд Лайт» представлена на рис.2.3.

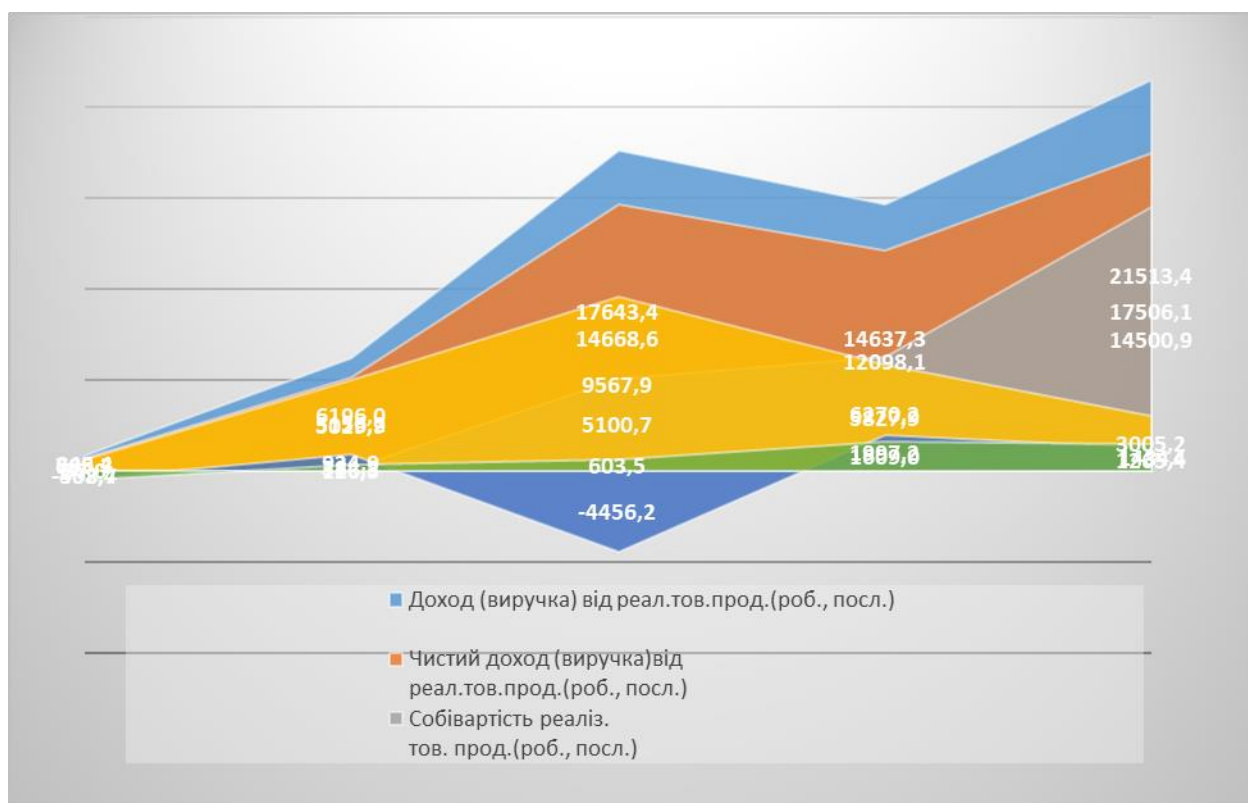

Рис.2.3. Динаміка ОПД підприємства ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

За рахунок отримання за 2014 рік чистого доходу від реалізації у розмірі 705,3 тис. грн., при зазначеній собівартості 37,0 тис. грн., валовий прибуток підприємства складав 668,3 тис. грн.. В результаті фінансової діяльності за 2015 рік валовий прибуток збільшився до 5029,9 тис. грн. Це відбулося за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації до 5156,2 тис. грн., при збільшенні собівартості реалізованої продукції до 126,3 тис. грн. Найбільший валовий прибуток склав 9394,1 тис. грн. у 2016 році. Це відбулося за рахунок збільшення чистого доходу від реалізації до 14668,6 тис. грн., при збільшенні собівартості реалізованої продукції до 5274,5 тис. грн. У 2017 та 2018 роках відбулося зменшення валового прибутку до 5827,9 тис. грн. та 30005,2 тис. грн. відповідно. У 2017 році це відбулося за рахунок зменшення чистого доходу від реалізації до 12098,1 тис.

грн., при збільшенні собівартості реалізованої продукції до 6270,2 тис. грн. На кінець 2018 року валовий прибуток підприємства був сформований в результаті отримання чистого доходу від реалізації у розмірі 17506,1 тис. грн. при збільшенні собівартості реалізованої продукції до 14500,9 тис. грн.

Провівши аналіз ОПД підприємства ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018рр., визначили, що:

- дохід (виручка) від реалізації товарної продукції у 2015 році порівняно з 2014р. збільшився на 4450,9 тис. грн. або на 631,06%, у 2016р. порівняно з 2015р. – збільшився на 9512,4 тис. грн. або на 184,48%; у 2017 порівняно з 2016р. – зменшився на 2570,5 тис. грн. або на 17,52%, а у 2018 порівняно з 2017р. – збільшився на 5408,0 тис. грн. або на 44,70%;

- чистий дохід (виручка) від реалізації товарної продукції у 2015 році порівняно з 2014р. збільшився на 5349,6 тис. грн. або на 632,04%, а у 2016р. порівняно з 2015р. – збільшився на 11447,4 тис. грн. або на 184,75%, у 2017 порівняно з 2016р. – зменшився на 3006,1 тис. грн. або на 17,04%, а у 2018 порівняно з 2017р. – збільшився на 6876,1 тис. грн. або на 46,98%;

- собівартість реалізованої товарної продукції у 2015 році порівняно з 2014р. збільшилася на 89,3 тис. грн. або на 241,35%, а у 2016р. порівняно з 2015р. – збільшилася на 5148,2 тис. грн. або на 4076,17%, у 2017 порівняно з 2016р. – збільшилася на 8230,7 тис. грн. або на 18,88%, а у 2018 порівняно з 2017р. – збільшився на 8230,7 тис. грн. або на 131,27%. За рахунок зменшення (збільшення) рівня собівартості продукції відповідно збільшується (зменшується) валовий прибуток підприємства.

- валовий прибуток у 2015 році порівняно з 2014р. збільшився на 4361,6 тис. грн. або на 652,64%, а у 2016р. порівняно з 2015р. – збільшився на 4364,2 тис. грн. або на 86,77%, у 2017 порівняно з 2016р. – зменшився на 2822,7 тис. грн. або на 37,96%, а у 2018 порівняно з 2017р. – зменшився на 2822,7 тис. грн. або на 48,43%;

- чистий збиток у 2015 році порівняно з 2014р. зменшився на 888,2 тис. грн. або на 176,44% і став чистим прибутком, а у 2016р. порівняно

з 2015р. чистий прибуток збільшився на 218,7 тис. грн. або на 56,83%, у 2017 порівняно з 2016р. – збільшився на 1005,5 тис. грн. або на 166,61%, а у 2018 порівняно з 2017р. – зменшився на 124,6 тис. грн. або на 7,74%.

Можна сказати, що за п'ять років свого існування та діяльності підприємства «Трейд Лайт» отримує стабільні прибутки.

Аналіз фінансово-майнового стану підприємств проводиться з метою виявлення вразливих місць і визначення шляхів їх усунення. Дані аналізу відіграють вирішальну роль при визначенні напрямів конкурентної політики підприємства, вони використовуються при оцінці виконання поставлених перед ним завдань і для розробки програм розвитку на перспективу. Вихідним етапом аналізу фінансового стану підприємств є аналіз майна підприємства. Він передбачає загальну оцінку майна з виділенням оборотних мобільних коштів і позаоборотних (іммобілізованих). Відомості про розміщення наявного в розпорядженні підприємства майна містяться в активі балансу. У структурі балансу особлива роль належить найбільшим засобам, до складу яких входять: наявні гроші, цінні папери, дебіторська заборгованість, матеріально-виробничі запаси. До позаоборотних активів відносять: реальні основні засоби, довготермінові інвестиції і нематеріальні активи. Вихідні дані для розрахунків беруться з балансу ТОВ «Трейд Лайт» за 2014 – 2018 роки, який наведений в додатку А і згруповані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Аналітичний баланс ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Стаття балансу, тис.грн	Період				
	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.	На кінець 2016 р.	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.
Актив					
1. Усього майна	1076,5	2304,9	4011,8	6707,8	11930,7
1.1 Необоротні активи	623,7	641,2	557,1	1219,6	2147,5
1.2 Оборотні активи, в т.ч.	451,2	1663,7	3454,7	5488,2	9783,2
1.2.1 виробничі запаси	132,5	21,3	82,7	332,6	1011,4
1.2.2 дебіторська заборгованість	293,1	1520,5	3347,2	4950,2	8671,8
1.2.3 кошти та їх еквіваленти	5,7	53,5	1,5	185,3	2,1
1.2.4 інші оборотні активи	20,0	24,2	1,0	3,8	42,0
1.3 Витрати майбутніх періодів	1,5	-	-	-	-

Пасив					
2. Джерела майна	1076,5	2304,9	4011,8	6707,8	11930,7
2.1 Власний капітал	-451,9	-67,1	536,4	2145,4	3629,9
2.2 Позиковий капітал, в т.ч.	1528,4	2372,0	3475,4	4562,5	8300,8
2.2.1 довгострокові зобов'язання	-	-	-	1916,1	1916,1
2.2.2 короткострокові кредити банків	817,3	570,5	367,3	357,3	-
2.2.3 кредиторська заборгованість	340,0	1239,3	2624,0	1379,6	6165,2
2.2.4 поточні зобов'язання	371,1	562,2	484,1	909,0	219,5

Продовження табл.2.3

Джерело: фінансова звітність ТОВ «Трейд Лайт»

Вихідними даними для аналізу структури балансу є проведення аналізу розміщення, структури та формування засобів організації, значення яких наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4. Структура активів компанії ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Стаття балансу, тис.грн	Період				
	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.	На кінець 2016 р.	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.
Актив					
1. Усього майна	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1.1 Необоротні активи	57,94	27,82	13,89	18,18	18,00
1.2 Оборотні активи, в т.ч.	41,92	72,18	86,11	81,82	82,00
1.2.1 виробничі запаси	12,31	0,92	2,06	4,96	8,48
1.2.2 дебіторська заборгованість	27,23	65,97	83,43	73,80	72,68
1.2.3 кошти та їх еквіваленти	0,52	2,32	0,04	2,76	0,02
1.2.4 інші оборотні активи	1,86	1,05	0,02	0,06	0,35
1.3 Витрати майбутніх періодів	0,14	0,00	0,00	0,00	0,00

Джерело: фінансова звітність ТОВ «Трейд Лайт»

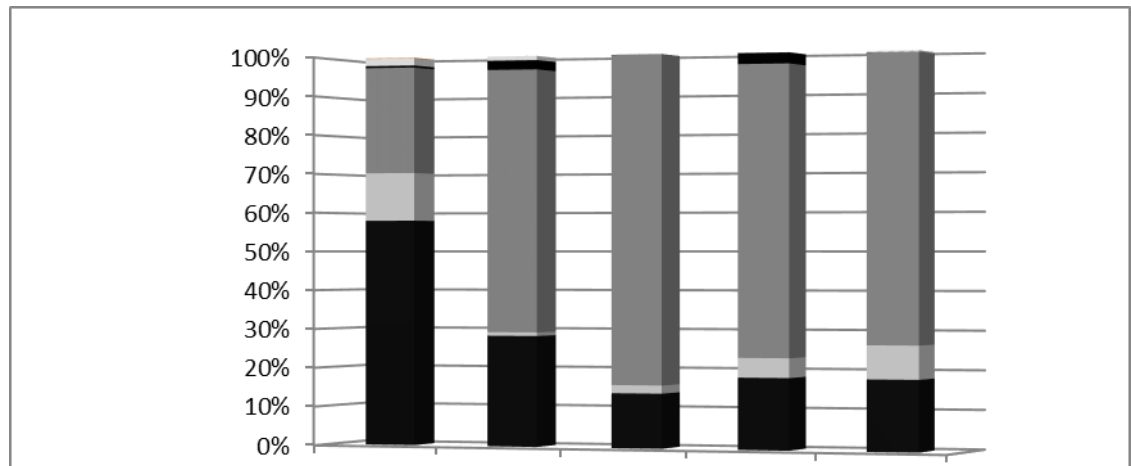
Структура активів балансу компанії свідчить про перевищення в активі частки оборотних активів над необоротними.

До оборотних активів ТОВ «Трейд Лайт» виробничі запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти, інші оборотні активи.

Графічно структура активів компанії зображена на рисунку 2.4.

Станом на кінець 2014 року необоротні активи становили 57,94% загальної вартості майна компанії, проте в наступному році спостерігається зменшення частки необоротних активів. Станом на кінець 2015 року

необоротні активи становили 27,82%, таке зменшення спричинене більш швидкими темпами зростання вартості оборотних активів. На кінець наступного періоду частка необоротних активів становила 13,89%. У наступних роках спостерігається збільшення та незначне зменшення частки необоротних активів 18,18% та 18% у 2017р. та 2018 р. відповідно.

Рис. 2.4. Структура активів компанії ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Джерело: фінансова звітність ТОВ «Трейд Лайт»

Частка оборотних активів має протилежну тенденцію до зміни. Станом на кінець 2014р. оборотні активи становили 41,92%, а у наступному періоді відбулося різке збільшення частки оборотних активів до 72,18% за рахунок значного зменшення необоротних активів. Станом на кінець 2016р. відмічено збільшення частки оборотних активів до 86,11%, що на 13,97% більше за попередній період. Станом на кінець 2017р. відбулося зменшення частки оборотних активів до 81,82% з незначним збільшенням до 82% станом на кінець 2018р.

Найбільшу частку оборотних активів компанії становлять дебіторська заборгованість (в т.ч. дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги). Розмір дебіторської заборгованості протягом досліджуваного періоду постійно збільшувався (від 293,1 тис. грн. до 8671,8 тис. грн.), в той час як частка заборгованості у вартості майна збільшувалася до кінця 2016р. (від

27,23% - у 2014р. до 83,43% - у 2016р.). Протягом наступних двох років частка заборгованості зменшилася до 73,68% станом на кінець 2018р.

Що стосується виробничих запасів, то на кінець 2014р. вони становили 132,5 тис.грн., тобто 12,31% вартості майна. Протягом наступного 2015 року величина виробничих запасів зменшилася на 111,2 тис.грн., тобто становила 0,92% частки вартості майна. Протягом наступних періодів величина виробничих запасів збільшилася. Станом на кінець 2018р. вона становила 1011,4 тис.грн., а що стосується частки вартості майна, то вона збільшилася до 8,48%.

Наступним етапом аналізу оцінки балансу є визначення динаміки активів балансу, таблиця 2.5.

Як бачимо з наведених даних в таблиці 2.5 загальна вартість майна протягом досліджуваного періоду мала стійку тенденцію до зростання. Станом на кінець 2015 року вартість майна збільшилася на 114,12% в порівнянні з попереднім роком, тобто на 1228,5 тис.грн. В загальному протягом 2014 – 2018 років загальна вартість майна зросла на 10854,2 тис.грн. (1008,29%) за рахунок зростання вартості оборотних активів.

Оборотні активи протягом досліджуваних періодів мали значну тенденцію до зростання. Якщо станом на кінець 2014р. вони становили 451,2 тис.грн., то станом на кінець 2018 року 9783,2 тис.грн., тобто на 9332,0 тис.грн, що склало 2068,26% рівня базисного року. Таким чином вартість оборотних активів протягом досліджуваних періодів зросла більш ніж в двадцять разів.

Таблиця 2.5

Динаміка активів балансу ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Стаття балансу, тис.грн	Період												
	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.			На кінець 2016 р.			На кінець 2017 р.			На кінець 2018 р.		
	тис.грн	тис.грн	абс.прир	Тр, %	тис.грн	абс.прир	Тр, %	тис.грн	абс.прир	Тр, %	тис.грн	абс.прир	Тр, %
1. Усього майна	1076,5	2304,9	1228,50	114,12	4011,8	1706,80	74,05	6707,8	2696,00	67,20	11930,7	5222,90	77,86
1.1 Необоротні активи	623,70	641,2	17,60	2,82	557,1	-84,20	-13,13	1219,6	662,50	118,92	2147,5	927,90	76,08
1.2 Оборотні активи, в т.ч.	451,20	1663,7	1212,50	268,73	3454,7	1791,00	107,65	5488,2	2033,50	58,86	9783,2	4295,00	78,26
1.2.1 виробничі запаси	132,50	21,30	-111,20	-83,92	82,7	61,40	288,26	332,6	249,90	302,18	1011,4	678,80	204,09
1.2.2 дебіторська заборгованість	293,10	1520,5	1227,40	418,76	3347,2	1826,70	120,14	4950,2	1603,00	47,89	8671,8	3721,60	75,18
1.2.3 кошти та їх еквіваленти	5,70	53,5	47,80	853,57	1,5	-51,80	-97,00	185,3	183,70	11481,25	2,1	-183,20	-98,87
1.2.4 інші оборотні активи	20,00	24,20	4,20	21,00	1,0	-23,20	-95,87	3,8	2,80	280,00	42,0	38,20	1005,3
1.3 Витрати майбутніх періодів	1,50	0,00	-1,50	-100,00	0,0	0,00	0,00	0,0	0,00	0,00	0,0	0,00	0,00

Джерело: фінансова звітність ТОВ «Трейд Лайт»

Зростання величини оборотних активів було зумовлене постійним зростання дебіторської заборгованості. В цілому протягом 2014 – 2018 років величина дебіторської заборгованості зросла на 8378,7 тис.грн. (2858,65%),

Проведена структура і динаміка активів дозволила отримати важливу інформацію. Збільшення дебіторської заборгованості і її частки в оборотних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Скорочення дебіторської заборгованості оцінюється позитивно, якщо це відбувається за рахунок скорочення періоду її погашення.

Якщо ж дебіторська заборгованість зменшується у зв'язку зі зменшенням відвантаження продукції, то це свідчить про зниження ділової активності підприємства. Для того щоб зробити точні висновки у діяльності компанії потрібно провести більш детальний аналіз пасиву балансу. Також необхідно визначити за рахунок яких джерел сформовано майно компанії, за рахунок власних чи залучених.

За допомогою таблиці 2.6 проведемо аналіз структури джерел коштів, вкладених у майно ТОВ «Трейд Лайт».

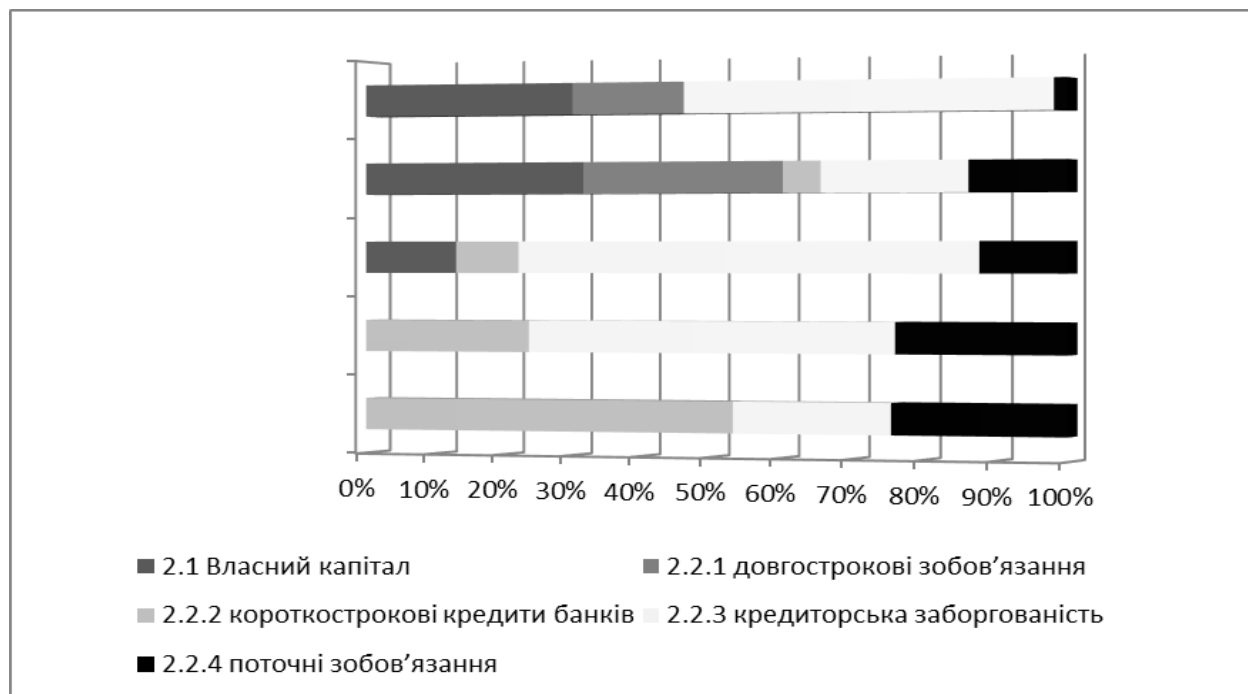
Таблиця 2.6

Структура джерел формування майна ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Стаття балансу, тис.грн	Період				
	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.	На кінець 2016 р.	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.
Пасив					
2. Джерела майна	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
2.1 Власний капітал	0,00	0,00	13,37	31,98	30,42
2.2 Позиковий капітал, в т.ч.	100,00	100,00	86,63	68,02	69,58
2.2.1 довгострокові зобов'язання	0,00	0,00	0,00	28,57	16,06
2.2.2 короткострокові кредити банків	53,47	24,05	9,16	5,33	0,00
2.2.3 кредиторська заборгованість	22,25	52,24	65,41	20,57	51,68
2.2.4 поточні зобов'язання	24,28	23,70	12,07	13,55	1,84

Джерело: складено на основі фінансової звітності підприємства ТОВ «Трейд Лайт»

Дані таблиці 2.6 показують що основну частку майна компанії становить залучений капітал. Щодо власного капіталу, то протягом 2014-2015 рр. результат був від'ємний. Протягом 2016 року власний капітал збільшився за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку. Станом на кінець 2016 року власний капітал становить 13,37%. В останній період частка власного капіталу зменшилася, і становить 30,42% від вартості усього капіталу. Таке зниження пояснюється тим, що збільшилася частка позикового капіталу. Щодо залученого капіталу, то протягом 2014-2015рр. він становив 100% джерел майна, на кінець 2016р. – 83,63% за рахунок зменшення короткострокових зобов'язань, на кінець 2017р. – 68,02% за рахунок зменшення кредиторської заборгованості, на кінець 2018р. – 69,58% за рахунок за рахунок довгострокових зобов'язань. З цього можна зробити висновок, що компанія для формування активів використовує значну частину залучених коштів. Графічно структура джерел формування майна наведена на рисунку 2.5.

Рис.2.5. Структура джерел формування майна ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Джерело: складено на основі фінансової звітності підприємства ТОВ «Трейд Лайт»

Наступним етапом аналізу джерел утворення майна підприємства є визначення динаміки зміни джерел утворення майна компанії, значення яких наведені в таблиці 2.7.

Зростання вартості майна компанії протягом 2014 – 2018 років відбулося за рахунок зростання залучених коштів і власного капіталу.

За даними на кінець 2014 року власний капітал становив -451,9 тис.грн., а на кінець 2018 року він становив 3629,9 тис.грн., тобто збільшилась його величина на 4081,8 тис.грн або на 903,25%.

Дослідимо зміни, які відбулися з залученим капіталом компанії.

Протягом досліджуваного періоду залучений капітал мав значну тенденцію до збільшення від 1528,4 тис.грн. станом на кінець 2014р. до 8300,8 тис.грн. станом на кінець 2018 року, тобто збільшився на 6772,4 тис.грн. або на 443,1%. Такі зміни відбулися за рахунок зростання довгострокових зобов'язань.

Довгострокові зобов'язання станом на кінець 2018 року становили 1916,1 тис.грн. Це може бути як позитивною, так і негативною тенденцією залежно від характеру обраної компанією стратегії розвитку.

Кредиторська заборгованість протягом досліджуваного періоду мала тенденцію до зростання. Станом на кінець 2018 року частка поточних зобов'язань становила 6165,2 тис.грн., тобто зросла на 346,88%. Таке значне збільшення суми поточних зобов'язань зумовлена значним зростанням поточних зобов'язань з учасниками, інших поточних зобов'язань.

Оцінка змін, які відбулися в структурі джерел, може бути різною з позиції інвесторів і з позиції компанії. Для інвесторів ситуація більш надійна, якщо частина власного капіталу у клієнта більше 50%, що виключає високий фінансовий ризик.

Таблиця 2.7

Динаміка джерел формування майна ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Стаття балансу, тис.грн	Період												
	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.			На кінець 2016 р.			На кінець 2017 р.			На кінець 2018 р.		
	тис.грн	тис.грн	абс.прир	Тр, %	тис.грн	абс.прир	Тр, %	тис.грн	абс.прир	Тр, %	тис.грн	абс.прир	Тр, %
2. Джерела майна	1076,5	2304,9	1228,50	114,12	4011,8	2935,30	74,05	6707,8	2696,00	67,20	11930,7	5222,90	77,86
2.1 Власний капітал	-451,90	-67,10	384,80	-85,15	536,4	603,50	-899,40	2145,4	1609,00	299,96	3629,9	1484,50	69,19
2.2 Позиковий капітал, в т.ч.	1528,4	2372,0	843,70	55,20	3475,4	1103,30	46,51	4562,5	1087,10	31,28	8300,8	3738,30	81,94
2.2.1 довгострокові зобов'язання	0,00	0,00	0,00	0,00	0	0,00	0,00	1916,1	1916,10	100,00	1916,1	0,00	0,00
2.2.2 короткострокові і кредити банків	817,30	570,50	-246,80	-30,20	367,3	-203,20	-35,62	357,3	-10,00	-2,72	0	-357,30	-100,0
2.2.3 кредиторська заборгованість	340,00	1239,3	899,30	264,50	2624	1384,70	111,73	1379,6	-1244,40	-47,42	6165,2	4785,60	346,9
2.2.4 поточні зобов'язання	371,10	562,20	191,10	51,50	484,1	-78,10	-13,89	909	424,90	87,77	219,5	-689,50	-75,85

Джерело: складено на основі фінансової звітності підприємства ТОВ «Трейд Лайт»

Компанії, як правило, зацікавлені у наявності залучених коштів. Отримавши позикові кошти під менший відсоток, ніж рентабельність компанії, можна розширити обсяги надання послуг, підвищити прибутковість власного капіталу.

Отже проаналізувавши майно та джерела його формування компанії можна зробити висновки:

- структура активів балансу компанії свідчить про перевищення в активі частки оборотних активів над оборотними. Це позитивне явище, оскільки чим швидше обертаються кошти, тим більшим буде прибуток підприємства. Проте у 2014 році спостерігається незначне перевищення необоротних активів підприємства над оборотними, це пов'язано з тим, що підприємство тільки починає свою діяльність. Збільшення необоротних активів – позитивна тенденція в діяльності підприємства, але з іншого боку це може вказувати на заморожування капіталу в основних засобах або на його втрату у зв'язку із фізичним і моральним зносом, що в кінцевому результаті підвищує ризик неліквідності підприємства.;

- основну частку джерел формування майна компанії становить залучений капітал. Позитивним є збільшення нерозподіленого прибутку у складі власного капіталу, що вказує на позитивну динаміку чистого прибутку та його капіталізованої частини. Проте можна зробити висновок, що підприємство є фінансово залежним і суттєво залежить від позикових коштів. З цього можна зробити висновок, що компанія для формування активів використовує значну частину залучених коштів.

Отже, ТОВ «Трейд Лайт» достатньо забезпечене майном, а джерелом покриття оборотних активів виступає залучений капітал.

2.3. Інтегральний аналіз рівня економічної безпеки підприємства

Безпека підприємства – це містке, комплексне поняття. У загальному вигляді її можна визначити як відсутність різного роду небезпек і загроз, або наявність можливостей щодо їх попередження, захисту своїх інтересів та недопущення втрат нижче критичної межі.

Боротьба підприємства за виживання в ринкових умовах вимагає взаємозв'язку організаційних, правових, фінансових і управлінських аспектів. Управління економічною безпекою припускає виділення, аналіз та оцінювання існуючих загроз для кожної з функціональних складових і розробку на їх основі системи заходів, що попереджають і протидіють виникненню кризових явищ на підприємстві.

Рівень економічної безпеки підприємства оцінюють на підставі визначеного інтегрального критерію зважуванням і підсумовуванням рівнів безпеки її функціональних складових.

Інформаційною базою для обчислення показників фінансової безпеки підприємства є річна фінансова звітність за 2014 – 2018 рр. Дані для оцінки показників фінансового стану та розрахунку коефіцієнтів заходяться у Додатках. Розрахунок коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан підприємства за 2014-2018 роки подано у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Значення основних фінансових коефіцієнтів ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Назва коефіцієнта	Нормативне значення за основними методиками	Період				
		2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт зносу основних засобів	Менше 0,5	0,1	0,29	0,49	0,4	0,37
Фондовіддача основних засобів	Більше 1	1,02	6,46	14,67	7,73	6,44

Продовження табл.2.8

Рентабельність активів	Більше 0,05	-0,47	0,23	0,19	0,3	0,1
Коефіцієнт оборотності активів	Немає	0,66	3,05	4,64	2,26	1,88
Коефіцієнт покриття загальний	Критичне значення = 2. Значення = 2-2,5 свідчать, що фірма вчасно ліквідує свої борги	0,3	0,7	0,99	2,07	1,53
Коефіцієнт фінансування	Менше 1	-3,38	-35,35	6,48	2,13	2,29
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Значення не повинно бути менше 1	0,37	0,75	1,03	2,21	1,46

Джерело: складено на основі фінансової звітності підприємства ТОВ «Трейд Лайт»

За обраною методикою наступним кроком є застосування поправочного коефіцієнту. Для визначення необхідного поправочного коефіцієнту необхідно порівняти коефіцієнти з табл. 2.8. та діапазони коефіцієнтів з табл. 1.3. Обирається поправочний коефіцієнт, що відповідає діапазону, в який потрапив коефіцієнт. Визначення поправочного коефіцієнта для ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр. представлено у таблиці 2.9, де ЗП — значення показника, ПК — поправочний коефіцієнт.

Таблиця 2.9.

Визначення поправочного коефіцієнта для ТОВ Трейд Лайт»

Назва коефіцієнта (індикатора)	Період, роки									
	2014		2015		2016		2017		2018	
	ЗП	ПК	ЗП	ПК	ЗП	ПК	ЗП	ПК	ЗП	ПК
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,1	1	0,29	1	0,49	0,5	0,4	1	0,37	1
Фондовіддача основних засобів	1,02	0,5	6,46	1	14,67	1	7,73	1	6,44	1
Рентабельність активів	-0,47	0	0,23	1	0,19	1	0,3	1	0,1	1
Коефіцієнт оборотності активів	0,66	0,5	3,05	1	4,64	1	2,26	1	1,88	1
Коефіцієнт покриття	0,3	0	0,7	0	0,99	0,5	2,07	0,5	1,53	0,5
Коефіцієнт фінансування	-3,38	0	-35,35	0	6,48	0	2,13	0	2,29	0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	0,37	0	0,75	0	1,03	1	2,21	1	1,46	1

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Інтегральна оцінка фінансової безпеки підприємства визначається як добуток поправочного коефіцієнта та максимальної кількості балів (табл. 2.10).

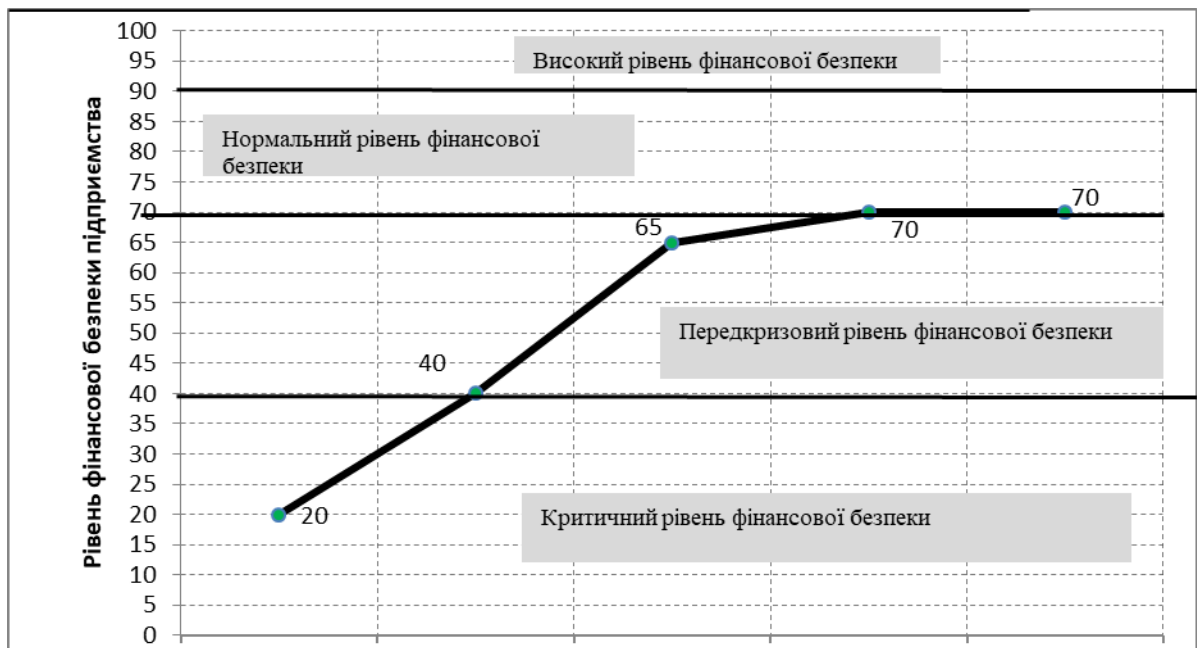
Таблиця 2.10

Визначення фінансової безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Назва коефіцієнта (індикатора)	Максимальна кількість балів	Інтегральна оцінка (реальна кількість балів)				
		2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт зносу основних засобів	10	10	10	5	10	10
Фондовіддача основних засобів	10	5	10	10	10	10
Рентабельність активів	10	0	10	10	10	10
Коефіцієнт оборотності активів	10	5	10	10	10	10
Коефіцієнт покриття	20	0	0	10	10	10
Коефіцієнт фінансування	20	0	0	0	0	0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20	0	0	20	20	20
Усього балів	100	20	40	65	70	70

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

В результаті проведеного обчислення за даними ТОВ «Трейд Лайт» визначено наступні показники рівня фінансової безпеки за період 2014-2018 рр. (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Динаміка показника фінансової безпеки ТОВ «Трейд Лайт» протягом 2014-2018 рр.

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

За даними табл. 2.10. та рис. 2.6 можна зробити висновок про стан фінансової безпеки ТОВ «Трейд Лайт». Отже, за результатами діяльності протягом 2014 року підприємство має показник фінансової безпеки на рівні 20%, що характеризує його як підприємство з критичним рівнем фінансової безпеки. Це можна пояснити тим, що підприємство щойно вийшло на ринок і починає свою діяльність. Протягом 2015 та 2016 років ситуація покращилась, про що свідчать значення показника фінансової безпеки 40% та 65% відповідно, але підприємство ще має проблеми і знаходиться на передкризовому рівні безпеки. Протягом наступних періодів з 2017 по 2018 роки підприємству вдалося підтримувати рівень фінансової безпеки у зоні нормального рівня безпеки. Так станом на кінець 2017 року значення показника досягло рівня 70% і на кінець 2018 року – залишилося незмінним на рівні 70%. Для українських підприємств, які стикаються з новими для них питаннями конкуренції, виживання в жорстких умовах конкурентного ринкового середовища, саме інноваційна діяльність і її результати є головною умовою успішної та ефективної роботи. Інновація характеризується більш високим технологічним рівнем, новими споживчими якостями товару або послуги порівняно з попередніми. Поняття „інновація” застосовується до всіх новітніх змін як у виробничій, так і в організаційній, фінансовій, науково-дослідній, навчальній та інших сферах діяльності. Інновації спрямовані на забезпечення економії ресурсів (матеріальних, кадрових, інтелектуальних та ін.) або на створення умов для такої економії.

Розрахуємо значення основних показників інноваційної безпеки підприємства. Результати представлені в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Значення основних показників інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»

Показники	Період				
	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Ki.n.</i>	0,0625	0,103	0,119	0,154	0,211
<i>Ki.nid.</i>	0,040	0,048	0,051	0,091	0,097

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Чим вище значення даних показників тим вище рівень інноваційної безпеки підприємства. Інноваційна безпека підприємства має чотири рівні: абсолютний, задовільний, незадовільний та критичний.

Таблиця 2.12

Визначення інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

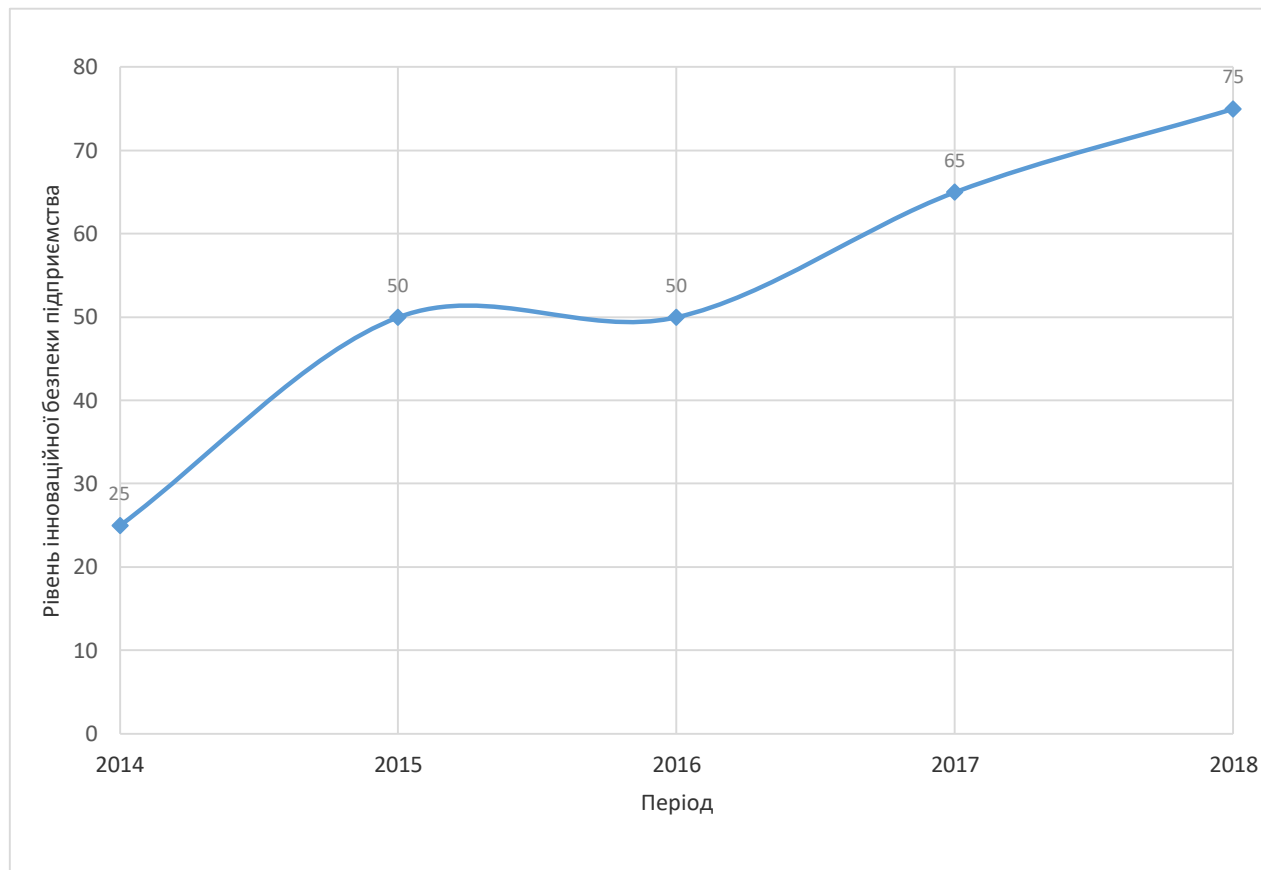
Назва коефіцієнта (індикатора)	Максимальна кількість балів	Інтегральна оцінка (реальна кількість балів)				
		2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів продукції	40	10	20	20	20	30
Частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі	60	15	30	30	45	45
Усього балів	100	25	50	50	65	75

Джерело: складено на основі фінансової звітності підприємства ТОВ «Трейд Лайт»

В результаті проведеного обчислення за даними ТОВ «Трейд Лайт» визначено наступні показники рівня інноваційної безпеки за період 2014-2018 рр. (рис. 2.7).

За даними табл. 2.12. та рис. 2.7 можна зробити висновок про стан інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт».

Отже, за результатами діяльності протягом 2014 року підприємство має показник інноваційної безпеки на рівні 25%, що характеризує його як підприємство з критичним рівнем інноваційної безпеки. Це можна пояснити тим, що підприємство щойно вийшло на ринок і починає свою діяльність використовуючи здебільшого традиційні (не інноваційні) товари та методи управління. Протягом 2015-2017 років ситуація покращилась, про що свідчать значення показника інноваційної безпеки 50%, 50% та 65% відповідно, але підприємство ще має проблеми і знаходиться на передкризовому рівні безпеки. Протягом 2018 року підприємству вдалося підтримувати рівень інноваційної безпеки у зоні нормального рівня безпеки. Так станом на кінець 2018 року значення показника досягло рівня 75%.

Рис. 2.7. Динаміка показника інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» протягом 2014-2018 рр.

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Оскільки для повного та глибокого дослідження та аналізу усіх окремих функціональних складових економічної безпеки не достатньо даних, для визначення рівнів інтелектуальної, технічної, правової інформаційної, екологічної, силової, ринкової та інтерфейсної безпеки було вирішено скористатися методом експертних оцінок.

Метод експертних оцінок застосовують для аналізу у випадках, коли немає достатньої інформації для дослідження того чи іншого економічного явища, процесу, і виявлення факторів, що викликали відхилення. Він передбачає використання при розв'язанні аналітичних задач професійного опиту та інтуїції спеціалістів [29, с.56].

Експертну оцінку здійснюють, складаючи кваліфікаційний аргументований висновок про стан того чи іншого питання діяльності підприємства. За допомогою цього методу виявляється єдина колективна думка спеціалістів-експертів при обміркуванні тих чи інших економічних проблем у результаті певних компромісів.

Для одержання найбільш якісних експертних оцінок до участі в експертизі залучають спеціалістів, які мають високий професійний рівень і практичний досвід з тієї чи іншої проблеми і можуть адекватно відобразити тенденції розвитку аналізованого економічного явища. Інколи для експертних оцінок застосовують анкетування, на базі якого оцінюється фактичний стан досліджуваного економічного об'єкта.

Для оцінювання стану функціональних складових економічної безпеки були залучені працівники підприємства: директор, головний бухгалтер, економіст, інспектор по кадрам, інженер з охорони праці і техніки безпеки та начальник цеху. Вони мали поставити свою бальну оцінку за такими функціональними складовими економічної безпеки, як:

- інтелектуальна складова;
- технічна складова;
- правова складова;
- інформаційна складова;
- екологічна складова;
- силова складова;
- ринкова складова;
- інтерфейсна складова.

Усереднене значення експертних оцінок по даним критеріям були занесені до таблиці 2.13. Середнє значення розраховувалося як середнє арифметичне усіх експертних оцінок по кожній функціональній складовій з округленням до цілих.

З метою розрахунку інтегральної оцінки економічної безпеки розрахуємо відносні оцінки безпеки підприємства за кожною складовою безпеки.

Таблиця 2.13

Усереднене значення експертних оцінок за функціональними складовими економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Функціональна складова	Максимальне значення	Середнє (фактичне) значення експертних оцінок				
		2014	2015	2016	2017	2018
Інтелектуальна	10	6	6	7	8	9
Технічна	10	7	7	8	9	9
Правова	10	7	6	7	8	8
Інформаційна	10	5	7	8	8	8
Екологічна	10	8	8	8	8	8
Силова	10	4	5	6	7	8
Ринкова	10	3	6	8	9	9
Інтерфейсна	10	5	6	6	6	7

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Відносна оцінка безпеки за відповідною складовою розраховується відношенням фактичного рівня безпеки (n_i) до максимального рівня безпеки (N_i) відповідної складової.

Так, наприклад, для інтелектуальної складової економічної безпеки підприємства у 2018 році відносна оцінка безпеки дорівнює:

$$O = \frac{9}{10} = 0,9$$

Аналогічні розрахунки проводимо для решти функціональних складових безпеки.

Результати розрахунків зводимо до таблиці 2.14.

Для заповнення таблиці нам необхідні значення рівня фінансової та інноваційної функціональних складових.

Для фінансової та інноваційної складових беремо значення інтегральних балів, розрахунок яких було зроблено раніше. Щоб отримати відносну оцінку з інтегральних балів — необхідно інтегральну оцінку поділити на 100.

Отримані значення заносимо у відповідні комірки таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Розрахунки відносних оцінок складових економічної безпеки за 2014-2018 рр.

Функціональна складова	Ваговий коефіцієнт	Відносна оцінка				
		2014	2015	2016	2017	2018
Інтелектуальна	0,15	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9
Технічна	0,1	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9
Правова	0,05	0,7	0,6	0,7	0,8	0,8
Інформаційна	0,05	0,5	0,7	0,8	0,8	0,8
Екологічна	0,1	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Силова	0,05	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8
Ринкова	0,05	0,3	0,6	0,8	0,9	0,9
Інтерфейсна	0,05	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7
Фінансова	0,2	0,2	0,4	0,65	0,7	0,7
Інноваційна	0,2	0,25	0,5	0,5	0,65	0,75

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

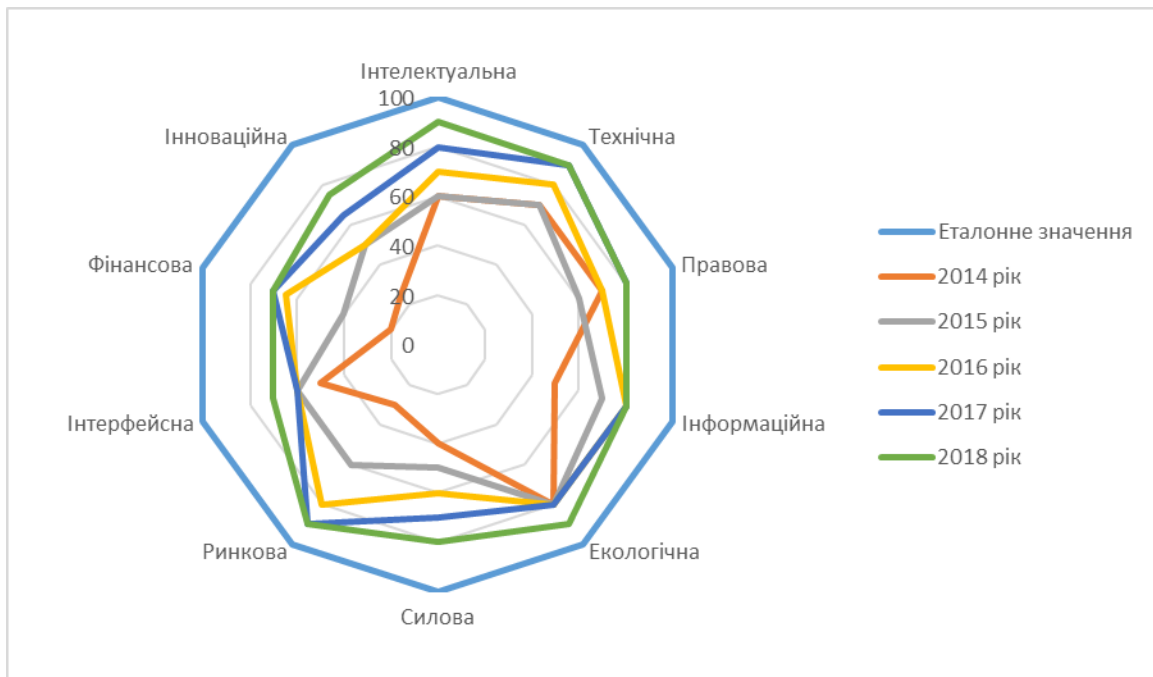
Аналізуючи отримані значення, що характеризують рівні безпеки функціональних складових економічної безпеки можна зробити декілька висновків:

- чим ближче значення оцінки до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки;
- оцінка нижче 0,7 свідчить про ослаблення відповідної функціональної складової економічної безпеки підприємства.

Аналіз окремих складових дозволить встановити звідки надходять загрози.

Виходячи з даних табл. 2.14. можна сказати, що майже всі функціональні складові економічної безпеки підвищили свій рівень безпеки.

Для наочності результати оцінювання економічної безпеки подамо у вигляді діаграми (рис. 2.8.), де радіус-вектори характеризують рівні складової економічної безпеки.

Рис. 2.8. Рівні безпеки функціональних складових економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Для розрахунку рівня економічної безпеки підприємства в цілому необхідно знайти суму добутку відносних оцінок усіх складових економічної безпеки на їх вагові коефіцієнти.

За рівнем економічної безпеки (ЕБП) підприємства класифікуються:

- ЕБП = 0,9 – 1 – безпечний рівень;
- ЕБП = 0,7 – 0,9 – достатньо безпечний рівень;
- ЕБП = 0,45 – 0,7 – небезпечний рівень;
- ЕБП = <0,45 – критичний рівень (можливий стан кризи).

Наприклад, рівень економічної безпеки підприємства у 2018 році дорівнює:

$$\begin{aligned} \text{Рівень ЕБП} &= 0,15 \cdot 0,9 + 0,1 \cdot 0,9 + 0,05 \cdot 0,8 + 0,05 \cdot 0,8 + 0,1 \cdot 0,9 + 0,05 \cdot 8 \\ &+ 0,05 \cdot 0,9 + 0,05 \cdot 0,7 + 0,2 \cdot 0,7 + 0,2 \cdot 0,75 = 0,805 \end{aligned}$$

Тобто у 2018 році підприємство ТОВ «Трейд Лайт» можна віднести до підприємств з достатнім рівнем економічної безпеки.

Таким чином розраховуємо рівні економічної безпеки підприємства ТОВ «Трейд Лайт» протягом досліджуваного періоду з 2014р. по 2018р. Результати розрахунків заносимо в таблицю 2.15.

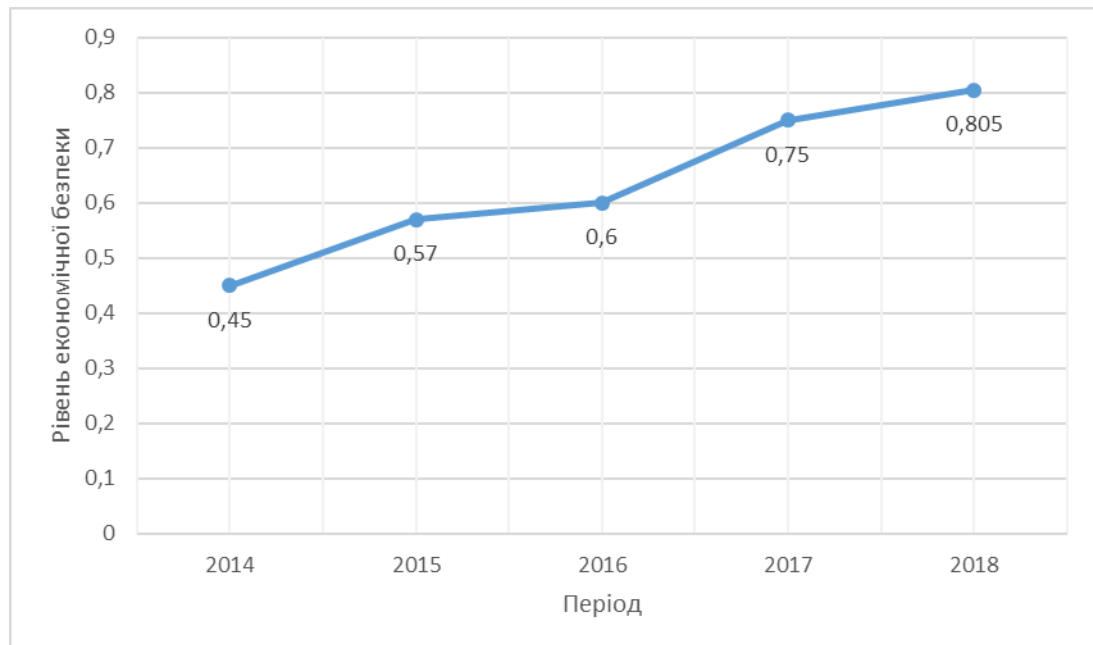
Таблиця 2.15

**Рівні економічної безпеки підприємства ТОВ «Трейд Лайт»
протягом 2014 -2018 років**

Період	2014	2015	2016	2017	2018
Рівень безпеки	0,45	0,57	0,67	0,75	0,805

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Для наочності результати оцінювання економічної безпеки подамо у вигляді графіку (рис. 2.9).

**Рис. 2.9. Динаміка рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»
протягом 2014 – 2018 рр.**

Джерело: складено на основі фінансової звітності ТОВ «Трейд Лайт»

Проаналізувавши таблицю 2.15 та рис. 2.9 можемо сказати, що у 2014 році рівень економічної безпеки становив 0,45, що характеризувало його як таке, що має небезпечний рівень економічної безпеки. Головна причина такої ситуації — підприємство вийшло на український ринок та почало свою діяльність. Так протягом 2015 року рівень економічної безпеки підвищився до 0,57, проте підприємство все ще мало небезпечний рівень економічної

безпеки. Протягом 2016 – 2018 рр. ситуація покращилася. За 2016 рік рівень безпеки підвищився до 0,67 і хоча підприємство класифікувалося як підприємство з небезпечним рівнем безпеки. Такий стрибок можна пояснити тим, що у 2015 році ТОВу «Трейд Лайт» було замовлено обслуговування об'єктів, що будувалися до Євро 2017, що призвело до збільшення прибутку. Оскільки збільшилися обсяги виробництва, необхідна була модернізація устаткування, що й було зроблено. Протягом наступних двох років (2017-2018рр.) показник рівня економічної безпеки не зростав так стрімко, проте підвищення спостерігалось до 0,75 та 0,805 у 2017 та 2018 рр. відповідно. Протягом цих років підприємство можна класифікувати як підприємство з достатньо безпечним рівнем економічної безпеки.

Висновки до розділу 2

Провівши діагностику впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів України можна сказати, що експерти досить високо оцінюють імовірність негативного впливу груп факторів на економічну безпеку підприємств будівельних матеріалів, яка коливається від 22 до 44%. Це свідчить про нестабільну ситуацію, в якій доводиться підприємствам будівельних матеріалів та ще раз підкреслює необхідність розробки та впровадження на них ефективної системи управління економічною безпекою. Найбільш імовірним є негативний вплив з боку економічних факторів (44%) та політико-правових факторів (41%).

У розділі проводилося дослідження стану економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт». ТОВ «Трейд Лайт» - компанія, яка виробляє і постачає на будівельний ринок України вироби для армування залізобетонних конструкцій - арматурні каркаси, ковані вироби, скоби будівельні. Для оцінки основних показників діяльності підприємства було проведено аналіз техніко-економічних показників. Аналіз структури активів балансу підприємства свідчить про перевищення в активі частки оборотних активів над необоротними. Це позитивне явище, оскільки чим швидше обертаються

кошти, тим більшим буде прибуток підприємства. Проте значне перевищення може свідчити про заморожування капіталів (значне збільшення дебіторської заборгованості).

Проаналізувавши структуру пасивів, можна зробити висновок, що поточні зобов'язання більш, ніж на 50% перевищують власний капітал підприємства, що є свідченням того, що підприємство не є фінансово незалежним і дуже суттєво залежить від позикових коштів. Позитивним є збільшення нерозподіленого прибутку у складі власного капіталу, що вказує на позитивну динаміку чистого прибутку та його капіталізованої частини.

Для діагностики економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» було проведено оцінку рівнів безпеки її функціональних складових (фінансової, інноваційної, інтелектуальної, технічної, правової, інформаційної, екологічної, силової, ринкової, інтерфейсної). Для діагностики фінансової складової було проведено оцінку фінансових індикаторів. Для оцінки інноваційної складової були розраховані коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів продукції та частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі. Оскільки для повного та глибокого аналізу окремих функціональних складових економічної безпеки не достатньо даних, для діагностики усіх інших складових було вирішено скористатися методом експертних оцінок.

Проаналізувавши отримані дані можемо сказати, що у 2014 році рівень економічної безпеки становив 0,45, що характеризувало його як таке, що має небезпечний рівень економічної безпеки. Головна причина такої ситуації — підприємство вийшло на український ринок та почало свою діяльність.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТОВ «ТРЕЙД ЛАЙТ»

3.1. Напрями формування управління економічною безпекою ТОВ «Трейд Лайт»

Ризиковий характер підприємницької діяльності, невизначеність і непередбачуваність багатьох факторів зовнішнього середовища, а також політична й економічна нестабільність в Україні та підвищення рівня конкуренції значно актуалізували проблему виживання підприємства ТОВ «Трейд Лайт» в існуючих умовах господарювання.

Такий стан зумовлює потребу в коректному визначенні рівня економічної безпеки підприємства, виявленні зон ризику та своєчасній розробці комплексу антикризових заходів. Діагностика рівня економічної безпеки має бути не тільки інструментом визначення здатності підприємства до виживання, а й індикатором характеру й напрямків оздоровчих заходів.

Метою економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» є забезпечення його стійкого і максимального ефективного функціонування в даний час і забезпечення високого потенціалу розвитку і росту підприємства в майбутньому. Найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів підприємства, необхідне для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом запобігання загроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення наступних функціональних та основних цілей економічної безпеки підприємства ТОВ «Трейд Лайт»:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи підприємства і його фінансовій стійкості і незалежності;
- забезпечення технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентоздатності його технологічного потенціалу;

- висока ефективність менеджменту підприємства, оптимальність і ефективність його організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу підприємства і його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних науково-дослідницьких та опитно-конструкторських робіт;
- високий рівень екологічності роботи підприємства, мінімізація руйнівного впливу результатів виробничої діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність всіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці і досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб;
- забезпечення захисту комп'ютерних систем;
- забезпечення безпеки персоналу підприємства, його капіталу, майна і комерційних інтересів.

Виконання кожної з перерахованих вище цілей економічної безпеки підприємства є істотно важливою для досягнення її головної мети. Крім того, кожна з цілей економічної безпеки підприємства має власну структуру підцілей, зумовлювану функціональною доцільністю і характером роботи підприємства. Докладна розробка і контроль за виконанням цільової структури економічної безпеки підприємства є дуже важливою складовою частиною процесу забезпечення його економічної безпеки.

Забезпечення економічної безпеки підприємства або екосесенту (від *ecosent* – *economic security of enterprise*) являє собою безупинний процес підтримання її функціональних складових частин на певному рівні з метою досягнення максимального ефекту на даний час і в майбутньому, завдяки можливості своєчасного реагування на негативний вплив будь-яких факторів, що дестабілізують діяльність підприємства.

Можна виділити наступні найважливіші види господарських і фінансових ризиків, що можуть вплинути на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт».

До них можна віднести:

1. Ризик неможливості здійснення технології виробництва продукції на підприємстві через не укладання договору на постачання початкових матеріалів, сировини, комплектуючих виробів, напівфабрикатів.

Причинами виникнення такого ризику можуть бути:

- відмова традиційних постачальників від укладення договору;
- неприйнятні для даного підприємства умови договору або ціни;
- неможливість виконання підприємством-постачальником умов договору за технічними умовами, вимогах до якості і т.п.;
- аварійність на транспорті та ін.

Чинниками ризику в цьому випадку виступають: загальна нестабільність соціально-економічної обстановки, надмірна концентрація вхідних матеріальних потоків на обмеженій кількості постачальників, нерівномірність темпів інфляції, застосування постачальниками стратегії максимізації прибутку в даний момент будь-якими коштами та ін.

Компенсувати такий ризик можна, застосувавши такі заходи, як:

- диверсифікація виробництва шляхом застосування інших технологій і видів продукції;
- диверсифікація постачання;
- постійний збір інформації про постачальників і їх можливі зміни;
- встановлення некомерційних зв'язків з реальними і потенційними постачальниками;
- придбання даним підприємством акцій підприємств-постачальників;
- створення страхових резервів початкових продуктів;
- підготовка можливості кредитування, якщо виникне необхідність в передоплаті.

2. Ризик неповернення передоплати постачальником.

Причини виникнення в основному ті ж, що і у випадку невиконання договорів постачання, а також рішення постачальника про тимчасове або остаточне привласнення отриманих у вигляді передоплати сум; неможливість їх виплати даному підприємству через використання до зриву договору.

Чинники ризику: кризова ситуація у взаєморозрахунках підприємств; слабкість арбітражу і законодавчої бази; низька правова культура управління; прагнення підприємств до абсолютної мінімізації ризику, тобто виникнення самої вимоги передоплати; відсутність розвиненої системи страхування господарських і фінансових операцій.

Можливі *методи компенсації* ризику:

- некомерційна інтеграція;
- встановлення особистих неформальних відносин з керівництвом підприємства-постачальника;
- залучення незалежних організацій як гарантів операцій;
- розвиток заставних операцій.

3. Ризик не реалізації виробленої продукції.

Причини:

- скорочення потреби у даному вигляді продукції;
- поява на ринку аналогічної продукції конкурентів;
- моральний знос продукції;
- зниження попиту через зміни структури бюджету або зниження прибутків споживачів;
- зміна виробничого профілю або спеціалізації традиційних споживачів продукції.

Чинники ризику:

- поява нової технології;
- зміна умов імпорту, що полегшують ввезення імпортової продукції;
- залежність результатів рішень, що приймаються споживачем від "особистих" умов договору;

- різке зростання об'ємів і рентабельність виробництва в галузі, що сприяє притоку конкурентів.

Методи компенсації, що рекомендуються:

- диверсифікація виробництва і структури збуту;
- активне використання всіх видів маркетингу, включаючи створення бази даних про споживачів, їх можливостях, наміри, соціально-економічний статус, тенденції в споживанні продукції;
- пошук технологій і методів поліпшення якості і підвищення конкурентоспроможності продукції;
- освоєння гнучких, переналагоджувальних на виробництво інших видів продукції технологій;
- освоєння гнучких технологій маркетингу, що дозволяють перейти до інших сегментів ринку.

4. *Ризик неотримання або невчасного отримання оплати за реалізовану без передоплати продукцію.*

Цей ризик може виникнути через відсутність необхідної суми у споживача на момент постачання продукції або прийняття ним рішення про використання призначеної для цього суми на інші цілі.

Наслідком цього ризику може бути надмірне зростання дебіторської заборгованості на підприємстві, що в кінцевому результаті підвищує ризи неліквідності підприємства.

Як методи компенсації даного ризику можна використати, передусім, ту ж передоплату.

5. *Ризик відмови покупця від отриманої і оплаченої ним продукції, тобто повернення.*

Виникає за причинами невідповідності продукції вимогам до її якості; неможливість використання споживачем продукції даної якості, рішення споживача про перехід до іншого виду продукції або до іншого постачальника.

Методи компенсації, що рекомендуються, схожі з тими, що і при компенсації ризику несплати.

6. Ризик зриву власних виробничих планів.

Причини:

- непередбачена нестача фінансових коштів;
- несприятливі погодні умови;
- недотримання технології виробництва;
- технічні аварії;
- страйки;
- перехід кваліфікованих кадрів на інші підприємства.

Як методи компенсації можна рекомендувати:

- розвиток технологічної бази;
- проведення науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт в сфері технології виробництва;
- розробка соціальної стратегії;
- створення системи техніко-економічного резервування ресурсів.

7. Ризик невірного прогнозування ситуації і отримання неправильних початкових даних.

Може виникнути за причинами:

- збою у системі безперервного прогнозування ринкового середовища;
- здійснення невірного ринкового маркетингу;

Методи компенсації, що рекомендуються:

- більше уваги приділяти стратегічному плануванню;
- створення системи збору і аналізу початкової інформації;
- прогнозування і прийняття стратегічних рішень;
- запрошення консультантів-професіоналів з маркетингу і менеджменту;
- підвищення кваліфікації адміністративно-управлінського персоналу підприємства.

8. Ризик неотримання зовнішніх інвестицій і кредитів.

Основні причини:

- в інвесторів або кредиторів склалося несприятливе враження про перспективи і можливості підприємства;
- поява негативних даних про підприємство;
- виступу споживачів з критикою продукції підприємства.

Як головний *метод компенсації* даного ризику можна рекомендувати організацію цілеспрямованого маркетингу, що включає всебічне інформування потенційних споживачів і інвесторів про найбільш сприятливі і ефективні сторони діяльності підприємства і його продукцію.

9. Ризики помилкового вибору інноваційних проектів.

Можуть бути помилково оцінені перспективи положення підприємства на ринку, його фінансова стійкість (бажання наростити прибуток за рахунок збільшення обсягу продажів вигідного продукту може, при різкому погіршенні фінансового стану і зміні кон'юнктури ринку, призвести до додаткових витрат на освоєння ресурсозберігаючих технологій).

Крім того, найчастіше автор інноваційного проекту переоцінює його значимість для споживача - в цьому випадку причиною виникнення ризику служить помилкова оцінка ринку споживання.

10) Ризики підвищення конкуренції.

Причинами можуть бути наступні:

- витік конфіденційної інформації (промислове шпигунство, з вини співробітників організації);
- вповільнене впровадження нововведень через відсутність необхідних засобів для проведення НДР; тощо.

Виходячи з головних ризиків для економічної безпеки підприємства, то основними напрямками, яких слід вжити для забезпечення ЕБП підприємства:

- 1) підвищення рівня поточної безпеки;
- 2) забезпечення високого рівня прибутковості основної діяльності;
- 3) забезпечення високого рівня ефективності використання ресурсів;

4) забезпечення високого рівня ліквідності активів (оскільки низька ліквідність активів підприємства може спричинити втрату платоспроможності та його банкрутство впродовж наступного року або навіть місяця);

5) покращення рівня науково-технологічного та інноваційного потенціалу.

Механізм забезпечення економічної безпеки на підприємстві ТОВ «Трейд Лайт» передбачає застосування заходів щодо її зміцнення, що представлені в таблиці 3.1. Особливої уваги в табл. 3.1 заслуговує представлення заходів підвищення економічної безпеки підприємства у розрізі саме функціональних складових, так як кожна з них потребує застосування різних заходів і мір відповідно до змісту та наявних проблем. Такий підхід ефективність обрання необхідних напрямків та заходів покращення економічної безпеки.

Таблиця 3.1

Заходи зміцнення функціональних складових економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»

Складові економічної безпеки	Заходи зміцнення економічної безпеки підприємства
Фінансова	<ul style="list-style-type: none"> • відмова від здійснення фінансових операцій рівень ризику яких є надмірно високим; • відмова від продовження господарських відносин з партнерами, які систематично порушують контрактні зобов'язання; • відмова від використання у великих об'ємах позикового капіталу; • зменшення частки дебіторської заборгованості.
Інноваційна	<ul style="list-style-type: none"> • управління інноваційною безпекою; • збільшення частки інноваційних товарів та послуг у структурі товарів підприємства • збільшення частки інноваційних підходів до управління підприємством

Продовження табл.3.1

Інформаційна	<ul style="list-style-type: none"> • управління інформаційною безпекою; • чіткий розподіл обов'язків, які повинні виконувати відповідальні особи з питань збереження інформації та її конфіденційності.
Силова	<ul style="list-style-type: none"> • гарантування безпеки майна, капіталу та співробітників підприємства
Техніко-технологічна	<ul style="list-style-type: none"> • розробка технологічної стратегії розвитку підприємства; • використання лізингу; • впровадження передового світового досвіду.
Кадрова	<ul style="list-style-type: none"> • чітко сформульована організація системи управління персоналом; • підвищення рівня охорони праці на підприємстві.
Інтелектуальна	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення кваліфікації працівників
Екологічна	<ul style="list-style-type: none"> • збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження
Інтерфейсна	<ul style="list-style-type: none"> • активна участь у міжнародних виставках та семінарах; • застосування рекламних заходів для збільшення споживачів.

Джерело: складено автором

Таким чином, формування необхідного рівня економічної безпеки підприємства включає етапи:

- формування ефективних факторів виробництва (нового устаткування, кваліфікованої робочої сили і т.д.);
- виробництво продукції з урахуванням потреб ринку, підвищення її якості та дизайну;
- вибір надійних постачальників сировини, матеріалів, енергоносіїв;
- надійний захист власних комерційних таємниць;
- зміна, в разі необхідності, керівництва підприємства [7, с.389].

Для здійснення заходів із досягнення належної економічної безпеки слід визначити обсяг ресурсів і мобілізувати внутрішні й зовнішні їх джерела (розпродаж продукції, яка не реалізована, отримання кредиту і т.д.) [13, с.389].

Більшість науковців, що займаються вивченням питання забезпечення економічної безпеки, для підвищення її рівня в першу чергу рекомендують створення власної служби безпеки. Хоча на даний момент на цьому підприємстві немає гострої необхідності в її створенні, оскільки безпека функціонування невеликих фірм може забезпечуватися територіальними

(районними або міськими) службами, однак у майбутньому можливо доведеться розглядати цей варіант для підтримання належного рівня економічної безпеки.

Виходячи з можливих ризиків та методів їх компенсації, а також спираючись на проведений аналіз економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» для підвищення рівня економічної безпеки підприємства (а саме інноваційної, і як наслідок фінансової складової) я пропоную реалізувати наступний проект.

Таблиця 3.2

Характеристика запропонованого проекту (концепція проекту)

Дата створення 10.09.2019	Номер документа 00000001
Організація (замовник)	ТОВ «Трейд Лайт»
Автор документа	Артеменко Д.Т.
Місцезнаходження оригіналу документа	
Точність наведеної числової інформації $\pm 30 - \pm 40\%$	
1. Причинами ініціалізації проекту є неповне задоволення споживачів існуючими методами з'єднання елементів вертикальних будівельних конструкцій.	
2. Сутність запропонованої інноваційної ідеї полягає в розробці нового обладнання та створенні на його основі нової послуги, що базується на впровадженні та використанні технології, заснованої на методі електрошлакового зварювання (ЕШЗ) мундштуком, що плавиться. Технологія дозволяє зварювати вертикальні колони товщиною металу 30 – 120 мм. Нова послуга повинна зайняти місце у сегменті ринку зварювання металевих конструкцій. Назва проекту: «Розроблення нової послуги ЕШЗ металевих конструкцій».	
3. Мета проекту – зайняти вільну нішу в сегменті ринку зварювання металевих конструкцій та сприяти комерціалізації розробок вітчизняних вчених. Часові обмеження: не більше 3 місяців. Фінансові обмеження: 300000 грн Дата початку роботи проекту: 22.09.2020 р. Календарний план роботи: Пн, Вт, Ср, Чт., Пт/робочі; Сб., Нд. -вихідні	
4. Очікувані вигоди проекту – збільшення частки ринку – збільшення прибутку – виведення на ринок нової послуги	
5. Обмеження проекту Основним обмеженням є бюджет – 300000 грн.	
6. Допущення та ризики проекту Зовнішні ризики: - несприйняття проекту споживачами; - затримка в розробці обладнання виконавцем; - політичні та економічні ризики, що можуть знизити зацікавленість споживача до даної послуги; - поява конкурентів. Внутрішні ризики: - низька кваліфікація робочої бригади; - низька якість надання послуги.	

Джерело: складено автором

Електрошлакове зварювання вертикальних конструкцій на ринку зварювальних послуг в Україні не представлено жодною компанією, тому ТОВ «Трейд Лайт» має змогу першими зайняти вільну нішу.

Необхідність створення нової послуги диктується не повним задоволенням споживачів якістю аналогових послуг. Основною маркетинговою перевагою є інноваційність технології.

Можна виділити наступні переваги для споживачів (будівельних компаній) при використанні методу ЕШЗ:

- можливість зварювання вертикальних стикових з'єднань будівельних конструкцій за один прохід, у зв'язку з чим її економічність підвищується з ростом товщини металу, що зварюється;
- зварювання проводиться без попередньої обробки кромки;
- економічно доцільно застосовувати її вже починаючи з 40 мм, але найчастіше вона використовується для зварювання товщин 100-500 мм;
- можливість проводити зварювальні роботи незалежно від погодних умов;
- строки проведення зварювальних робіт в порівнянні з ручним електродуговим зварюванням зменшуються більш, ніж в 50 разів!

Перевагами використання методу ЕШЗ для підприємства є:

- швидкість зварювання досягає 5 м/год;
- зменшення витрат флюсу (враховуючи розсип) зменшується в 20 – 30 разів;
- збільшення продуктивності праці до 20 разів;
- зменшення кількості працівників для проведення зварювальних робіт;
- збільшення безпечності проведення зварювальних робіт.

Просування на ринок планується налагодити за рахунок співпраці з раніше набутими контактами. Збільшення пізнаваності ТОВ «Трейд Лайт» та продукції і послуг, які воно надає планується збільшити за рахунок пожвавлення маркетингової активності у мережі Інтернет. Для цього планується замовити новий дизайн сайту та виділити кошти на річну рекламу

у пошукових системах Google та Yandex. Наразі описати можливу реакцію ринку на продукцію досить важко. З одного боку, послуга, як така, буде конкурентоздатний та зможе задовольнити попит, що збільшується. З іншого боку, політико-економічна ситуація в Україні не дає достатньої впевненості у розвитку будівельної галузі Київської області та України в цілому.

Виробничо-організаційний план проекту

Для надання послуги ЕШЗ підприємству необхідне нове обладнання, яке замовляється у Дослідного заводу зварювального обладнання «Патон». Матеріали для обслуговування послуги (зварювальні електроди d3) постачаються також заводом «Патон». Для розрахунку собівартості 1 погонного метру зварювання необхідно визначитись із сировиною, необхідною для виробництва, визначити необхідну кількість в натуральному та грошовому вираженні. Розрахунки залежать від товщини конструкції (30 – 120 мм), шириною між краями шва. Метою калькулювання собівартості продукції є своєчасне, повне і достовірне визначення фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом продукції (наданням послуг), а також контроль за використанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів та інших витрат (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Калькуляція собівартості надання послуги (товщина конструкції – 60мм, ширина шва – 60мм, висота шва 1 м)

№ з/п	Найменування статей калькуляції	Всього, грн.
1	Сировина та матеріали	53,25
2	Транспортні витрати	22,07
3	Паливо й енергія на технологічні цілі	21,49
4	Заробітна плата	15,12
5	Відрахування на соціальне страхування	5,75
6	Амортизаційні відрахування	1,54
7	Витрати на утримання та експлуатацію устаткування	5,12

Продовження табл.3.3.

8	Загально виробничі витрати	9,23
9	Виробнича собівартість	133,57
10	Запланований рівень рентабельності 10 %	13,36
11	Податок на додану вартість 20 %	29,39
12	Відпускна ціна підприємства	176,32

Джерело: складено автором

Таким чином, ціна послуги ЕШЗ (при товщині конструкції – 60мм, ширині шва – 60мм, висоті шва 1 м) становитиме 176,32 грн. Ціна варіюється від товщини, ширини, висоти шва, типу зварювального електроду).

3.2. Оцінка економічної ефективності запропонованого проекту

Ефективність проекту – категорія, яка відображає відповідність проекту цілям та інтересам його учасників. Проводимо розрахунок економічного обґрунтування запропонованого проекту (табл. 3.4). За допомогою експертної оцінки було прогнозовано обсяги реалізації продукції. Згідно до порядку класифікації основних фондів встановленого Законом про податок на прибуток обладнання, що купується, відноситься до 4 групи та має термін зношення 15 років. Амортизація нараховується прямолінійним методом. Ставка дисконтування – 35%.

Таблиця 3.4

Розрахунок вихідних показників ефективності для оцінки доцільності інвестицій в проект, грн.

Показники	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6	7
I. Витрати на реалізацію проекту	32 616,0	–	–	–	–	–
II. Інвестиції в основні фонди:	–	–	–	–	–	–
1) Витрати на придбання обладнання	178 600,0	–	–	–	–	–
2) Витрати на доставку	16 430,0	–	–	–	–	–
3) Прогнозований обсяг замовлень (пог. м)	–	28935,00	30345,00	33583,00	42684,00	48786,00
III. Витрати на маркетинг і збут	24 435,0	–	–	–	–	–
IV. Операційний грошовий потік:	–	–	–	–	–	–
1) Дохід від реалізації = обсяг замовлень × ціна	–	5101819,20	5350430,40	5921354,56	7526042,88	8601947,52
2) ПДВ	–	850303,20	891738,40	986892,43	1254340,48	1433657,92
3) Собівартість продукції	–	3864847,95	4053181,65	4485681,31	5701301,88	6516346,02
4) Амортизація (I.1/15)	–	11906,67	11906,67	11906,67	11906,67	11906,67
5) Операційний прибуток (п.1 – п.2 – п.3 – п.4)	–	374768,83	393601,73	436877,33	558490,83	640032,23
6) Чистий операційний прибуток (п.5 × (1 – податок на прибуток))	–	311058,13	330625,45	366976,96	469132,30	537627,07
7) Операційний грошовий потік (п.4 + п.6)	–	322964,80	342532,12	378883,62	481038,96	549533,74
8) Фактор еквіваленту певності, частка одиниці	–	0,95	0,80	0,73	0,65	0,58

Продовження табл.3.4.

9) Безпечні грошові потоки (п.7 × п.8)	—	306816,56	274025,70	276585,05	312675,33	318729,57
V. ГП від проекту	-252081,00	306816,56	274025,70	276585,05	312675,33	318729,57
VI. Кумулятивний ГП	-252081,00	54735,56	328761,25	605346,30	918021,62	1236751,19
VII. Коефіцієнт дисконтування $i = 35\%$	1,00	0,74	0,55	0,41	0,30	0,22
VIII. Дисконтований ГП, $i = 35\%$ (п.V × п.VII)	-252081,00	227044,25	150714,13	113399,87	93802,60	70120,51
IV. EBITDA* (п.IV.1- п.IV.2,3- (п.I+п.II+п.III)/5)	—	336251,85	355094,15	398364,62	519984,32	601527,38
X. Рентабельність по EBITDA (п. X / п. III. 1)	—	0,066	0,066	0,067	0,069	0,070

Джерело: складено автором

*Показник EBITDA (прибуток до відсотків, податку та амортизації) розраховується як різниця доходів та затрат. До затрат відносяться собівартість, витрати на придбання обладнання, доставку та монтаж, і маркетинг і збут. Сума трьох останніх затратних показників рівномірно розподіляється на п'ять років (2018 – 2022).

За допомогою розрахунків, проведених в табл. 3.4, визначаємо основні показники ефективності реалізації даного проекту:

1. Обчислимо чисту теперішню вартість при ставці дисконту 35%:

$$NPV = \sum_{k=1}^n \frac{P_k}{(1+r)^k} - IC, \quad (3.1)$$

де: IC — первісні інвестиції;

P_k — грошові потоки відповідного року;

k — кількість періодів ($k = 1, 2, \dots, n$), у яких визначені грошові потоки;

r — ставка дисконту.

$$NPV = -252081,0 + 227044,25 + 150714,13 + 113399,87 + 93802,6 + 70120,51 = 403000,36 \text{ грн.}$$

2. Розрахуємо термін окупності інвестицій:

$$DPP = 1 - \frac{54735,56}{306816,56} = 0,82 \text{ (років)}$$

Цей показник означає, що проект повністю окупиться за 0,82 років тобто приблизно за 10 місяців. Оскільки даний термін не перевищує встановленого в організації ліміту у 1,5 роки, тому проект приймається.

3. Визначимо індекс прибутковості при ставці дисконтування 35%, який розраховується за формулою:

$$PI = \sum_{k=1}^n \frac{B_t - C_t}{(1+i)^n} : IC = \frac{655081,36}{252081,0} = 2,6, \quad (3.2)$$

де B_t – вигоди проекту в рік t

C_t – витрати проекту у рік t

i – ставка дисконту

n – тривалість проекту

IC — первісні інвестиції;

Проект відхиляється, якщо $PI < 1$; приймається, якщо $PI > 1$; а у випадку $PI = 1$, проект є ні прибутковим, ні збитковим.

4. Дисконтований коефіцієнт рентабельності інвестицій

$$DROI = PI - 1 = 2,6 - 1 = 1,6 \quad (3.3)$$

$DROI$ більше 0, отже, проект приймається

5. Визначимо показник вигід/витрат проекту при ставці дисконту 35 %:

$$BCR = \frac{\sum_{t=1}^n \frac{B_t}{(1+i)^t}}{\sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+i)^t}} = \frac{655081,36}{252081,0} = 2,6 \quad (3.4)$$

Оскільки, $BCR > 1$ та $NPV > 0$, проект можна рекомендувати до фінансування.

Узагальнюючий огляд економічної ефективності запропонованого

проекту представимо у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Показники економічної ефективності запропонованого заходу

Показники	Проект розробки нової послуги ЕШЗ
1	2
Чиста поточна вартість проекту (NPV), грн.	403000,36
Ставка дисконту, %	35
EBITDA по роках, грн.:	
2015	336251,85
2016	355094,15
2017	398364,62
2018	519984,32
2019	601527,38
Рентабельність по EBITDA по роках, %:	
2015	6,6
2016	6,6
2017	6,7
2018	6,9
2019	7,0
Індекс рентабельності (BCR), %	260
Дисконтований коефіцієнт рентабельності інвестицій (DROI)	1,6
Індекс прибутковості, (PI), %	260
Термін окупності проекту (DPP), років	0,82

Джерело: складено автором

За даними показниками слід відмітити високу прибутковість даного проекту та високу ефективність від впровадження запропонованого проекту.

3.3. Аналіз ризиків проекту та вплив на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт»

Ризик проекту не приймає статичного, абсолютного значення раз і назавжди. Його природа така, що він змінює свої характеристики залежно від стадії проекту. Тому керівництву підприємства слід здійснювати постійний моніторинг процесів впровадження та управління проектом для своєчасного виявлення слабких сигналів та для підготовки механізму ефективного управління ризиками.

Метою аналізу проектних ризиків є оцінка всіх їх видів і визначення

можливих шляхів їх зниження, доцільності реалізації проекту за наявного ступеня ризику та способів його зменшення. Цей аналіз передбачає виявлення ризиків проекту й їх оцінку з визначенням впливових чинників, пошук шляхів зниження ризику, врахування його за оцінки доцільності реалізації проекту та способу його фінансування.

На мій погляд, основними ризиками сьогодні є ризик підвищення цін на сировину, матеріали та електроенергію, зниження попиту та нестабільність політичної та економічної ситуації в Україні.

Для оцінки виникнення ризиків та визначення рівня їх впливу використано експертний метод (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Можливі ризики проекту

№	Групи ризиків	Напрямки виникнення ризиків	Питома вага
1	Фінансово-економічні	зниження попиту; зростання цін на сировину та матеріали; зростання цін на електроенергію; поява нових конкурентів.	0,34
2	Виробничо-технічні	незадовільна якість сировини та матеріалів; старіння технологій; низька якість послуги.	0,23
3	Інформаційні	неефективність інформації; негативна інформація про послугу.	0,1
4	Політичні	проведення АТО на сході України; боротьба за владу; анексія Криму.	0,33
Разом			1

Джерело: складено автором

В табл. 3.6 розглянуто перелік ризиків, з якими є певна можливість зіткнутися під час діяльності підприємства.

Проведемо оцінку ризиків, враховуючи їх питому вагу та ймовірність їх появи в табл. 3.7.

В табл. 3.7. для оцінки використовується інтегральна шкала у межах від 0 до 100 балів (0 – ризик не реалізується; 25 – ризик скоріше за все не реалізується; 50 – подія має рівні шанси прояву та/або нездійсненності; 75 – ризик скоріше за все реалізується; 100 – ризик виявиться напевне).

Таблиця 3.7

Оцінка ризиків проекту експертним методом

Види ризиків	Питома вага, W_i	Експерти			Середня ймовірність появи, V_i	Бал ($W_i \times V_i$)
		1й	2й	3й		
1	2	3	4	5	6	7
Зниження попиту	0,1	50	50	25	41,67	4,17
Зростання цін на сировину та матеріали	0,07	75	50	50	58,33	4,08
Зростання цін на електроенергію	0,08	50	50	50	50,00	4,0
Поява нових конкурентів	0,09	25	0	25	16,67	1,5
Незадовільна якість сировини та матеріалів	0,09	0	0	25	8,33	0,75
Старіння технологій	0,05	25	25	25	25,00	1,25
Низька якість продукту	0,09	50	25	25	33,33	3,0
Неефективність інформації	0,07	25	0	0	8,33	0,58
Негативна інформація про послугу	0,03	25	0	25	16,67	0,5
Проведення АТО на сході України	0,11	75	75	50	66,67	7,33
Боротьба за владу	0,11	50	50	50	50,00	5,5
Анексія Криму	0,11	75	50	50	58,33	6,42

Джерело: складено автором

Аналізуючи результати табл. 3.7. робимо висновок, що для запобігання або зменшення шкідливого впливу ризиків на ТОВ «Трейд Лайт» необхідно забезпечити:

- підписання довгострокових контрактів;
- формування резервних грошових коштів, виробничих потужностей, страхування;
- аналіз якості робіт на кожному етапі;
- діяльність одночасно на кількох ринках збуту;
- детальне планування організації виробництва;
- пошук нових каналів постачання сировини та матеріалів.

У результаті досліджень було виявлено, що існує три варіанти ходу проекту по створенню нової послуги ЕШЗ:

- «оптимістичний сценарій» – чистий дохід складе 623500,48 грн.;

- «нормальний сценарій» – чистий дохід складе 537627,07 грн.;
- «песимістичний сценарій» – чистий дохід складе 374514,85 грн..

Імовірність настання сценаріїв 0,11, 0,63 та 0,26 відповідно.

Для характеристики ризику як міри невизначеності використовують такі показники:

1) математичне очікування: $M(x) = \sum_i x_i P_i$
(3.5)

де $M(x)$ – математичне очікування;

x_i – інтегральний ефект при i -му сценарії;

P_i – вірогідність реалізації цього сценарію.

$$M(x) = 623500,48 * 0,11 + 537627,07 * 0,63 + 374514,85 * 0,26 = 504663,98.$$

2) дисперсія: $D(x) = \sum_i (x_i - M(x_i))^2 P_i$ (3.6)

$$D(x) = 1553432510,55 + 684536140,48 + 4404086970,34 = 6642055621,37.$$

3) середньоквадратичне відхилення: $\sigma(x) = \sqrt{D(x)}$
(3.7)

$$\sigma(x) = \sqrt{6642055621,37} = 81498,81$$

4) коефіцієнт варіації $var(x) = \frac{\sigma(x)}{M(x)}$
(3.8)

$$var(x) = 81498,81 / 504663,98 = 0,16$$

Отже, ризиковість проекту складає 16%, а це що проект є доцільний до реалізації.

Запропонований інноваційний проект найбільший вплив матиме на інноваційну та фінансову безпеку ТОВ «Трейд Лайт». Проведемо діагностику рівня фінансової безпеки після реалізації проекту.

Для реалізації проекту планується використати власні кошти. У 2019 році планується повернення 65% дебіторської заборгованості, з якої і планується виділити 252,1 тис. грн. на проект.

Використовуючи табл. 3.4 та дані фінансової звітності за 2019 – 2022 рр., проведемо прогнозне коригування активів та пасивів балансу (Додаток В) на 2019 – 2022 роки, а також складемо прогнозний звіт про фінансові результати за 2019 – 2022 роки (Додаток Г). У звіті про фінансові результати, результати звичайної операційної діяльності залишаємо на рівні кінця 2017 року, тобто розглядаємо лише результати впливу впровадження інноваційного проекту.

На основі даних Додатків В та Г, проведемо аналіз впливу інноваційного проекту на фінансову та інноваційну безпеку, а також на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт» в цілому.

Розрахунок коефіцієнтів, що характеризують прогнозний фінансовий стан підприємства за 2019-2022 роки подано у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Прогнозні значення основних фінансових коефіцієнтів ТОВ «Трейд Лайт» за 2019-2022 рр.

Назва коефіцієнта	Нормативне значення за основними методиками	Період			
		2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт зносу основних засобів	Менше 0,5	0,37	0,37	0,39	0,41
Фондовіддача основних засобів	Більше 1	6,44	5,01	6,07	6,13
Рентабельність активів	Більше 0,05	0,1	0,07	0,13	0,13
Коефіцієнт оборотності активів	Немає	1,88	1,78	2,83	2,81
Коефіцієнт покриття загальний	Критичне значення = 2. Значення = 2-2,5 свідчать, що фірма вчасно ліквідує свої борги	1,53	3,54	7,68	14,52

Продовження табл. 3.8.

Коефіцієнт фінансування	Менше 1	2,29	0,81	0,44	0,27
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Значення не повинно бути менше 1	1,46	3,79	8,20	15,38

Джерело: складено автором

Визначення поправочного коефіцієнта для ТОВ «Трейд Лайт» за 2019-2022 рр. представлено у таблиці 3.9, де ЗП — значення показника, ПК — поправочний коефіцієнт.

Таблиця 3.9

Визначення поправочного коефіцієнта для ТОВ Трейд Лайт» за 2019-2022 рр.

Назва коефіцієнта (індикатора)	Період, роки							
	2019		2020		2021		2022	
	ЗП	ПК	ЗП	ПК	ЗП	ПК	ЗП	ПК
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,37	1	0,37	1	0,39	1	0,41	1
Фондовіддача основних засобів	6,44	1	5,01	1	6,07	1	6,13	1
Рентабельність активів	0,1	1	0,07	1	0,13	1	0,13	1
Коефіцієнт оборотності активів	1,88	1	1,78	1	2,83	1	2,81	1
Коефіцієнт покриття	1,53	0,5	3,54	0,5	7,68	0,5	14,52	0,5
Коефіцієнт фінансування	2,29	0	0,81	1	0,44	1	0,27	1
Коефіцієнт втрати платоспроможності	1,46	1	3,79	1	8,20	1	15,38	1

Джерело: складено автором

Інтегральна оцінка прогнозованої фінансової безпеки підприємства визначається як добуток поправочного коефіцієнта та максимальної кількості балів (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Визначення прогнозного рівня фінансової безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2019-2022 рр.

Назва коефіцієнта (індикатора)	Максимальна кількість балів	Інтегральна оцінка (реальна кількість балів)			
		2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт зносу основних засобів	10	10	10	10	10
Фондовіддача основних засобів	10	10	10	10	10
Рентабельність активів	10	10	10	10	10
Коефіцієнт оборотності активів	10	10	10	10	10
Коефіцієнт покриття	20	10	10	10	10
Коефіцієнт фінансування	20	0	20	20	20
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20	20	20	20	20
Усього балів	100	70	90	90	90

Джерело: складено автором

За даними табл. 3.10. та рис. 3.1 можна зробити висновок про стан фінансової безпеки ТОВ «Трейд Лайт». Отже, за результатами діяльності протягом 2020 - 2022 років підприємство досягло високого рівня фінансової безпеки (90%). Розрахуємо значення основних показників інноваційної безпеки підприємства. Результати представлені в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Прогнозні значення основних показників інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» за 2020-2022 рр.

Показники	Період		
	2020	2021	2022
<i>Ki.n.</i>	0,224	0,224	0,224
<i>Ki.під.</i>	0,111	0,077	0,090

Джерело: складено автором

Чим вище значення даних показників тим вище рівень інноваційної безпеки підприємства.

Таблиця 3.12.

Визначення прогнозного рівня інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт»

Назва коефіцієнта (індикатора)	Максимальна кількість балів	Інтегральна оцінка (реальна кількість балів)		
		2020	2021	2022
Коефіцієнт впровадження нових інноваційних видів продукції	40	30	30	30
Частка інноваційних підходів, які використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі	60	45	30	45
Усього балів	100	75	60	75

Джерело: складено автором

За даними табл. 3.12. та рис. 3,2 можна зробити висновок про стан інноваційної безпеки ТОВ «Трейд Лайт».

Отже, за результатами діяльності протягом 2020 - 2022 року підприємство зможе втримати показник інноваційної безпеки на нормальному рівні (75%), хоча у 2015 році можливий рівень передкризової безпеки (60%). Для оцінки економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» у 2020 – 2022 роках розрахуємо рівні економічної безпеки у відповідних роках. Дані для розрахунків складових економічної безпеки (крім фінансової та інноваційної) залишаємо на рівні 2022 року. Значення заносимо у відповідні комірки таблиці 3.13.

Таблиця 3.13.

Розрахунки відносних оцінок складових економічної безпеки за 2020-2022 рр.

Функціональна складова	Ваговий коефіцієнт	Відносна оцінка		
		2020	2021	2022
Інтелектуальна	0,15	0,9	0,9	0,9
Технічна	0,1	0,9	0,9	0,9
Правова	0,05	0,8	0,8	0,8
Інформаційна	0,05	0,8	0,8	0,8
Екологічна	0,1	0,9	0,9	0,9
Силова	0,05	0,8	0,8	0,8
Ринкова	0,05	0,9	0,9	0,9
Інтерфейсна	0,05	0,7	0,7	0,7
Фінансова	0,2	0,9	0,9	0,9
Інноваційна	0,2	0,75	0,6	0,75

Джерело: складено автором

Виходячи з даних табл. 3.13. можна сказати, що запропонований інноваційний проект позитивно вплинув на рівні безпеки функціональних складових економічної безпеки (а саме на фінансову та інноваційну складову).

Розраховуємо рівні економічної безпеки підприємства ТОВ «Трейд Лайт» протягом досліджуваного періоду з 2020р. по 2022р. Результати розрахунків заносимо в таблицю 3.14.

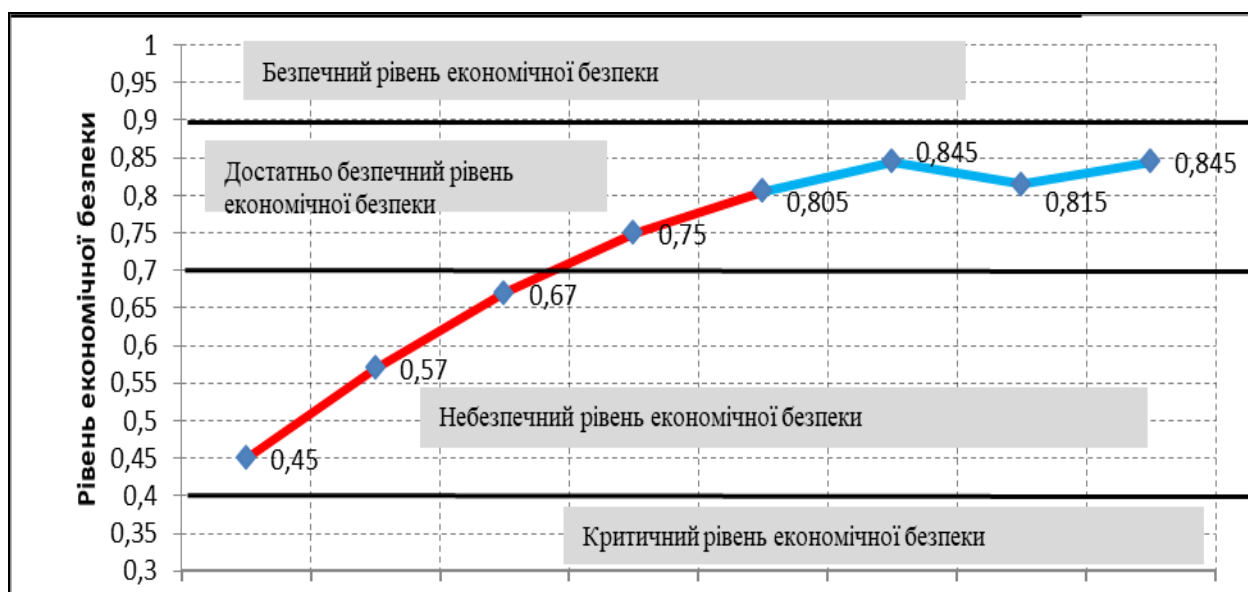
Таблиця 3.14

**Рівні економічної безпеки підприємства ТОВ «Трейд Лайт»
протягом 2020 -2022 років**

Період	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Рівень безпеки	0,45	0,57	0,67	0,75	0,805	0,845	0,815	0,845

Джерело: складено автором

Для наочності результати оцінювання економічної безпеки подамо у вигляді графіку (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Динаміка рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» протягом 2015 – 2022 рр.

Джерело: складено автором

Проаналізувавши таблицю 3.14 можемо сказати, що реалізація запропонованого інноваційного проекту підвищила економічну безпеку

підприємства загалом до 84,5%. Тобто, проект може бути запровадженим на підприємстві.

Висновки до розділу 3

Після проведення діагностики економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» було виявлено наступні ризики:

- ризик неможливості здійснення технології виробництва продукції на підприємстві через не укладання договору на постачання початкових матеріалів, сировини, комплектуючих виробів, напівфабрикатів;
- ризики помилкового вибору інноваційних проектів;
- ризики підвищення конкуренції;
- ризик не реалізації виробленої продукції;
- ризик неотримання або невчасного отримання оплати за реалізовану без передоплати продукцію;
- ризик відмови покупця від отриманої і оплаченої ним продукції, тобто повернення;
- ризик зриву власних виробничих планів;
- ризик невірної прогнозування ситуації і отримання неправильних початкових даних;
- ризик неотримання зовнішніх інвестицій і кредитів.

Виходячи з головних ризиків для економічної безпеки підприємства, то основними напрямками, яких слід вжити для забезпечення ЕБП підприємства:

- 1) підвищення рівня поточної безпеки;
- 2) забезпечення високого рівня прибутковості основної діяльності;
- 3) забезпечення високого рівня ефективності використання ресурсів;
- 4) забезпечення високого рівня ліквідності активів (оскільки низька ліквідність активів підприємства може спричинити втрату платоспроможності та його банкрутство впродовж наступного року або навіть місяця);

5) покращення рівня науково-технологічного та інноваційного потенціалу.

Проаналізувавши наявний стан економічної безпеки за окремими функціональними складовими економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» було виявлено резерви підвищення її рівня. Такими складовими є фінансова та інноваційна.

Виходячи з можливих ризиків та методів їх компенсації, а також спираючись на проведений аналіз економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» для підвищення рівня економічної безпеки підприємства (а саме інноваційної, і як наслідок фінансової складової) я пропоную реалізувати наступний проект. Назва проекту: «Розроблення нової послуги ЕШЗ металевих конструкцій».

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Під економічною безпекою підприємства – розуміють стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, що дозволяє досягти стану захищеності від внутрішніх та зовнішніх економічних загроз та подальшого стійкого розвитку в умовах нестабільності.

Управління економічною безпекою підприємства залежить від рівнів безпеки її функціональних складових (фінансової, інноваційної, інтелектуальної, технологічної, правової, інформаційної, екологічної, силової, ринкової, інтерфейсної).

Ключовими цілями управління економічною безпекою підприємства, у відповідності до основних функціональних складових, є:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

В роботі досліджено товариство з обмеженою відповідальністю «Трейд Лайт».

Аналіз фінансової складової економічної безпеки виявив, що протягом досліджуваного періоду (2014-2018 рр.) рівень фінансової безпеки мав тенденцію до збільшення (з 20% - у 2014 р. до 70% - у 2018 р.). Так, на кінець 2018 р. підприємство характеризувалося як таке, що має нормальний рівень фінансової безпеки.

Аналіз інноваційної складової економічної безпеки виявив, що протягом досліджуваного періоду (2014-2018 рр.) рівень інноваційної безпеки також мав тенденцію до збільшення (з 25% - у 2014 р. до 75% - у 2018 р.). Так, на кінець 2018 р. підприємство характеризувалося як таке, що має нормальний рівень інноваційної безпеки.

Для оцінки рівня економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» в цілому було проведено діагностику її функціональних складових. Для цього було використано метод експертних оцінок.

Проаналізувавши отримані дані було виявлено, що протягом досліджуваного періоду рівень загальної економічної безпеки збільшився з 0,45 у 2014 р. до 0,805 у 2018 р. Отже на кінець 2018 р. підприємство класифікувалося як таке, що має достатньо безпечний рівень економічної безпеки. Розглянувши функціональні складові економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» було виявлено, що станом на кінець 2018 року критичні складові відсутні.

За результатами оцінки економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» було визначено основні напрямки забезпечення її високого рівня:

- підвищення рівня поточної інноваційної безпеки та економічної безпеки загалом;
- забезпечення високого рівня прибутковості основної діяльності;
- забезпечення високого рівня ефективності використання ресурсів;
- забезпечення високого рівня ліквідності активів (оскільки низька ліквідність активів підприємства може спричинити втрату

платоспроможності та його банкрутство впродовж наступного року або навіть місяця);

- покращення рівня науково-технологічного потенціалу.

Оскільки підприємство планує покращити інноваційну складову, що призведе до підвищення рівня інноваційної та фінансової складових, а також економічної безпеки в цілому.

Для вирішення цього завдання було запропоновано реалізувати інноваційний проект по впровадженню нової послуги «Електрошлакове зварювання».

Розрахунок економічної ефективності впровадження даного проекту показав, що проект є економічно вигідним. Уже через 10 місяців він окупиться і почне приносити стабільні прибутки.

Дані заходи вплинули на інноваційну та фінансові складові та на економічну безпеку ТОВ «Трейд Лайт» в цілому таким чином:

- реалізація інноваційного проекту дасть змогу підтримувати рівень інноваційної діяльності на рівні 75, що характеризує підприємство як таке, що має нормальний рівень інноваційної безпеки;

- рівень фінансової безпеки підвищився з 70 до 90, що дозволяє характеризувати його як підприємство з високим рівнем фінансової безпеки;

Запропоновані методи управління економічною безпекою виявилися ефективними. ТОВ «Трейд Лайт» хоча й залишилося підприємством з достатньо безпечним рівнем економічної безпеки, проте цей рівень підвищився з 0,805 до 0,845.

Основними заходами та рекомендаціями щодо удосконалення СУОП на підприємстві є: якісне навчання з питань охорони праці на всіх рівнях; забезпечення спецодягом, взуттям працівників; забезпечення оптимальних умов праці; чітке виконання вимог посадових інструкцій, правил і норм з охорони праці; безкомпромісна боротьба з порушниками вимог з охорони праці на всіх рівнях роботи; посилення особистої вимогливості кожного працівника підприємства до себе та до оточуючих; інформування колективу

про виявлення порушень; використання інноваційних методів забезпечення безпеки праці (оцінка і управління професійними ризиками).

Таким чином створюються можливості, у тому числі і інноваційними методами, для покращення умов праці дасть змогу підвищити технічну (зменшення зношеності обладнання завдяки раціоналізації його використання), кадрову (зменшення плинності кадрів, зменшення рівня захворюваності) та екологічну (зменшення впливу на навколишнє середовище) безпеку, а також підвищити рівень економічної безпеки ТОВ «Трейд Лайт» в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.Ф. Покропивного. – К.: КНЕУ, 2003. – 608 с.
2. Березін О.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / О.В. Березін, Л.М. Березіна, Н.В. Бутенко. – К.: Знання, 2014. – 390 с.
3. Василенко В.П. Вопросы обеспечения экономической безопасности – одно из направлений деятельности субъектов предпринимательства / В.П. Василенко // Логистика: проблемы и решения. – 2015. – № 5. – С. 43-45.
4. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.]/ О.С. Іванілов – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 728 с.
5. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 256 с.
6. Карпунь І.Н. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посібник. / І.Н. Карпунь. – Львів: "Магнолія-2006", 2014. – 418 с.
7. Шваб Л.І. Економіка підприємства: підручник. / Л.І. Шваб – К: Каравела, 2016. – 416 с.
8. Краснощокowa Ю.В. Інноваційна безпека підприємства як запорука конкурентоспроможності в умовах інтеграції [Електронний ресурс] / Ю.В. Краснощокowa // Управління розвитком. – 2016. – № 4 (101) – С. 177-178. – Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2016_4/u1104kr4.pdf.
9. Максимова Т.С. Формування інноваційної політики підприємства / О.В. Філімонова, К.В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – № 2 (20) – С. 181-183.
10. Магидов Е.Г. Федеральная инновационная система / Е.Г. Магидов // Инновации. – 1997. – № 2. – С. 36.

11. Нагорна І.І. Оцінка стійкої економічної безпеки промислового підприємства / І.І. Нагорна // Економічний простір: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. - № 19. – С. 243-255.
12. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: [монографія] / О. Ф. Новікова, Р. В. Покотиленко. – Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408 с.
13. Косянчук Т.Ф. Економічна діагностика: навч. посібник / За заг. ред. Т.Ф. Косянчук – Львів: Новий Світ – 2000, 2007. – 452 с.
14. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес - информ. – 1999. – №11–12. – с. 45 – 47.
15. Бендигов М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) // Консультант директора. – 2000. – № 2. – с. 7 – 13.
16. Воронцов, С. Б. Экономическая безопасность и пути ее обеспечения в Украине [Текст] / С. Б. Воронцов // Финансовая тема (рус.). – 1999. – № 10. – С.3–.
17. Шлыков, В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – Рязань : Алетея, 1999. – 145 с.
18. Мунтіян В.І. Теоретичні засади економічної безпеки. – Електронний ресурс: Національний інститут Українсько-Російських відносин: <http://www.niurr.gov.ua>.
19. Афанасьєв М.В. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / За редакцією проф. М.В. Афанасьєва. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 410 с.
20. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємства України / С.П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб’єкт національної безпеки України: зб. наук.-практ. конф. (Київ, 16-17 трав. 2001 р.). – К., 2003. – С. 146-172.

21. Белокуров В. Б. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия . [Электронный ресурс] / В. Б. Белокуров. – Режим доступа: <http://www.safalyfactor.ru>.

22. Сороківська О. А. Проблеми та перспективи економічної безпеки інноваційного розвитку малого бізнесу [Текст] / О. А. Сороківська, Н. В. Турська // Інноваційна економіка, 2018. т.№ 3.-С.338-341

23. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект [Текст] : монографія / С. М. Шкарлет. - К. : Книжк. вид-во НАУ, 2007. - 435 с. : іл. - Бібліогр.: с. 408-428.

24. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 р. зі змін. і доп. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

25. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

26. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 11-20.

27. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) // Под ред. Е. А. Олейникова. – М.: ЗАО Бизнес школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.

28. Руденський Р.А. Моделювання процесів антисипативного управління економічною безпекою : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / Р.А. Руденський. – Донецьк, 2002. – 15 с.

29. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Л.Г. Шемаєва. – Київ, 2015. – 42 с.

30. Ковалёв Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалёв, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48-52.
31. Кузенко, Т. Б. Класифікація методів оцінки економічної безпеки підприємства [Текст] / Т. Б. Кузенко // Економіка і управління. – 2003. – №4. – с. 72-79.
32. Кирієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 «Економіка підприємства й організація виробництва» / А.В. Кирієнко. – Київ, 2000. – 19 с
33. Маслак О.І. Підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств / О.І. Маслак, Н.Є. Гришко // Вісник Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського. – Кременчук, 2016. – Вип. 6 (71). – С. 183-187.
34. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
35. Бородіна, О. О. Оцінка економічної безпеки підприємства [Текст] / О. О. Бородіна // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць: В 3 т. Т. 1. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2003. – Вип. 183. – С. 33-41.
36. Дронов, Р. Подходы к обеспечению экономической безопасности [Текст] / Р. Дронов // Экономист. – 2001. – № 2. – С. 42-46.
37. Євдокімов, Ф. І. Оцінка економічної безпеки підприємства та її планування [Текст] / Ф. І. Євдокімов, Н. В. Федорова // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2001. – № 4 (4.2). – С. 108-110.
38. Клейнер, Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность [Текст] / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. – М. : Экономика, 1997. – 288 с.
39. Економіка підприємства / За ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2001. – 528 с.
40. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 776с.

41. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 295 с.
42. Поддєрьогін, А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ. – 2000. – С. 268.
43. Ковальов В. В. Фінансовий аналіз: Керування капіталом. Вибір інвестицій. Аналіз звітності / В. В. Ковальов. – М. : Фінанси і статистика, 1996. – 432 с.
44. Шеремет, А. Д. Финансы предприятий / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 343 с.
45. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій. Затверджена наказом Агентства з питань банкрутства підприємств та організацій від 27.06.97 №81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>.
46. Коваленко Е.В. Об основных угрозах экономической безопасности предприятий в современных условиях хозяйствования / Е.В. Коваленко// Луганский национальный аграрный университет. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/ekon/2015_16/kovaleenko.pdf
47. Руснак Л.Р. Фактори загроз зовнішнього середовища економічної безпеки підприємства / Л.Р. Руснак // Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук «Економічна наука XXI століття: реалії та перспективи.-Наукова організація «Перспектива» .- 2018.- Част.ІІ. – 125-129 с.
48. Паліга Н.Б. Механізми реалізації антикризової політики держави в будівельній галузі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / Н.Б. Паліга . – Класич . приват. ун-т. – Запоріжжя, 2014. – 20 с.

49. Тонюк М.О. Інноваційна активність суб'єктів малого бізнесу / М.О. Тонюк [Електронний ресурс] / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Режим доступу: <http://www.kneu.edu.ua/userfiles/Tonyuk.rtf.doc>.

50. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2015. – №10. – С. 178-181.

51. Шекшуєв О.А. Інноваційний розвиток будівельних підприємств як фактор підвищення стійкості та конкурентоспроможності / О.А. Шекшуєв // Науковий-технічний збірник. – 2014. – №87. – С.152-156.

52. Приходько С.В. Формування адекватного реальним виробничо-господарським процесам комплексу заходів реагування на загрози економічній безпеці / С.В. Приходько // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 4. – С. 52-55.

53. Подлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Н. О.Подлужна // НАН України; Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк, 2003.

54. Захаров, О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності[Текст]: Навч. посіб. / О. І. Захаров, П. Я. Пригунов. – К., 2008. –257 с.

55. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 450-р "Про нову гігієнічну класифікацію праці та показники, за якими надаються пільги і компенсації працівникам, зайнятим на роботах з шкідливими та важкими умовами праці" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

56. ДСН 3.3.6-042-99. Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень

57. ДСН 3.3.6-037-99. Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку

58. Законодавство України про охорону праці. – Т.1-4. – Київ: Основа, 1995.

59. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці НПАОП 0.00-4.12-05 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>. – 15.05.2017. – Назва з екрану.

60. Типове положення про службу охорони праці НПАОП 0.00-4.35-04 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04>. – 10.05.2017. – Назва з екрану.

61. Геврик Є.О., Пешко Н.П. Гігієна праці на виробництві: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Чельга, Ніка - Центр, 2004. – 280 с.

62. Жидецький В.Ц., Джигерей В.С., Мельников О.В. Основи охорони праці. Підручник. - Вид. 5-е, доп. - Львів: Афіша, 2000. – 350 с.

63. Основи охорони праці: Підруч. для ВНЗ / Ткачук К.М., Халімовський М.О., Зацарний В.В. та ін.. - К.: Основа, 2003. – 472 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1. Форма №1-м «Баланс» ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Актив	Код ряд ка	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.	На кінець 2016 р.	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.
I. Необоротні активи						
Незавершене будівництво	020	-	-	-	-	-
Основні засоби:						
залишкова вартість	030	623,7	641,2	557,1	1 219,6	2 147,5
первісна вартість	031	693,0	903,0	1 096,7	2 031,6	3 403,6
знос	032	-69,3	-261,8	-539,6	-812,0	-1 256,1
Довгострокові біологічні активи:						
справедлива (залишкова) вартість	035	-	-	-	-	-
первісна вартість	036	-	-	-	-	-
накопичена амортизація	037	-	-	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції	040	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	070	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	080	623,7	641,2	557,1	1 219,6	2 147,5
II. Оборотні активи						
Виробничі запаси	100	132,5	21,3	82,7	332,6	1011,4
Поточні біологічні активи	110	-	-	-	-	-
Готова продукція	130	-	44,2	22,3	16,3	56
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:						
чиста реалізаційна вартість	160	130,3	1256,7	3249,4	4777,6	8463
первісна вартість	161	130,3	1256,7	3249,4	4777,6	8581,7
резерв сумнівних боргів	162	-	-	-	-	(118,7)
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	170	125,2	6,2	6,3	6,9	5,1
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	37,6	257,6	91,5	165,7	203,7
Поточні фінансові інвестиції	220	-	-	-	-	-
Грошові кошти та їх еквіваленти:						
в національній валюті	230	5,7	53,5	1,5	184,9	1,9
в іноземній валюті	240	-	-	-	-	-
Інші оборотні активи	250	20	24,2	1	3,8	42
Усього за розділом II	260	451,3	1663,7	3454,7	5487,8	9783,1
III. Витрати майбутніх періодів	270	1,5	-	-	-	-
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	-	-	-	-	-
БАЛАНС	280	1 076,5	2 304,9	4 011,8	6 707,4	11 930,6

продовження додатку А

Продовження таблиці А.1.

Пасив	Код ряд ка	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.	На кінець 2016 р.	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.
I. Власний капітал						
Статутний капітал	300	51,5	51,5	51,5	51,5	51,5
Додатковий капітал	320	-	-	-	-	-
Резервний капітал	340	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	-503,4	-118,6	484,9	2093,9	3578,3
Неоплачений капітал	360	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	380	-451,9	-67,1	536,4	2145,4	3629,8
II. Забезпечення наступних витрат і цільове фінансування	430	-	-	-	-	-
III. Довгострокові зобов'язання	480	-	-	-	1916,1	1916,1
IV. Поточні зобов'язання						
Короткострокові кредити банків	500	817,3	570,5	367,3	357,3	-
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	-	-	-	-	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	340	1239,3	2624	1379,6	6165,2
Поточні зобов'язання за розрахунками:						
з бюджетом	550	0,4	14,5	80,1	186,0	51,9
зі страхування	570	0,1	1,6	1,0	-	-
з оплати праці	580	2,8	3,3	2,8	-	25,3
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу	605	-	-	-	-	-
Інші поточні зобов'язання	610	367,8	542,8	400,2	723	142,3
Усього за розділом IV	620	1528,4	2372	3475,4	2645,9	6384,7
V. Доходи майбутніх періодів	630	-	-	-	-	-
БАЛАНС	640	1076,5	2304,9	4011,8	6707,4	11930,6

Додаток А

Таблиця А.2. Звіт про фінансові результати ТОВ «Трейд Лайт» за 2014-2018 рр.

Стаття	Код ряд ка	На кінець 2014 р.	На кінець 2015 р.	На кінець 2016 р.	На кінець 2017 р.	На кінець 2018 р.
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	846,4	6196	17643,4	14637,3	21513,4
Непрямі податки та інші вирахування з доходу	020	-141,1	-1039,8	-2974,8	-2539,2	-4007,4
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	030	705,3	5156,2	14668,6	12098,1	17506,0
Інші операційні доходи	040	197,4	170,2	92,6	3,6	188
Інші звичайні доходи	050		0,2	24,7	41,9	
Надзвичайні доходи	060					
Разом чисті доходи ($\Sigma 030 : 060$)	070	902,7	5326,6	14785,9	12143,6	17694,0
Збільшення (зменшення) залишків незавершеного виробництва і готової продукції	080	-	0,3	-	-	-
Матеріальні затрати	090	-3,5	-7,2	-8856,5	-3834,3	-1927,8
Витрати на оплату праці	100	-17,2	-44,9			
Відрахування на соціальні заходи	110	-6,6	-17,8			
Амортизація	120	-69,3	-192,5			
Інші операційні витрати	130	-1227,8	-4397,8			
Собівартість реалізованих товарів	140	-37	-126,3	-5100,7	-6270,2	-13971
Інші звичайні витрати	150	-36,8	-115,4	-73,3	-32,2	-53,7
Надзвичайні витрати	160					
Податок на прибуток	170	-7,9	-40,2	-151,9	-397,9	-257,3
Разом витрати ($\Sigma 080 : 170$)	180	-1406,1	-4941,8	-14182	-10535	-16210
Чистий прибуток (збиток)	190	-503,4	384,8	603,5	1609,0	1484,4